
3 1761 06381506 2

VELUT
ARBOR
ÆVO

Hallitsijat Jumalan Armosta

Otteita Venäjän hallitsijain historiasta
alkuajoilta Aleksanteri I:n
hallituskauteen

I

Wm. Heinon kustannuksella

Raivaajan kirjapaino,
Fitchburg, Mass., 1909

Sisällys:

JOHDANTO.

ENSIMÄINEN LUKU.

Venäjän valtakunnan perustaminen. — Rurikin suku. — Kristinoppi julistetaan valtion uskonnoksi. — Mongolien valta. — Ivan julma. — Ivan kauhea, maailman suurin hirviö. — Kaupunkien asukkaat ja tilanomistajat ajetaan maanpakoon. — Tsaari nauttii vankiloissa kidutuksista. — Teloitukset Moskovan torilla. — Naisryöstöt. — Tsaari tappaa omakätisesti 300 vankia. — Tscheniotev poltetaan elävältä. — Kostroman luottamusmiehet surmataan. — Novgorodissa hukutetaan 60,000 ihmistä. — Papisto tekee vastalauseita. — Munkki Otsepiev anastaa valtaistuimen.

TOINEN LUKU.

Romanovin suku. — Hallitusvalta rajoitetaan. — Pietari I. — Taganrogin kapina. — Pietarin matka Europaan. — Streltsien kapina. — Pietari mestaa itse 20 vankia. — Pietarin kaupungin perustaminen. — 100,000 työmiestä heittää henkensä. — Tsaarinna luostariin. — Orjatar keisarinnaksi. — Perintöruhtinas Aleksis surmataan. — Keisarinnan rakastaja Moens de la Croix mestataan. — Pietarin raivokohtaukset. — Pietari pieksää kuoliaaksi ihmisiä. — Pietarin elämäntavat. — Hoviherrat pakotetaan puremaan ruumista. — Kotoisia huveja. — Venäläiset palvelijat. — Tsaarin testamentti.

KOLMAS LUKU.

Entinen leipurinsälli yhdessä neuvoin papin kanssa korottaa entisen orjattaren valtaistuimelle. — Keisarinna Katarinan rakastajat. — Katarina kuolee myrkkyyn. — Pietari II. — Menschikov valtansa huipulla. — Menschikov joutuu Siperiaan. — Pietari II kuolema. — Pietari I veljentytär Anna ottaa hallitusohjat. — Dolgorukin suku tuomitaan Siperiaan. — Kirjuri Biron kohoaa hallitsijaksi. — Bironin hirmuvalta. — Biron poltattaa ihmisiä. — Turkin sota nielee 100,000 ihmistä. — Hovi mässäilee. — Hovinarrin häät. — Biron vangitaan ja karkoitetaan Siperiaan.

— Pietari I tytär Elisabet vehkeilee. — Ranskalainen lääkäri yhdessä Ranskan lähetin kanssa kohottaa sotaväen avulla Elisabetin valtaistuimelle.

NELJÄS LUKU.

Julistus kansalle. — Entinen keisarillinen perhe vankeuteen ja jäljet peittoon. — Vasili Ostrova telotuslavalta Siperiaan. — Naisten kiduttaminen; kielet leikataan; maanpako Siperiaan. — Suosikit palkitaan. — Keisarinnan rakastajat. — Muukalaiset jättävät maan. — Keisarinnan 15,000 pukua. — Sotamiehet ja upseerit ryöstävät asukkaita. — Tyhmyrit kohoavat virkamiehiksi. — Sanahuuto. — Vangit risteillä. — Keisarinnan jalkamatkat. — Papisto alkaa kannattaa valtiomahtia. — Rakastajat ja heidän sukulaisensa keräävät omaisuutta. — Epävarmuus hovissa. — Ulkomaan lähettien raportit. — Parin suosikin perikato. — Valtiokansleri kukistuu. — Kruununperillinen Saksasta. — 10 päiväiset häät. — Kruununperillisen rakastajattaret ja hänen puolisonsa rakastajat. — Kruununperillinen kammoksuu kylpyjä. — Ne 10,000 tukattia. — Suuriruhtinattaren rakastaja Poniatovsky vangitaan. — Katarina lupaa Poniatovskylle Puolan kruunun. — Kruununperilliselle syntyy kruununperillinen. — Sovinto sairashuoneessa. — Keisarinna kuolee.

VIIDES LUKU.

Kunnianosotukset kuolleelle. — Pietari herättää vihaa. — Pappissivistys. — Keisari Ivanan puheilla Schlüsselburgin linnassa. — Keisari myöntää kavaltaneensa maan. — Keisarin huvit ja kaksi julistusta. — 17,000 karkoitettua palautetaan Siperiasta. — Salaliitto. — Passek tahtoo murhata keisarin. — Ne 60,000 ruplaa ja ne 20,000 tukattia. — Maahuvilan sänkykamarista Venäjän valtaistuimelle. — Kansa kumartaa ja suutelee. — Katarinan matka Pietarhoviin. — Pietari lähtee viettämään Pietarin juhlaa. — Tieto kapinasta saapuu. — Kronstadt'n linnoitusväki kapinoi. — Suomenlahdella kuutamossa. — Pietari kirjoittaa nöyriä kirjeitä. — Pietari kiedotaan vanhaan yönuttuun ja vangitaan, rakastajatar karkoitetaan. — Pakintojen jako. — Innostus laimenee. — Keisarin murha Ropschan huvilinnassa. — Julistuskirja, jossa julmuus kilpailee inhoittavimman teeskentelyn kanssa. — Holsteinilaisten sotamiesten loppu. — Hirttäminen, pieksäminen, mestaus ja kidutus hallitusvallan perustuksena.

KUUDES LUKU.

Katarinan valta perustui yksin väkivaltaan. — Kruunausjuhla Moskovassa. — Kansa laahaa keisarinnan kuvaa liassa. — Vehkeilyt Katarinan kukistamseksi. — Osanottajat jätetään kuolemaan nälkään vankiloissa. — Murhayritys Katarinaa vastaan. — Katarina punoo juonen prinssi Ivanan surmaksi. — Murhaa-

jat palkitaan, mutta muut kätyrit tuomitaan. — Aleksi Orlovin konnantyö, jonka uhriksi joutuu 14 vuotinen Pietari I tyttärentytär. — 30,000 ihmistä Krimin niemimaalla surmataan. — Rakastajan ammatti tehdään hoviviraksi. — Murhayritys Orlovia vastaan. — Rutto Moskovassa nielee 132,000 ihmistä. — Raivostunut kansa surmaa piispan. — Orlov joutuu epäsuosioon. — Uusi rakastaja. — Patiomkin saa rakastajan viran. — Patiomkin ja Katarina Troitskin luostarissa. — Keisarinnan matka Etelä-Venäjälle. — Turkin sota, venäläisten julmuudet. — Pietarissa juhlitaan. — Patomkinin kuolema. — Rakastajat vaihtelevat. — Lanskoi kerää 7 miljoonan omaisuuden. — Aatelisnainen saa vitsoja Katarinan käskystä. — Rakastaja Subov ja hänen aamuvastaanottonsa. — Suosikit ja rakastajat maksoivat kansalle yli 100 miljonaa ruplaa. — Katarina hankkii perintöruhtinaalle rakastajan ja sitten puolison. — Puoliso surmataan Katarinan käskystä. — Kruununperimys vakavalle pohjalle. — Venäläistä kuningatarta ehdotetaan Ruotsille ja venäläistä armeijaa häntä tukemaan. — Kapinat Kaakkois- ja Etelä-Venäjällä. — Verityöt Puolassa. — Riistämisjärjestelmän seuraukset. — Katarinan kuolema.

SEITSEMÄS LUKU.

Paul hävittää Katarinan paperit ja ottaa hallitusohjat. — Pietari III ruumis kaivetaan ylös ja haudataan suurella loistolla. — Siperiaan. — Patiomkinin hauta avataan ja ruumis viskataan maantielle. — Alamaiset polvillaan katuliassa. — Paul pieksättää sotamiehen kuoliaaksi. — Mielettömiä julistuksia. — Kansajoukko sillalla vangitaan. — Kruunaus. — Puutarha muutettiin harjoituskentäksi. — Keisarinna ja suuriruhtinaat saavat kotiarestia. — Suuriruhtinas Konstantinin luonne. — Uusi, turvallinen linna rakennetaan. — Eräs tapaus Pavlovskyn kesälinnassa. — Suuriruhtinaat vannotetaan. — Salajuoni keisaria vastaan, suuriruhtinas Aleksanteri suostuu. — Keisari saa vihiä juonesta. — Liittolaiset koolla. — Matka keisarilliseen linnaan. — Keisari surmataan. — Keisarinna tahtoo päästä valtaan. — Aleksanteri I ottaa hallitusohjat.

JÄLKIKIRJOITUS.

Johdanto.

Kirkoissa saamme yli puoli sataa kertaa vuodessa kuulla että hallitsijat ovat Jumalan armosta viroissaan ja kansaa kehoitetaan esirukouksiin näiden ja sotajoukkojen puolesta. Kirkko pitää näin suojelevaa kättänsä väkivallan yli ja nauttii puolestaan hallituksilta vahvaa apua. Kiitokseksi tästä palveluksesta antaa taas kirkko tehokasta apuansa hallituksille, peitellen niiden ilkitöitä ja väkivaltaa ja selitellen, että hallitukset ovat olemassa jumalan armosta ja että heillä on oikeus ryöstää, murhata ja sortaa, polkea ajatus- ja lausumisvapautta sekä teljetä vankiloihin niitä, jotka eivät tottele ja taivu hallituksien aseiksi sortotyössä. Tästä liitosta on jo Johanneksen ilmestyskirjassa selvä vertauskuva: portto ratsastamassa villipedon seljässä.

Mutta ken kykenee laskemaan ne kyyneleet, jotka sorretut kansat ovat vuodattaneet sortovallan ikeen alla, tai ne valitushuudot, jotka niiden sydänjuurista ovat lähteneet hallituksien ja kirkon heilutellessa orjaruoskaansa. Eräs pappi on minulle myöntänyt, että hänen virkahuoneessaan kurjuuden uhrit ovat vuodattaneet kyyneleitä niin runsaasti, että ne koottuina riittäisivät hänelle ammekylvyksi; mutta se on kaikki tapahtunut asianomaisten syntisyyden tähden, yhteiskunnalla ei muka ole mitään syytä tähän ikävään seikkaan!

Valistuneille lukijoille ei tietenkään tarvinne selitellä, että jos yhteskunnan tuotannosta muutamille annetaan melkein rajattomia eriä, jääpi niille, jotka työn suorittavat, perin vähän, varsinkin jos tuolle mässäävälle joukolle vielä sen lisäksi myönnetään oikeus ottaa suuria eriä kansan parhaista työvoimista aseita kantamaan! Paitsi ylellisyydessä elävää käskijäjoukkoa, saapi työtä tekevä kansa näin elättää aseelliset murhaajajoukot, asei-

den valmistajat ja ylimysten palvelijat, loistoteollisuuden suuret laumat sekä kirkkokunnat kullatuissa puitteissaan. Kun kansat tällaista taakkaa kantavat, ei ole todellakaan ihme, jos ne syvään huokailevatkin; se on raskas syntitaakka, se on suuri yhteiskunnallinen synti, joka suopi muutamille rajatonta valtaa, toisille pohjatonta kurjuutta!

Tämän teoksen tarkoitus on nostaa sitä untuvapeitettä, jolla kirkko joka maassa ahkeraan koettaa verhota hallituksen julkista rosvoutta ja ryöstöä sekä sen murhia ja muita ilkitöitä. Kansat heräävät jo ja ymmärtävät, että ei ole jätettävä sattuman varaan kansojen vaiheita. He käsittävät, että kunkin kansan parhaat miehet ovat valittavat sen yhteisiä asioita hoitamaan edesvastuuvelvollisuudella. Yhä selvemmin ymmärretään, että kansanvaltainen tasavalta, tasaisilla eduilla, on se päämäärä, johon aluksi on pyrittävä, olkoon sitten että sen talous järjestetään yhteistuotannolle, kansan ollessa oma työnantajansa, tai osuustoiminnan periaatteille. Mutta tuolla puolen sitä yhteiskuntajärjestelmää on rauhallinen anarkia, joka ei enää tiedä mistään hallituksista, vaan yksin keskinäisistä, rauhallisista sopimuksista ihmisten kesken.

Mutta kaikellainen yhteiskunnallinen uudistustyö on mahdollista vaan sikäli, kuin ihmisten silmät avaantuvat näkemään nykyisen yhteiskunnan mahdottomuuden ja sikäli kuin sorretut joukot kohoavat taisteluun väkivaltaa ja sortoa vastaan. Siihen määrin kuin tämä teos on tuonsuuntaiseen työhön voinut kortensa vetää, on se täyttänyt tarkoitetun päämääränsä.

Ensimäinen luku.

Ajanlaskumme yhdeksännellä vuosisadalla perusti norjalainen Rurik nykyisen Venäjän valtakunnan. Kuvaavaa kansojen lapsuusajoilla on tämä juttu, kun näet tuo maa ei itse kyennyt järjestämään asioitaan, vaan täytyi lähettää erityiset henkilöt Norjaan asti ruhtinasta hakemaan. Tämä ilvepeli muutoin on tuontuostakin uudistunut muuallakin, ja juuri Norja, jonka kansaa on pidetty valistuneena, ihmetytti vuonna 1906 ajattelevaa maailmaa kutsumalla ylimyskeikarin, Tanskan kuninkaan kolmannen pojan kuninkaakseen, perintöoikeudella suvulle. Kuninkaan vanhin poika tai muu perillinen, hallitsijasuvulle säädetyn lain mukaan, astuu aina aikanaan hallituksen päämieheksi, aivan ilman lähempiä määräyksiä, olkoonpa hän sitten viisas tai tyhmä!

Venäjän valtakunta käsitti kysymyksessä olevalla ajalla maa-alueet Nowgorodin ympärillä ja oli tämä silloin valtakunnan pääkaupunki. Siitä se sitten on paisunut nykyiseen suuruuteensa, hallituksen aina harjoittaessa kavalaa politiikkaansa sekä maan sisäisissä asioissa, että ulkovaltoihin nähden, joten tämä valtakunta meidän päiviimme saakka on ollut todellinen kauhistus Europalle.

Norjalainen suku piti Venäjällä valtikkaa vuoteen 1598 ja tällä ajalla otettiin kristinoppi maassa käytäntöön. Ruhtinas Wladimir, raaka ja julma tyranni, joka hallitsi v. 980—1015, näet kyllästyi n. k. pakanalliseen uskontoonsa ja päätti hankkia itselleen ja maalle uuden uskonnon. ''Hänen ylhäisyydelleen'' esitettiin silloin neljän eri uskonnon pääpiirteet. Näistä näytti ruhtinas ensin mieltyvän Muhametin uskoon, mihin varsinkin vaikutti se seikka, että Muhamet lupaa uskovilleen paratiisin iloja nuorten naisten seurassa. Mutta tällä uskonnolla oli epämiellyttävätkin puolensa. Varsinkin

väkijuomien kielto oli sitä laatua, ettei hän eikä kansakaan saattanut sellaisen kiellon alle alistua. "Väkijuomat ovat venäläisten ilo, emme voi niitä vailla olla", sanoi hän ja niin hyljättiin islami. Juutalaisuuden hylkäsi hän, koska juutalaisilla ei ole, kuten hän arveli, isänmaata ja ympärileikkauskin näytti hänestä inhoittavalta. Samoin hyljättiin roomalaiskatolinen uskontunnustus ja kreikkalaiskatolinen vihdoin valittiin, kun tässä kirkkokunnassa näet vanhoista uskonnoista lainatut kirkonmenot miellyttivät ruhtinasta. Hän ja kansa kastettiin tähän uskoon, joka siitä saakka on ollut Venäjän pääuskontona.

Wladimir jakoi melkoisesti laajennetun valtakuntansa kahdelletoista pojalleen, mutta Kievin hallitsijan piti kumminkin olla valtakunnan päänä. Tästä seurasi keskinäisiä riitoja ja sotia ja kun villit mongolit Aasiasta ryntäsivät Venäjälle, saivat he maan haltuunsa ja kantoivat siltä raskasta veroa 200 vuoden aikana. Tämän pitkän ajanjakson jälkeen kohosi vihdoin Moskovan ruhtinas Ivan taisteluun mongooleja vastaan, karkotti ne maasta ja kukisti toisetkin ruhtinaat. Koko valtakunta yhdistettiin uudelleen yhden hallitsijan alle ja ulkorajoja laajennettiin. Kauhea oli varsinkin Nowgorodin verinen valloitus. Tämän kaupungin asukkaat hajotettiin maan eri osiin.

Tällaiseen mahtiasemaan päästyään lisäsi Ivan nimeensä: "Suuriruhtinas Jumalan armosta, koko Venäjän herra", mutta Euroopassa liitettiin hänen nimeensä: "Julma", kun hän näet pieksätti aatelisiakin ja vangitsi sekä tapatti syyttömiä kansalaisia.

Venäjän hallitusmahti oli nyt loistonsa kukkulalla ja ruhtinas oli oikeauskoisten venäläisten maallinen jumala, mutta tätä loistoa himmensi vähän tuonnempana sattuvat tapaukset. Ivan alkoi näet sodan, valloittaakseen Liivin maan, mutta sota päättyi perinpohjaisella häviöllä. Samoin kävi hänen pojalleen Vasilille, joka v. 1505 hävisi sodassa Mongoleja vastaan ja sai ruveta suorittamaan näille veroa.

Vasili vangitutti ja tapatti sukulaisiaan, kun hän pelkäsi näiden vehkeilevän hänen valta-asemaansa vastaan. Myös rajoilla joutui hän riitoihin, jotka ylimal-

kaan päättyivät valtakunnan laajentamisella länteen päin. Vuonna 1533 peri hänen kolmevuotinen poikansa kruunun, nimellä Ivan II, mihin nimeen historia on lisännyt "Kauhea", "Raivoinen tyranni", eikä ilman syyttäkään, sillä hän lienee ollut hirvein peto mitä milloinkaan on ollut millään valtaistuimella, hänen maineensa rinnalla himmenee yksin Neron ja Kaligulan nimet mitättömiin.

Ivan laajensi valtakuntaa valloitusten avulla. Viro, Liivinmaa, osa Siperiaa, Kaukaasia y. m. liitettiin valtakuntaan, jonka sotajoukko nyt nousi 300,000 mieheen. Mutta joskin nämä veriset valloitussodat olivat tykkänään moitittavia tekoja, eivät ne vedä vertoja Ivanan toimille kotomaassaan. Näistä kertoo historioitsija Crusenstolpe muun ohella:

"Jo hallintokautensa alussa tappoi Ivan pelkän epäluulon perusteella kaksi uskollista miestä, Sylvesterin ja Adaschevin. Suosikkeja surmattiin toinen toisensa perästä. Epäluuloinen ja pelkurimainen, kuten kaikki hirmuvaltijaat, perusti hän 1,000 miehisen henkivartioston itselleen. Tähän otettiin korkeamman aateliston jäseniä. Mutta nämä tarvitsivat runsaan eläkkeen kukin ja siksi selitti ruhtinas että kaupungit Moshaisk, Vjäsinä, Koselsk, Permik, Jaroslaw, Lusdal y. m. ovat hänen persoonallista omaisuuttaan. Näitten kaupunkien talonomistajat siis joko surmattiin tai karkotettiin ja talot jätettiin henkivartioston jäsenille eläkkeiksi. Sitäpaitsi ajettiin 12,000 tilanomistajaa pois tiloiltaan, jotka jätettiin henkivartioston jäsenille, tai joutuivat ruhtinaan omaisuudeksi. Mutta talonpojat eivät jaksaneet täyttää näitten herrain vaatimuksia, kun kiskomiset näet menivät suunnattomiin ja suosikit pitivät itsensä itseoikeutettuina ryöstämään maan varsin paljaaksi. Nuo villit roistot pitivät koiranpäitä ja varpuluutia roikkumassa satulassaan, ikäänkuin merkkinä siitä, että heidän tehtävänään oli purra ja lakaista maa puhtaksi."

"Ruhtinas taas häpäisi kirkkoa samalla tavalla kuin kruunua. Aleksandrovskin linna muutettiin luostariksi, johon suosikkeja pantiin taloudenhoitajiksi ja kirkonpalvelijoiksi. Aamulla vietti tämä hirviö tun-

nin ilveilevissä kirkonmenoissa, minkä narripelin jälkeen taas hänen ammattinsa hallitsijana ja teloittajana alkoi. Aamuaterian jälkeen lähti hän vankiloihin nauttimaan siellä toimeenpannuista hirveistä kidutuksista."

"Huvikseen antoi Ivan kerran pystyttää Moskovan torille kahdeksantoista hirsipuuta, jotapaitsi sinne sijoitettiin kidutusvälikappaleita. Asukkaat silloin piiloutuivat kellareihin, mutta vallikko käski kaiken kansan torille. Vavisten saapui väki paikalle, missä kolmesataa onnetonta kuolemanuhria jo seisoi valmiina. "Moskovalaiset", huusi hirmuhallitsija, "Minä aijon rangaista kavaltajia, tuomioni on kai oikeudellinen?" — "Eläköön tsaari, alas hänen vihollisensa!" kirkui vapiseva kansajoukko. Nyt alkoi teurastus. Korkean omakätisesti lävisti pääteloittaja Ivan itse erään vanhuksen. Toiset uhrit hirtettiin tai hakattiin kappaleiksi. Eräs nuori, kaunis tyttö, joka nähdessään isänsä kidutusta, ääneen huudahti, otettiin väkijoukosta kiinni ja annettiin salavaimoksi Ivanan pojalle.

"Peläten hirmuhallitsijan kostoa, oli eräs aatelismies mennyt luostariin munkiksi, mutta Ivan antoi vangita hänet. Uhri sijoitettiin ruutiastian päälle ja räjäytettiin ilmaan, jolloin tsaari nauraen virkkoi: "Näin pyhien tulee liitää taivaaseen".

Erään toisen kerran oli Ivan antanut vangita nuoren vaimon, joka miehensä saapuvilla ollessa raiskattiin ja sitten kuristettiin kuoliaaksi. Omakätisesti surmasi Ivan kerran kolmesataa vankia, saadakseen näin tarpeellista liikettä mässäävän päivällisaterian jälkeen. Samassa päivällispöydässä oli hän sitä ennen leikannut eräältä ylimykseltä korvan, josta palveluksesta asianomaisen täytyi hymysuin kiittää, kun näet tsaari oli tyytynyt näin vähään! Suurimpia nautinnoita oli tsaarille nähdä kun tuomituita valeltiin ensin jääkylmällä ja sitten kiehuvalla vedellä."

"Aatelisia ja pappeja epäili ja pelkäsi Ivan yhä ja siksi vaati hän piispoilta valallisen sitoumuksen siitä, etteivät he sekoitu henkivartioston toimiin. Aatelisia taas piti hän aisoissa siten, että syytöksiä maankavalluksesta ja loihtimisesta yhä tehtiin heitä vastaan, mikä

keino olikin niin tepsivä, että tämä sääty oli alati tuskan ja pelon vallassa.''

''Näin oli ylimysmiestä Feodoria syytetty hankkeista kruununanastamiseksi. Syytetty otettiin kiinni ja pantiin tarkoitusta varten laaditulle valtaistuimelle, valtikka annettiin hänelle käteen ja tsaari tervehti onnetonta uhria hallitsijana, jonka jälkeen hän itse lävisti vankiparan miekalla. Samoin eräs ruhtinas Tscheniatev poltettiin uunissa elävältä, kun häntä ensin oli neuloilla pistelty kynsien alle.''

''Rahastonhoitaja Tutin ja hänen neljä lastansa hakattiin pieniksi kappaleiksi. Prinssi Waldemar taas, jolle Kostroman porvarit ja hengelliset kunnian osotukseksi olivat tarjonneet suolaa ja leipää, surmattiin lähellä Moskovaa ja hänen äitinsä hukutettiin. Kostroman luottamusmiehet surmattiin niinikään. Vähän tämän jälkeen ryöstettiin Nowgorodin ja Pskovin kaupungit ja asukkaat kidutettiin kuoliaaksi.''

Nowgorodin hävittämisestä kertovat aikakirjat, että Ivan poikineen ryntäsi kaupunkiin tammik. 8 päivänä v. 1570. Kirkot ja luostarit ryöstettiin ja munkit murhattiin, jolleivat voineet hankkia vaadituita lunnaita. Ivan istui itse oikeutta ja jokapäivä seisoi hänen edessään viisisataa, jopa tuhatkin ihmistä, joista useimmat vietiin rekiin sullottuina Volkovan rantaan hukutettaviksi. Noin 60,000 ihmistä sai tällöin surmansa tämän ennen kuulumattoman ihmispedon käskystä.''

''Pskovin kaupungissa tarjosi kerran eräs munkki, teeskennellen mielipuolisuutta, tsaarille palan raakaa lihaa, mihin tämä vastasi olevansa kristitty, eikä siis paastonaikana voivansa syödä lihaa. Tähän nimesi munkki: ''Sinä teet pahempaa kuin tämän, sinä elät ihmisten lihasta ja verestä, taivaan viha sinua kohtaa''.

''Naisten ryöstöt, rikkaitten riistäminen ja tappaminen, piispain ja pappien vangitsemiset ja maasta karkoittamiset, jos he uskalsivat tehdä vastaväitteitä julmuuksista, — nämä olivat ilmiöitä, joista joka lehdellä Ivanan hallituskauden historiasta luemme.''

''Kruunun hirmutöilleen pani hän tappamalla oman poikansa. Vihdoin sairastui hän, ruumis turposi ja kahdentoista päivän jälkeen kuoli tämä ihmishirviö v. 1584.

Tällöin loppui Venäjällä kauhea ajanjakso. Kun lukee tämän hirmuvaltijaan elämäkerran, tulee ajatelleeksi, että hänen päämaalinsa oli vakuuttaa jälkeläisensä siitä, etteivät he parhaalla tahdollaankaan voi häntä saavuttaa rikoksissa, julmuudessa ja hirmutöissä."

"Historiallisen totuuden nimessä on kumminkin myönnettävä, että Ivanan jälkeläiset kyllä ovat koettaneet päästä hänen vertaisikseen julmuudessa, onnistumatta kumminkaan näissä pyrinnöissä. Ivan kauhea on vastaiseksi saavuttamaton."

Yksi valopilkku on tässä synkässä kertomuksessa maailman suurimmasta hirviöstä. Papisto näyttää useita kertoja yrittäneen tehdä vastalauseita ruhtinaan menettelystä. Siinä eli siis vielä tietoisuus Kristuksen veljeysopista ja siitä mitä tämä oppi vaatii. Toisin on nyt jo pappissäädyn laita. Kirkko ja sen papit ovat lisänneet maallista valtaansa ja vaikenevat, tahi jopa suorastaan ottavat osaa hallituksen väkivallantöihin. Ja jos yhdymme J o h n M i l t o n i n mielipiteisiin, niin voimme pitää nykyisiä kirkkokuntia rikoksellisempinakin kuin Ivan kauhea oli. Milton sanoi: "Joka tappaa ihmisen, se tappaa järjellisen olennon, jumalan kuvan, mutta se, joka tappaa kirjan, t a p p a a j ä r j e n."

Venäjän nykyinen kirkko on tappanut monta kirjaa ja vuosina 1900—1905 sai esim. Suomen kirkko tilaisuuden tehdä samaa. Tuomiokapitulit alkoivat olla painoylihallituksen oikeana kätenä ja tappoivat jo muutamia kirjoja.

Yhtä ikävä tosiseikka lienee, että papiston käsitys Kristuksen opista on nyt toinen kuin ennen. Tämä oppi on kauttaaltaan veljeyden ja rauhan oppia, mutta meidän aikana palvelevat papit sotaväessäkin ja väittävät, että Kristus hyväksyi sodat ja sotalaitoksen. Eräs tällainen pappi selitti tuonnottain, että "Kristus ei koskaan lausunut moitettaan kuninkaan miehistä", siis hän hyväksyi sotalaitoksen! Kristuksen lause: "Ken miekkaan tarttuu, se miekalla surmataan", niinikään saman papin mielestä todistaa, että miekkoja on käytettävä!

Ivanan kuoleman jälkeen hoiti eräs G o d u n o v hallitusta Venäjällä, ja saadakseen nauttia tästä valta-asemasta pitemmältä, tapatti hän Ivanan alaikäisen pojan.

Kun G. kuoli, esiintyi eräs kavala munkki Otrepiev ja väitti olevansa juuri tuo Ivanan poika Demetrius, ja niin suuri oli kansan pelko hirveän hallituskauden jälkeen, että se tunnusti tuon munkin hallitsijakseen, varsinkin kuin surmatun Demetriuksen äiti samasta pelosta Moskovan torilla tunnusti munkin pojakseen.

Tämä heittiö otti nyt Venäjän hallitusohjat käsiinsä ja eli sangen iloisia päiviä valtaistuimella. Puolasta tuotiin hänelle kuninkaallinen prinsessa puolisoksi, mutta kun parhaillaan häitä vietettiin ennen kuulumattomalla loistolla, alkoi Moskovassa kapina. Väärä Demetrius hyppäsi Kreml nimisen linnan ikkunasta kapinallisia pakoon, mutta kadulla hakkasi väki hänet kappaleiksi.

Toinen Luku.

Rauhattomia, melskeisiä aikoja seurasi nyt, kunnes v. 1613 hallitsijaksi valittiin Mikael Romanov. Tämä suku oli kotoisin Saksasta ja pitää se yhä vielä hallitusvaltaa Venäjällä.

Mutta kansa oli jonkun verran viisastunut ja vaati Romanovilta sitoumuksen, jossa hän lupasi noudattaa voimassa olevia lakeja ja ainoastaan eduskunnan (kaksikamari-järjestelmä) suostumuksella säätää uusia veroja, julistaa sotia, tehdä rauhansopimuksia ja langettaa kuolemantuomioita. Tsaarin tiedonannot kansalle alkoivat näin: "Tsaari on käskenyt ja bojarit (aatelissukujen päämiehet) ovat suostuneet..." Mutta nämä seikat jäivät pian unhotuksiin sikäli kuin Romanovin suvun valta kasvoi ja jo Pietari I syrjäytti ne tykkänään, mikä seikka puolestaan todistaa perinnöllisen hallitsijaoikeuden mahdottomuuden.

Pietarin nuoruus oli veristä melskeiden aikaa. Vallassaolijat olivat anastaneet Ivanalta, Pietarin puoliveljeltä, hallitusohjat ja päättäneet vastedes kohottaa vielä alaikäisen Pietarin valtaistuimelle. Mutta Ivanan sisar Sofia sai Moskovassa majailevan armeijan kapinaan ja kruunu annettiin taas nimellisesti Ivanalle, todellisuudessa piti Ivanan sisar ja tämän suosikki Galitsin valtikkaa. Kuten ihmeen kautta pelastui Pietari näistä melskeistä äitinsä avulla luostariin, mutta hänen puoluelaisensa ja sukulaisensa äidin puolelta surmattiin, tai karkotettiin Siperiaan ja heidän tilansa ja muu omaisuutensa jaettiin armeijan upseereille.

Mutta Pietari kasvoi ja vahvistui ja teki vastaväitteitä vallananastamisesta. Silloin päätettiin surmata hänet ja 600 miestä upseereineen lähti tätä tarkoitusta varten liikkeelle. Pietari pakeni taas samaan luostariin sai uudelleen puoluelaisia avukseen ja anasti lopulta val-

taistuimen. Sofia karkoitettiin luostariin ja kun jälkeenpäin kolme upseeria uskalsi lähettää tsaarille armonanomuksen Sofian puolesta, hirtettiin heidät luostarin edustalle. Yhdelle näistä Pietarin uhreista pantiin armonanomuskirje käteen ja kurotettiin käsi Sofian kopin ikkunasta sisälle, missä asemassa se sai olla siksi, kunnes se mätäni poikki ja putosi koppiin.

Näin alkoi Pietarin hallituskausi. Mutta Streltsit, silloinen seisova armeija, joka jo kauvan oli ollut samassa mahtiasemassa kuin pretorianit Roomassa ja janitsarit Turkissa, oli uudelle hallitsijalle alituisena silmätikkuna. Hän muodosti uusia rykmenttejä europpalaiseen malliin ja kukisti streltsien vallan erittäin verisellä tavalla. Näissä veritöissä olivat Saksasta kutsutut upseerit y. m. henkilöt tsaarille avullisina ja siitä saakka ovat Venäjän saksalaiset ainekset olleet itsevaltiuden paras tuki, varsinkin virallisia murhia ja muuta väkivaltaa toimeenpantaessa.

Mutta tsaari, joka huomasi europpalaisten laitosten etevämmyyden, varsinkin mitä sotalaitokseen tulee, päätti nyt lähteä opintomatkalle Europpaan. Sitä ennen oli kumminkin näytettävä kansalle mitä itsevaltius voipi, jottei se hänen poissaollessaan ryhtyisi mihinkään kruunulle vaarallisiin yrityksiin. Hyvän tilaisuuden tähän tarjosi Taganrogin kaupungissa sattuva kapina. Se kukistettiin mitä verisimmällä tavalla ja osanottajat vangittiin sekä kuljetettiin Preabraschenskiin. Täällä alkoi kidutus, josta meidän aikana ei enää voi olla käsitystäkään, mutta jossa tuon raa'an ajan ihmiset olivat mestareita. Kidutetut sitten joko mestattiin tai lähetettiin Siperiaan. Monet henkilöt, joiden nimiä rääkätyt tuskissaan mainitsivat, langetettiin niinikään syyhyn ja rangaistiin, vaikkeivät he ensinkään olleet kapinaan osallisia. Turhaan koeteltiin ennen tuomioiden täytäntöön panoa suostuttaa tsaaria laupeuteen, hän vaan vastasi: "Jos vapauttaisin syylliset, ansaitsisin jumalan vihan."

Kun Pietari tällä tavalla oli näyttänyt maalle hirveätä mahtiaan, lähti hän suuren sotajoukon kera matkalle Europpaan. Ihmetellen katseltiin siellä outopukuisia muukalaisia, jotka usein esiintyivät varsin sopi-

mattomalla tavalla. Juopottelu ja mässäily, johon tsaari itse ensimäisenä miehenä otti osaa, herätti paljon huomiota ja hienommissa piireissä vierottiin koko matkaseuruetta.

Mutta kaikista varokeinoista ja ennakkorangaistuksista huolimatta käytti luostariin teljetty Sofia tsaarin poisaoloa hyväkseen ja sai uudelleen streltsit, joita ei vielä oltu hajoitettu, ilmikapinaan. Suurissa joukoissa samosivat he kohti Moskovaa, mutta hallituspuolueen sotaväki, joka oli europpalaiseen malliin järjestetty, voitti heidät perinpohjin. Wienissä sai Pietari ensimäiset tiedot tapauksista kotomaassaan, hän kiiruhti sinne takaisin ja nyt alkoi Venäjällä näytäntö, joka todisti, ettei sivistystarkoituksessa tehty matka Europpaan vielä ollut paljonkaan tsaariin vaikuttanut. Kidutukset ja mestaukset olivat nyt jokapäiväisiä tapauksia, ruumiit hakattiin kappaleiksi ja niistä pystytettiin Moskovan torille hirveän näköisiä, verisiä kumpuja.

Tuomarit, aateliset ja Pietarin suosikit osoittivat uskollisuuttaan surmaamalla miekoilla onnettomia vankeja. Ja suurissa juhlapäivällisissä, joihin Preussin lähettiläs otti osaa, näytti tsaari itse taitoansa surmaamisessa. Venäläiseen tapaan juotiin aterioidessa suunnaton määrä viinaa, mutta jokaisen viinaryypyn jälkeen, jonka tsaari suvaitsi ottaa, löi hän korkeanomakätisesti yhdeltä vangilta pään poikki. Tätä jatkui kunnes saapuville tuodut kaksikymmentä vankia oli surmattu. Pietari kehoitti nyt myös lähettilästä näyttämään taitoaan tällaisessa urheilussa, mutta tämä epäsi, syyttäen harjoituksen puutetta. Kaupungin laidalla ja pääkatujen risteyksissä oli hirsipuita, joihin yhä tuotiin uusia uhreja. Turhaan koetti Moskovan patriarkka ja papisto taivuttaa villiintynyttä tsaaria. ''Kapinallisten veri on jumalalle mieluista'', sanoi hän, ja teloitukstt yhä jatkuvat

Melkein yhtä hirveitä olivat Pietarin toimet taloudellisilla aloilla. Kun I n k e r i n maa oli valloitettu Ruotsilta, perustettiin N e v a n suulle P i e t a r i n kaupunki. Mutta tähän puuhaan tarvittiin paljon väkeä ja niin saivat tilanomistajat Pietarin ja Moskovan välillä käskyn lähettää 15,000 miestä perustustöihin Nevan joella. Mitään varsinaisia valmistuksia tätä tarkoitusta var-

ten ei kumminkaan oltu tehty, joten muun ohella tarpeellisia työkaluja puuttui. Väki sai kaivaa maata käsillään ja kantaa multaa säkeillä ja takkiensa liepeissä, samalla kertaa kuin he kärsivät nälkää ja puutetta. Tämän johdosta sai Pietari nimekseen "Kyynelten kaupunki". Noin 100,000 ihmistä heitti muutaman vuoden kuluessa rakennuspaikalla henkensä.

Samoin kuoli Kronstadtin linnoitusta rakennettaessa, paitsi paljon väkeä, 8,000 hevosta nälkään ja Laatokan kanavarakennuksella kuolivat melkein kaikki ruotsalaiset sotavangit, yhteensä muutamia tuhansia miehiä, varsin lyhyessä ajassa.

Mutta nämä ihmisten ja eläinten kärsimykset eivät paljonkaan liikuttaneet itevaltijasta vallikkoa. Päinvastoin pantiin Pietarissa toimeen loistavia juhlia, joissa juotiin ja mässättiin ja kiristystyötä yhä jatkettiin samaan suuntaan. Niinpä saivat kaikki ne tilanomistajat, joilla oli vähintäin 1,500 maaorjaa, käskyn rakentaa Vasili Ostrovan saarelle Pietarissa kaksikerroksisen kivitalon, jotavastoin sellaisten talojen rakentaminen muualle kiellettiin omaisuuden menettämisen ja maasta karkoittamisen uhalla.

Jo Moskovassa ollessaan oli tsaari nainut aatelisen Eudoksia Lapuhinin, jolla sitten oli kaksi poikaa. Mutta pian riitaantui hän tämän kunnon naisen kanssa ja lähetti hänet luostariin. Tämän jälkeen alkoi itsevaltijaan hurjin aika äärettömässä mässäämisessä, jolloin valtakunnan kauneimmat naiset, toinen toisensa perästä saivat tsaarin mieliviettejä tyydyttää. Vihdoin sai hän käsiinsä sotavankina Liivinmaalta tuodun naisen, joka aikaisemmin oli ollut liiviläisen aatelismiehen henkiorja ja sittemmin palveluspiikana luterilaisella papilla. — Oltuaan naimisissa ruotsalaisen sotamiehen kanssa, joutui hän sotavangiksi, kulkien kädestä käteen, kunnes joutui tsaarin kokin vaimoksi, jolloin hänet kastettiin kreikkalaiskatoliseen uskoon, nimellä Katarina. Tästä asemasta yleni hän vähitellen tsaarin suosioon ja kun hän Prutin varrella pelasti hallitsijan ja Venäjän armeijan, lahjomalla Turkin ylisotapäällikön, korotettiin hänet keisarinnan arvoon juhlallisella kruunauksella Moskovassa. Samoina aikoina suljettiin tsaarin poika Alek-

sis pois kruunun perimyksestä ja kun hänet sittemmin, syystä tai syyttä, vedettiin oikeuteen vehkeilystä hallitusta vastaan ja aikeista anastaa kruunun, tuomittiin hänet elinkautiseen vankeuteen. Synkimpiä kuvia Pietarin elämästä on tämä menettely hänen omaa poikaansa kohtaan, varsinkin kuin tuomittu jo ensimäisenä päivänä vankeudessa kuoli, kuten otaksutaan, tsaarin käskystä myrkytettynä.

Toisten tietojen mukaan mestattiin Aleksis vankilassa ja eräs neiti Kramer, keisarinnan kamarineitsyt, ompeli pään jälleen kiinni ja puki ruumiin, jonka jälkeen se pantiin näytteille Kremlin kirkkoon.

Tämä poika ei muutoin myöskään ollut mikään malliihminen. Raaka ja tietoja vailla, oli hän muun ohella kiduttanut kuolijaaksi puolisonsa.

Pietari oli suuri rietastelija, mutta kun Katarina koetti samaa, suuttui hän varsin silmittömäksi. Eräs ranskalainen Moens de la Croix oli saanut keisarinnan suosion ja kävi salavihkaa hänen palatsissaan Pietarissa. Kun tieto asiasta tuli tsarille, pantiin Croix syytteeseen ja tuomittiin tuota pikaa mestattavaksi. Tuomio pantiin täytäntöön ja tuomitun pää sijoitettiin, pirtussa säilytettynä, moneksi päiväksi keisarinnan pöydälle. Sieltä se sitten vietiin museoon, jossa jo ennen oli samalla tavalla säilytetty muisto, neiti Hamiltonin pää. Tämän rakastajattarensa oli Pietari mestauttanut lapsen murhasta, kun näet otaksuttiin tsaarin olleen lapsen isän. Kuusikymmentä vuotta myöhemmin iski museon ylitarkastaja huomionsa suuriin vuotuisiin pirtulaskuihin ja niin ilmeni, että varsinkin nuo kaksi päätä olivat tarvinneet tavattoman paljon pirtua. Kaikkein korkeimmalla luvalla haudattiin sitten kauheat muistot museon kellariin.

Mutta asia ei ollut tällä hyvä. Mestauksen jälkeen hyökkäsi tsaari keisarinnan huoneeseen, jossa tämä ja muutamat naiset työskentelivät. Kuolon kalpeana, villipedon tavoin raivosi hän huoneessa puukko kädessä. Keisarinna ja toiset naiset pelastuivat läheiseen huoneeseen, eräs ranskalainen kotiopettajatar tunkeutui puolikuolleeksi säikähtyneenä pöydän alle. Tsaari löi nyt puukolla puhki huonekalut ja seinät sekä potki rikki

kaikki esineet puoli tuntia kestäneen raivokohtauksen aikana. Poistuessaan löi hän oven kiinni sellaisella voimalla, että se murskaantui palasiksi.

Elämäntavoiltaan oli Pietari nykyajan käsityskannan mukaan peräti raaka. Kepillä pieksi hän väkeään ja vieraita ja niinpä löi hän muiden ohella ranskalaisen arkkitehdin Leblond'in kuoliaaksi siitä syystä, että tämä Pietarhovin puistossa oli karsittanut kasvavia puita, tietysti parhaassa tarkoituksessa. Ja eräällä matkallaan Saksassa lähenteli hän koko Preussin hovin nähden sukulaistaan, Meklenburgin herttuatarta tavalla, joka olisi hävettänyt raainta raakalaista.

Juomingeissa oli hän ensimäinen mies ja velvoitti kohtuuteen taipuvia ylenjuomiseen, urkkien heiltä sitten tietoonsa perhe- y. m. salaisuuksia, jotka kirjoitettiin tarkoin muistiin. Jälestäpäin pantiin asianomaiset näistä puheistaan syytteeseen ja usein joutuivat aivan viattomat ihmiset ja jopa kokonaiset perheet onnettomuuteen näiden juoppojuttujen tähden. Kun hollantilaisia laivoja saapui Pietariin, meni tsaari meriväkeä tervehtimään. Näidenkin kanssa joi hän viinaa, mässäillen laivoilla ja vei lopuksi seuransa palatsiinsa kaupungissa, missä juomingit jatkuivat samaan tapaan.

Alankomaissa käydessään meni hän kerran leikkaussaliin, missä juuri oli ruumis tärpättiliuoksessa. Tärpätin haju ja epämiellyttävä näky teki seuralaisiin perin inhoittavan vaikutuksen ja muutamat tunsivat pahoinvointia. Mutta tämä ei miellyttänyt tsaaria. Hän pakotti kutakin hammastelemaan ruumiin lihaksia, koska ruumis oli heissä inhoa ja kauhua herättänyt.

Kotielämässään otti Pietari osaa huveihin, jotka meistä näyttävät oudoilta. Sellaisiin kansanhuveihin kuului kiistakilpailut päänahkan loiseliöillä. Pöydälle tehtiin ympyräviiva ja kukin sijoitti päästään otetun eliön ympyrän keskustaan. Kenen eläin sitten ensiksi kerkisi ympärysviivalle, se oli voittanut. Sanotaan ettei tsaarikaan ollut neuvoton tarvitessaan tällaista kilpajuoksijaa. Ei ollut myöskään tavatonta, että sen ajan hienoston naiset Venäjällä seurustellessaan ottivat taskustaan kultaisen nuuskarasiansa, jonka kannella sitten surmasivat päästä otetuita elukoita

Kuvaavaa tälle ajalle on sekin, ettei palvelijoille, joita ylimystaloissa oli kymmeniä, jopa satoja, varattu mitään erikoisia vuoteita, vaan saivat he kotoeläinten tavoin loikoa huoneiden permannoilla. Tällöin käytettiin muun ohella eteisissä hienoston kallisarvoisia turkkeja vuoteina, millä seurauksella, sen arvannee jokainen! Mutta oikeauskoisten venäläisten silmissä on Pietari I vielä nytkin puolijumala, joka näki kauaksi tulevaisuuteen. Hänen jälkeläisensä valtaistuimella pitävät häntä saavuttamattomana valtioviisaudessa ja tahtovat edelleen toimia vaan hänen valtiollisen ohjelmansa toimeenpanijoina. Tämän ohjelman mukaan pitäisi Venäjän valloittaa koko pohjoinen Europpa ja Turkin maa sekä riistää itselleen määräämisvalta Europassa. Itsevaltius ilman mitään rajoituksia olisi säilytettävä sellaisenaan.

Kokemus kumminkin nyt jo osoittaa, että tämä vanha valtio-ohjelma tarvitsisi perinpohjaista uudistusta. Vallankumousliike Venäjällä yhä tuntuvammin järkyttää sen perustuksia, yhä äänekkäämmin vaatii kansa vapautta ja ihmisoikeuksia

Pietari I kuoli v. 1725, suosikkinsa Menschikovin ja Katarinan myrkyttämänä, kuten otaksutaan.

Kolmas luku.

Nyt olisi tullut Pietarin pojanpojan, Pietari Aleksin pojan, vuoro ruveta hallitsemaan Venäjää, mutta Menschikov ja Katarina saivat pappi Teofaneksen valallisesti vakuuttamaan sotaväelle ja kansalle, että vainaja oli selittänyt Katarinan yksin kyllin arvokkaaksi tähän toimeen. Niin korotettiin entinen orjatar, ruotsalaisen sotamiehen vaimo ja sittemmin Menschikovin ynnä muiden sotaherrain rakastajatar, Venäjän valtaistuimelle nimellä Katarina I.

Katarinalta puuttui kirjalliset tiedot ja jopa luku- ja kirjoitustaitokin, joten hänen tyttärensä Elisabet sai tehdä keisarinnan kirjoitustyöt. Menschikov oli muutoin todellinen hallitsija vaikka häneltäkin puuttui luku- ja kirjoitustaito, hän kun oli leipurinsälli Moskovasta ja alemmalle kansalle siihen aikaan ei annettu mitään kirjallista opetusta.

Mutta keisarinna pian alkoi osottaa vastenmielisyyttä Menschikovin vallalle, mikä antoi tälle aihetta ruveta miettimään valtansa vahvistamista toisella tavalla. Tähän antoi Katarinan mässäilevä elämä hyvän tilaisuuden. Hän näet joi suuret määrät viiniä joka päivä ja söi imeliä aineita, mitkä elämäntavat lienevät hänessä aiheuttaneet vesitaudin. Rakastajia vaihteli hän ahkeraan. Näiden joukosta mainittakoon Riwenwaldern, joka jo kahdeksan kuukauden jälkeen sai jättää sijansa puolalaiselle aatelismiehelle Sapiehalle.

Näin kului pari vuotta, jolloin tauti äkkiä sai uutta vauhtia ja kun Menschikov erään kerran oli tuonut keisarinnalle hienoja, sokeroituja viikunoita, kuolikin Katarina heti tuon käynnin jälkeen. Keuhkoajos ilmoitettiin virallisesti kuoleman syyksi, mutta todellisuudessa lienee Menschikov myrkyttänyt tsaarittaren.

Menschikovin aikeet olivat nyt toteutuneet. Kaksitoista-vuotinen Pietari Aleksinpoika nousi valtaistuimelle, sillä niin oli Katarina eläessään määrännyt, seuraten sitä julistusta, jonka Pietari I oli antanut. Tässä julistuskirjassa sanotaan muun ohella:

"Me olemme nähneet hyväksi määrätä, että hallitsijalla aina on oikeus ei ainoastaan jättää kruunu kenelle hän hyväksi näkee, vaan myös ottaa perimysoikeus pois jo nimitetyltä kruununperilliseltä, jos hän hänessä huomaa kunnottomuutta, jotta näin jälkeläisemme ja lapsemme pysyisivät säädyllisyydessä ja karttaisivat antautumista jumalattomuuksiin."

Tähän julistukseen antoi Pietari I kohta sen jälkeen lisäyksen: "Hallitsijain oikeudet kruununperimystä määrättäessä." Alussa mainittiin, että asetus oli koko kansan hyväksymä. Tämä hyväksyminen oli saatu aikaan siten, että Pietari I oli käskenyt kaikkien säätyjen, niin maallisten kuin hengellisten, valallaan vakuuttamaan asetuksen uhalla, että ken ei sitä tee, lankeaa kirkon pannaan ja kuolemanrangaistukseen!

Pietari II alaikäisyyden aikana hoiti holhousneuvosto nimellisesti hallitusasioita, mutta yksi sen jäsenistä, Menschikov, oli kumminkin hallituksen päähenkilö. Hän oli nyt miltei itsevaltijas Venäjällä ja maan rahavarat olivat kokonaan hänen hallussaan. Näitä varoja oli hän käyttänyt muun ohella siten, että oli ostellut itselleen tiloja kaikissa laajan Venäjän maan eri osissa. Hän voi matkustaa Venäjällä ristiin rastiin, ollen aina yötä jossakin kartanoistaan, joiden henkilökunta nousi 150,000 perheeseen! Ja kun keisari Kaarle VI korotti hänet roomalaisen valtioruhtinaan arvoon ja antoi hänelle Kosel nimisen herttuakunnan Saksassa, sekä Puolan, Preussin ja Tanskan kuninkaat hänelle antoivat korkeimmat ritarimerkit, joita seurasi suuret eläkkeet, oli Menschikov nyt valtansa kukkuloilla. Jopa alkoi näyttää siltä, että kruununperimyskin voisi hänen suvulleen siirtyä, sillä hän sai tyttärensä kihlatuksi keisarille.

Mutta Menschikov oli saaliin- ja vallanhimoinen, riitaisa ja raaka, ja sai täten Venäjän mahtavat aateliset suvut vihamiehikseen. Niin näennäisesti pieni seikka kuin se, että tsaari hyvän ystävänsä Dolgorukin

kanssa erään kerran meni metsälle, sai sitten aikaan käännekohdan tuon mahtavan miehen elämässä. Tällä matkalla kertoi Dolgoruki, että Menschikov oli anastanut suuren morsiuslahjan, jonka keisari oli antanut morsiamelleen, Menschikovin tyttärelle. Samalla huomautti Dolgoruki miten Menschikov oli ottanut kaiken vallan käsiinsä, syrjäyttäen yksin tsaarinkin, ja miten hän oli hoitanut valtion varoja omaksi hyödykseen, tehden suunnattomia kavalluksia.

Alkoi tutkinto, jota seurasi tuomio. Menschikov menetti kaikki arvonimensä ja kaiken omaisuutensa, joka lankesi kruunulle, sekä karkoitettiin perheinensä Siperian kaukaisimpiin osiin, missä hän nautti ruplan eläkettä päivässä.

Dolgorukin perhe sai nyt vuorostaan vaikutusvallan yleisiin asioihin ja jopa saatiin tsaari kihlaamaan yhden perheen jäsenistä, Katarina Dolgorukin, mutta hänen kuolemansa v. 1730 teki tämän puuhan tyhjäksi. Pietari II kuoli alaikäisenä rokkotautiin ja hänen testamenttinsa kruunuperimyksestä Katarina Dolgorukin hyväksi ei astunut voimaan testamentin tekijän alaikäisyyteen nähden, vaan korotettiin valtaistuimelle Pietari I veljen Ivanan tytär Anna, Kuurinmaan leskiherttuatar. Tämä korottaminen ei kumminkaan tapahtunut ennenkuin hän oli sitoutunut pääasiassa samallaisiin ehtoihin kuin ennen oli määrätty Romanovien kantaisälle.

Tuskin oli Anna saanut varman jalansijan Moskovassa, ennenkuin siellä pantiin toimeen ilvepeli, joka kuvaa sen ajan ja nykyajankin Venäjää. Aatelisista muodostettu lähetystö pantiin keisarinnalta anomaan, että hän kaikin mokomin julistaisi itsensä itsevaltiaaksi, se oli muka koko kansan hartain toivomus. ''Mitä'', sanoi keisarinna lähellä seisovalle Dolgorukille, kun anomuskirja oli luettu, ''oletko pettänyt minua? Sinähän vakuutit minulle että se sitoumus, jonka allekirjoitin Mitaussa, sisälsi koko kansan tahdon.'' ''Ei'', ehätti lähetystö vastaamaan, ''kansa tahtoo että itsevaltijaana hallitsisitte.'' ''Olet siis pettänyt minua, Vasili Lukitsch'', sanoi keisarinna ja repi palasiksi Kurlandissa allekirjoittamansa paperin, joka rajoitti hänen valtaansa.

Koko Dolgorukin suku vangittiin nyt ja karkoitettiin Siperiaan, josta kumminkin eräs heistä, Sergius Dolgoruki, entinen Venäjän lähettiläs Ranskassa ja Englannissa, kutsuttiin takasin. Keisarinna oli näet taas jonkun verran leppynyt ja aikoi lähettää tämän ansiokkaan miehen valtioasioissa Lontooseen. Mutta Dolgorukin suvun vihollisetryhtyivät uusiin toimiin. Väärennettyjä kirjeitä ja asiapapereita valmistettiin ja vääriä todistajia hankittiin, joiden avulla näytettiin, että Dolgorukin suku oli ollut vehkeilyssä ulkovaltojen kanssa Venäjän hallitusta vastaan. Tuomio oli langettava ja melkein koko suku surmattiin. Vasili ja Ivan Dolgoruki teloitettiin, kaksi muuta hirtettiin ja kolme mestattiin.

Näihin hirmutöihin oli Annan suosikki ja rakastaja Biron suureksi osaksi syyllinen. Tämä henkilö astui Annan palvelukseen jo Kurlandissa, ensiksi sihteerinä, josta hän vähitellen kohosi korkeampiin arvoihin ja piti lopulta hallitusohjia käsissään. Mutta kun hän oli julma ja itara mies, vihasi aatelisto häntä ja v. 1738 yritti kapina puhjeta ilmiliekkiin. Siitä saatiin kumminkin ennen aikaa tieto ja osanottajat rangaistiin julmalla tavalla. Biron karkoitti Annan kymmenvuotisella hallitusajalla 20,000 ihmistä Siperiaan ja antoi mestata useita tuhansia. Mestattujen ja karkoitettujen omaisuuden anasti hän itselleen.

Bironin ahneus meni kerrassaan äärettömiin. Niinpä hän anasti Venäjän valtiovaroja ja osti Wartenbergin paroonikunnan Saksassa. Hinta 8 tynnyriä kultaa. Yksinoikeuksia kaupanalalla Venäjällä otti hän itselleen ja teki sitten hovijuutalaisen Leipman'in kanssa suurta voittoa tuottavia asioita. Mutta keisarinna korotti tämän heittiön kreivin arvoon ja antoi hänelle, paitsi muuta, Kurlandin herttuakunnan tuloineen. Keisari Kaarle taas nimitti hänet valtiosihteeriksi ja toiset hovit lähettivät suosikille korkeimmat ritarimerkkinsä.

Keisarinna oli kokonaan tämän vallanhimoisen miehen käsissä ja pyysi usein kyynelsilmin armoa tuomituille, useimmin kumminkin turhaan. Biron oli näet ottanut hallituksensa perussäännöksi mestauskirveen ja sol-

mupiiskan käyttämisen, tahtoen tehdä uskottavaksi, ettei Venäjää muutoin voida hallita.

Hallitus osoitti tällöin, kuten meidänkin päivinä, jonkunlaista suvaitsevaisuutta eri uskontunnustajia kohtaan. Kauhea oli sitävastoin sen menettely n. k. oikeauskoisen kirkon luopioita kohtaan. Eräs Wasmitsin oli hyljännyt kirkon ja liittynyt Mooseksen tunnustajiin ja kun hän ei tahtonut palata takasin kirkon yhteyteen, tuomittiin hänet elävältä poltettavaksi. Kapula pantiin onnettoman suuhun, jottei hän puheillaan voisi vaikuttaa kansaan ja juutalaisen kera poltettiin hänet Pietarissa samalla paikalla, jossa nyt Pietari I ratsupatsas seisoo.

Bironin valvonnan alla hoiti eräs Ostermann ulkopolitiikkaa, Münnich taas sota-asioita. Kuten arvata sopii, käytiin tälläkin ajalla sotaa Puolassa y. m. Turkin sodassa kuoli Venäjän 60,000 mieheen nousevasta valiojoukosta 30,000 nälkään! Kun taas saman sodan aikana marssittiin Krim'iin, ilmoittivat sotamiehet tuontuostaankin sairauskohtauksia, mutta Münnich kielsi kaikki tällaiset ilmoitukset sillä uhalla, että ken ilmoittautuu sairaaksi, haudataan elävältä! Tämä sota nieli kaikkiaan 100,000 miestä!

Pietari I aikana oli Venäjälle valloitettu alueita Persialta. Näiden alusmaiden ilmanalaa eivät kumminkaan venäläiset tottuneet kestämään, ja niin nieli tuo valloitus 12 vuoden aikana 200,000 ihmishenkeä!

Annan aikana vietti hovi samaa mässäilevää, juopottelevaa elämää, kuin ennenkin. Hovin pidoista kantoivat ylimysmiesten palvelijat, humalassa nekin, herrojaan vaunuihin ja vaunuista taas makuuhuoneisiin. Annalla oli 6 hovinarria, kun sitävastoin Pietari I oli ollut 12. Näistä kuudesta oli 3 aatelista ja yhden tehtävänä oli hoitaa keisarinnan koiria.

Eräs ruhtinas Galitsin tehtiin kerran hovinarriksi ja alennettiin hovipojaksi, vaikka hän oli jo 40 vuoden ijässä, rangaistukseksi siitä, että hän eräällä europamatkallaan oli mennyt roomalaiskatoliseen uskoon. Kuvaavaa on hovielämälle miten tämän uuden hovipojan häitä vietettiin. Crusenstolpe kertoo siitä:

"Galitsin puoliso oli kuollut ja Anna pakotti hänet ottamaan vaimokseen ruokottoman naisen katuyleisöstä ja kustansi häät. Oli kova pakkastalvi v. 1740 ja niin tehtiin jääpalatsi, johon sijoitettiin sänky, niinikään jäästä. Huonekalut ja koristeet olivat jäästä, samoin linnan portille sijoitetut tykit, jotka sisältä olivat rautapellillä vuoratut. Näillä ammuttiin kunnialaukauksia. Kuvernööreille oli annettu käsky lähettää Pietariin muutamia henkilöitä kutakin sukapuolta kaikista Venäjän kansallisuuksista. Hovin (s. o. kansan) kustannuksella puettiin heidät kansallispukuihin. Morsiussaatto, yhteensä 300 henkeä, ajoi juhlakulkuessa pitkin suurimpia katuja ja keisarinnan palatsin ohi. Ikään vihityt vietiin saaton etunenässä, suljettuina häkkiin, joka oli elehvantin selässä. Sitten seurasi joukkue kamelien selässä, sen jälkeen taas tuli saattoväki parittain re'issä, joita porot, härjät, pukit, koirat ja jopa siat vetivät. Häääteria oli valmistettu Bironin ratsuhuoneeseen, joka oli tarkoitusta varten koristettu. Kullekin kansallisuudelle tarjottiin omia kansallisruokiaan ja sitten alkoivat tanssiaiset, joissa kunkin kansan edustajat esittivät omia tanssejaan. Vihdoin vietiin puolisot jäälinnaan, missä heitä vastaanotettiin kunnialaukauksilla ja linnassa sijoitettiin heidät jääsänkyyn, johon kumminkin sitä ennen oli pantu patjoja ja peitteitä. Vahdit linnan portilla estivät heitä ennen seuraavaa päivää poistumasta linnasta."

Arvata sopii millaisen vihan tämä ilvepeli herätti Galitsinissa ja hänen sukulaisissaan.

Tämänlaisia huveja sai Venäjän kansa jo silloin kustantaa hovinsa iloiksi, mutta mitäpä nämä olivatkaan siihen äärettömään tuhlaukseen nähden, jota myöhemmin itsevaltiuden ja suosikkijärjestelmän avulla harjoitettiin. Ja tähän on lisäksi aina Venäjällä tullut koko laajan maan virkamiehistön kiskomiset ja muu väärinkäyttö, kun vallanpitäjillä ei ole mitään edesvastuunalaisuutta.

Anna kuoli v. 1740. Sitä ennen oli hän omistanut lapsekseen sisarentyttärensä Annan, joka oli naimisissa saksalaisen ruhtinaan Anton Ulrik Braunschweig-Lüneburgin kanssa. Testamentin mukaan nousi näiden poika Ivan IV valtaistuimelle 1 vuoden vanhana, mutta piti Bironin pojan alaikäisyyden aikana

olla hallitsijana. Niin tapahtuikin, mutta nyt kohosi aatelin viha korkeimmilleen, sillä ei kulunut päivääkään, ettei vangitsemisia olisi tehty ja vangituita kidutettu, jotta tunnustusten kautta saataisiin uusia uhreja. Ainoastaan kaksikymmentä päivää oli siis kulunut kun keisarin perheen jäsenet jo olivat saaneet juonensa Bironin kukistamiseksi valmiiksi. Münnich lähetti yöllä sotaväen osaston eversti Mannstein'in johdolla vangitsemaan tyrannin. Mannstein pääsi vahtisotamiehistä huolimatta helposti Bironin sänkykamariin saakka, jolloin tämä hyppäsi vuoteeltaan, mutta kaatui samassa lattialle ja tunkeutui sitten sängyn alle. Tässä piteli Mannstein häntä kiinni kunnes sotamiehet tulivat, jolloin alkoi käsikahakka. Biron huusi apua, mutta kapula pantiin hänen suuhunsa ja kädet sidottiin. Sitten vietiin hänet talvipakkasella paitasillaan Talvipalatsiin. Herttuatar sai pukeutua ja seurata miestään.

Myös Bironin kätyrit vangittiin ja kaikkien omaisuus otettiin takavarikkoon, tietenkin joutuakseen toisten yhtä saaliinhimoisten ihmisten tuhlattavaksi. Biron tuomittiin kuolemaan, mutta sai sentään armosta tuomionsa muutetuksi elinkautiseksi karkoitustuomioksi. Olopaikaksi määrättiin Pelim Siperiassa.

Seuraavana aamuna kutsuttiin aateliet Talvipalatsiin, missä heile ilmoitettiin että Anna oli oleva hallitsijana keisarin alaikäisyyden aikana ja Anton sotaväen ylipäällikkönä. Kirkossa pidettiin juhlallinen Te Deum, jossa jumalaa ylistettiin onnellisesta keikauksesta ja osanottajia palkittiin monella tavalla. Mikä sai ritarimerkkejä, mikä rahaa velkainsa maksamiseksi, mikä taas virkaylennystä.

Mutta eivät nytkään kaikki olleet tyytyväisiä. Pietarissa eli näet Pietari I tytär Elisabet ja tämä alkoi vehkeillä keisarillisen perheen poistamiseksi, tarkoituksella itse kohota valtaistuimelle. Sillä aikaa puuhasivat tosin myös keisarin vanhemmat uutta keikausta, jonka päämääränä oli Ivanan syrjäyttäminen ja Annan korotus keisarinnaksi, mutta se hanke ei kerinnyt kypsyä ennenkuin Elisabetin yritys jo onnistui.

Anna, keisarin holhojattarena ja maan hallitsijana, kerkisi sentään sitä ennen näyttää miten suurta maata

hallitaan. Seuroissa oli hän ujo ja saamaton ja oleskeli sentähden monta päivää perätysten yksityishuoneissaan alushameessa ja nenäliinasta tehdyssä myssyssä, juoruten ja korttia pelaten. Hallitusasiat saivat ylimalkaan mennä menojaan ilman erityisiä toimenpiteitä hänen puoleltaan. Toisinaan täytyi sentään esiintyä hovijuhlissa ja eräässä tällaisessa juhlassa kannettiin hänen majesteettiaan Ivanaa huoneesta huoneeseen ja kun lapsenhoitaja, neiti Mengden sanoi "majesteetti" osotti hän kättään suudeltavaksi. Koko hovi oli varsin ihastuksissaan lapsen terveeseen ulkonäköön ja yhtä ihastunut oli lapsi ympäristöönsä. Tämä onneton poikanen sitten joutui Schlüsselburgin linnaan, jossa hän eli, lyhyellä poikkeuksella, koko elämänikänsä, kunnes kaksi upseeria hänet surmasi miekoilla 24 vuoden vanhana.

Mutta aika läheni uudelle hallitsijamuutokselle. Elisabetin piti jumalan armosta kohota Venäjän valtaistuimelle, kunnia, jota hän oikeastaan ei ollut aikaisemmin halunnut, vaan johon olosuhteet pakoittivat häntä pyrkimään.

Tästä keisarillisesta prinsessasta tietävät aikakirjat kertoa, että hän ensimäisen nuoruutensa aikana oli ollut kihloissa Karl Holstein-Gottorpin kanssa, mutta herttuan kuoltua ei hän enää pyrkinyt naimisiin, vaan eli kernaammin vapaata elämää, vaihdellen rakastajiaan, kaartin upseereja ja sotamiehiä, joista ei Pietarissa ollut puutetta. Venäläiseen malliin joi hän viinaa ja oli ylimalkaan hovipiireissä huonossa maineessa, mutta kasarmeissa oli hänellä paljon ystäviä.

Kun nyt Anna ja hänen puolisonsa olivat päässeet valtaan, oli tietenkin pidettävä huolta siitä, ettei valtaistuimelle pyrkijöitä olisi lähiseuduilla. Elisabet ei tosin ollut näyttänyt huomattavampia oireita tähän suuntaan, hän kun oli tottunut veltostuttavaan laiskurin elämään rakastajain juomaseuroissa, ja niin ollen ei häntä paljo epäilty. Mutta varmuuden vuoksi ehdotettiin hänelle kumminkin avioliittoa saksalaisen Ludwig v. Braunschweigin kanssa, joten hänet olisi saatu maasta pois. Tähän ei neiti Romanov suostunut, mutta hallitsijat eivät myöskään liioin hellittäneet vaatimuksiaan, vaan panivat hänelle ehdoksi tuon avioliiton, tai

luostarielämän. Mutta luostarielämä näytti tämänluontoiselle naiselle kauhealta ja kun hänen henkilääkärinsä, ranskalainen Lestock yhä kiihoitti häntä vallananastamiseen, rupesi Elisabet lopulta todenteolla tuumimaan asiaa.

Tuollaiseen yritykseen tarvittiin sentään rahoja ja näitä hänellä oli niukasti, mutta siitäkin puolesta selvittiin. Ranskan lähettiläs Pietarissa, markiisi de la Chetardie saatiin helposti rakkaussuhteisiin kauniin keisarin tyttären kanssa ja häneltä ylettyi 49,000 tukattia asian hyväksi.

Asia oli valmistettu erinomaisella salaperäisyydellä. Niinpä liittolaiset ainoastaan hovijuhlissa vaihtoivat kirjelappuja, joita säilytettiin nuuskarasioissa. Mutta sittenkin sai Anna vihiä asiasta ja jopa oli keisarin kätkyeseen pantu kirjelappu, jossa vehkeily paljastettiin. Eräänä päivänä otti hän siis asian keskustelunalaiseksi Elisabetin kanssa, mutta tämä itkussa silmin vakuutti, että nuo huhut ovat aivan perättömiä. Ja niin hyvin osasi hän tekeytyä, että keisarin äiti ei sittemmin ensinkään luottanut Ostermannin ja Itävaltain sekä Englannin lähettiläiden vakuutuksiin, että salaliitto oli olemassa.

Tästä kohtauksesta lähti Elisabet linnaansa ja kertoi, pelosta kalveten, tapauksen. Lestock ymmärsi nyt että oli kysymys elämästä ja kuolemasta, mutta heikko, veltostunut nainen yhä epäili.

Seuraavana päivänä toi Lestock Elisabetille kuvapiirroksen, jossa toisella puolella oli keisarinna valtaistuimellaan, toisella nunna ja kidutuskoneet, joita näinä aikoina käytettiin luostareissakin. Se määräsi tästä hetkestä asian kulun. Seuraavana yönä kokoontui Elisabetin linnaan hänen uskollisimmat ystävänsä ja kalpeana istui hän itse heidän keskellänsä. Suunnittelu oli valmis. Elisabet nousi ylös, kumartui pyhimyksen kuvan eteen, anoen jumalan ja pyhien apua sekä luvaten, että jos yritys onnistuisi, ei hän hallituskaudellaan langettaisi kuolemantuomiota. Tämän teki hän varma kuolema edessään, jos asia ei onnistuisi.

Linnassa oli joukko sotamiehiä, joilta hän otti uskollisuuden valan ja sitten lähdettiin keskiyön aikana kasarmeille. Upseerien huoneissa ilmoitti hän että hän,

Pietari I tytär, nyt ottaa hallitsijaohjat käsiinsä ja vapauttaa maan saksalaisista sortajista. "Tahdotteko seurata minua?" kysyi hän, johon kuului villi, innostunut myöntymyshuuto, upseerit lupasivat hakata saksalaiset kappaleiksi.

Nyt otti Elisabet ristin, kohotti sen ylös ja sanoi: "Minä vannon jumalan edessä, että kuolen puolestanne, tahdotteko kuolla minun puolestani?" Korvia huumaava myöntymyshuuto oli tähän vastauksena. Kolmesataa miestä mukanaan lähti Elisabet Talvipalatsiin. Vahtimiehistön rummuttaja yritti hälyyttää vahteja, mutta Lestock halkasi veitsellään rummun, ansaiten tästä leikkauksestaan suuremman palkinnon, kuin koskaan tätä ennen lääkärinä.

Liittoutuneet tunkeutuivat nyt linnaan. Elisabet nosti keisari Ivanan kätkyestä ja sotamiehet odottivat, että hän heittäisi lapsen permannolle, lävistettäväksi paineteilla. Hoitajatar makasi lattialla mykkänä pelosta. Silloin ojensi lapsi kätensä suuriruhtinatarta vastaan ja tämä päätti hänen kohtalonsa. Poika annettiin hoitajattarelleen, mutta molemmat, sekä hallitsijatar Anna ja tämän puoliso Anton, samoin kuin pääministeri, kreivi Ostermann, marsalkka, kreivi Münnich, kansleri G o l o v k i n, ylimarsalkka, kreivi L ö w e n w o l d e ynnä muita korkeita virkamiehiä vangittiin. Kaikki vietiin Pietari-Paavalin linnaan ja päivällä julistettiin keisarinna Elisabetin valtaistuimelle nousu.

Neljäs luku.

Julistuskirjassa, jota levitettiin Elisabetin valtaistuimelle nousun johdosta, sanottiin muun ohella:

"Jumalassa nukkunut keisarinna Anna oli ukaasilla 5 päivältä lokakuuta v. 1740 määrännyt 2 kuukautta vanhan sisarensa tyttären pojan Ivanan kruununperilliseksi, mutta tämän alaikäisyyden aikana oli hallitusta huonosti hoidettu. Siksi olivat kaikki uskolliset alamaiset, niin henkistä kuin maallista säätyä ja varsinkin henkivartijarykmentit anoneet, rauhattomuuksien välttämiseksi, että hän, Elisabet, armollisimmasti tahtoisi kohota hänelle perintöoikeuden mukaan kuuluvalle isänsä valtaistuimelle. Siksi oli hän perintöoikeuden nojalla, ja kuullen uskollisten alamaistensa kaikkein alamaisimpia, yksimielisiä rukouksia, ottanut haltuunsa isänsä valtaistuimen."

Tämä valtiokeikaus tapahtui joulukuun 6 p:nä v. 1740.

Entinen keisarillinen perhe lähetettiin matkalle Saksaan, josta se oli tullutkin, mutta kun onnettomat jo olivat lähellä rajaa, saavutti heidät perästä lähetetty sotaväenosasto, joka vangitsi koko seurueen uudelleen. Vangit palautettiin Riikaan, jossa heitä pidettiin 18 kuukautta. Sieltä vietiin entinen keisari Schlüsselburgin linnaan, mutta vanhemmat aina Kolmogor saarelle, missä Wienan joki laskee jäämereen. Anna kuoli v. 1746, mutta Anton vasta v. 1780, oltuaan 39 vuotta kovassa vankeudessa.

Keisarinnan ensimäisiä toimia oli hävittää kaikki tiedonannot kansalle ja muut paperit, joissa alaikäisen keisari Ivanan nimi oli. Ken uskalsi Ivanan nimeä mainitakaan, langetettiin raipparangaistukseen ja kielen pää leikattiin häneltä poikki. Raha, jossa Ivanan nimi oli, kiellettiin niinikään ja hopean vieminen maasta oli kuo-

lemanrangaistuksen uhalla kielletty. Näitä asetuksia ei eräs saksalainen puuseppä tiennyt, kun hän aikoi Kronstaditista palata kotimaahansa. Laivalla kysyttiin ennen lähtöä oliko kellään hopearahoja. Puuseppä myönsi omistavansa muutamia hopearuplia, joista yksi oli Ivanan aikuinen. Tästä ''rikoksesta'' vietiin hänet laivasta pois ja tuomittiin Siperiaan.

Oikeudenkäynti muutamia korkea-arvoisia virkamiehiä vastaan alotettiin myös heti. Heidän ainoa rikoksensa keisarinnan silmissä oli kumminkin vaan se, että he olivat uskollisesti palvelleet edellistä hallitusta. Täytyi sentähden keksiä rikoksia ja hankkia todistajia. Niin tehtiinkin ja oikeutta käytiin kaksi kuukautta. Keisarinna itse kuunteli sen kulkua verhon takana ''estääkseen puolueellisuutta ja vääryyttä''.

Oikeudenkäynti oli kaikkea ihmisyyttä vailla, samoin kuin tuomiokin, kaikki sen käskystä, joka oli saapuvilla vääryyttä estämässä. Ostermann tuomittiin teloitettavaksi. Münnichilta tuomittiin kädet poikki, jonka jälkeen hän oli mestattava ja paloitettava, toiset oli mestattava, mutta tuomio luettiin vasta mestauspaikalla.

Tammikuun 30 p:nä 1742 lyötiin Pietarin kaduilla rumpua ja kansalle ilmoitettiin, että samana päivänä rangaistaan keisarinnan viholliset Vasili-Ostrovan mestauspaikalla. Joukko sotamiehiä ympäröi mestauslavaa ja kun kello löi 10 tuotiin tuomitut paikalle, Ostermann hevosella, kun hän ei jaksanut kävellä, toiset jalkasin. Nämä olivat: Münnich, Golovkin, Löwenwolde, M e n g d e n ja D i m i r e s o v, sihteeri P a s n i a k o v ei ollut mukana, hän sai raippoja vankilassa.

Sotamiehet kantoivat Ostermann'in mestauslavalle, jossa hänet sijoitettiin istumaan. Talvipakkasella täytyi hänen avopäin kuunnella, kun 5 arkkia pitkä tuomio luettiin. Tässä häntä syytettiin vehkeilystä ulkovaltain kanssa, laivaston huonosta kunnosta, sekä siitä, että hän aikaisemmin olisi syrjäyttänyt Elisabetin valtaistuimelta ja kehoittanut sulkemaan hänet luostariin. Tyynenä kuunteli O. tuomiota, jonka jälkeen sotamiehet taas nostivat hänet lavalle pitkälleen ja kaula sijoitettiin mestauspölkylle. Teloittaja otti nyt kirveen oikeaan käteensä, vasemmalla piteli hän vanhusta harmaista hiuk-

sista, tahallaan viivytellen toimiaan, jotta kidutus saisi pirullisimman luonteensa. Tällöin levitti Osterman kätensä ulos, mutta eräs saapuvilla olleista sotamiehistä käski hänen vetää ne takasin ja hän totteli heti. Verinäytännöihin tottunut, raaka katsojajoukko ja tuomitut, kaikki odottivat nyt kuolon iskua, mutta silloin astui oikeuden sihteeri esille ja huusi tuomitulle: ''Jumala ja keisarinna lahjoittaa sinulle henkesi.'' Osterman nousi nyt ylös, sitoi hitaasti, vapisevin käsin, paidankauluksensa ja, tuijottaen teloittajaan, sopersi hän: ''Anna minulle tekotukkani ja lakkini.'' O. kannettiin takasin rekeen, jossa hänen täytyi kuunnella kun toisten tuomiot luettiin. Sotamarsalkka Münnich, suorana, tyynenä ja huolettomana kuunteli tuomiotaan, mutta sai myöskin kuulla, että hänet oli armahdettu kuolemanrangaistuksesta. Samoin muut. Mutta kaikki menettivät omaisuutensa, joka lankesi kruunulle. Tuomitut vietiin sitten Siperian kaukaisimpiin osiin maanpakoon. Münnich määrättiin Pelim nimiseen kaupunkiin ja sai hän siellä asunnokseen talon, johon hän itse oli tehnyt piirustuksen. Samaan kaupunkiin oli näet Münnich aikoinaan karkoittanut Bironin, jolle tarkoitusta varten rakennettiin erityinen talo korkealla aitauksella. Mutta keisarinna oli armahtanut Bironin ja kutsunut hänet takasin. Maantiellä sivuuttivat herrat toisensa, vaihtaen vihaa uhkuvan katseen, kun reet kiitivät toistensa ohi.

Kreivi Golovkin lähetettiin myös kaukaiseen osaan Siperiassa. Hänen puolisonsa seurasi vapaehtoisesti mukana, mutta kuoli pian kurjuuden tähden. Golovkin silloin pyysi, että ruumis haudattaisiin, kun se oli hänen asuinhuoneessaan ja muuta huonetta ei ollutkaan, mutta vahtiupseeri sanoi: ''Saamieni käskyjen mukaan en saa laskea ketään ulos, enkä ketään sisälle, mutta minä ilmoitan asian Pietariin.'' Näin sai ruumis olla onnettoman asunnossa kunnes Pietarista tuli käsky sen hautaamisesta.

Selvää on, että ainoastaan perin raaka, luonteeltaan ala-arvoinen ihminen voi harjoittaa tällaista väkivaltaa. Varsinkin oli se ihmeteltävää Ostermann'iin nähden, tämä kun jo keisarinnan isältä, Pietari I:ltä oli saanut kunnioitusta ja luottamusta osakseen. Mutta keisarinna

voitti toisilla tuomioilla tämän ennätyksen. Jutun juoni oli seuraava.

Kun vaaleanpunainen puki keisarinnaa mitä erinomaisimmin, oli tämän väristen pukujen käyttäminen hovinaisilta kielletty. Tästä huolimatta oli rouva Natalia Lapukhin, jota pidettiin aikansa kauneimpana naisena, pukeutunut vaaleanpunaiseen ja tässä puvussa tullut hovijuhlaan. Heti kun keisarinna tämän huomasi, käski hän tuoda sakset ja leikkasi niillä pois kukat Natalian tukasta sekä löi häntä useita kertoja korville. Tämä rangaistus ei kumminkaan riittänyt ja siksi piti keksiä juoni, miten keisarinnan kanssa kauneudessa ja viehätysvoimassa kilpaileva nainen perinpohjaisemmin voitaisiin rangaista. Se ei itsevaltijaalle ollut vaikeatakaan. Saatiin taas ilmi salajuoni hallitusta vastaan. Parikymmentä henkeä vangittiin ja yksi näistä tunnusti kiduttaessa kaikki mitä tahdottiin, mutta toiset eivät sitä tehneet, vaikka heitä piestiin ja rääkättiin kidutuspenkillä. Siitä huolimatta tuomittiin Natalia Lapukhin hänen puolisonsa ja poikansa sekä eräs Anna Bestutsev teloitettaviksi, jonka jälkeen piti seurata kielten leikkaus ja mestaus. Muut tuomittiin kuolemaan. Tämä tuomio sitten muutettiin toisille raipparangaistukseksi ja ikuiseksi maanpaoksi, mutta Lapukhinin perhe ja Anna Bestutsev oli saava julkisesti raippoja ja sitten oli kielet leikattava.

Tämä kauhea tuomio pantiin täytäntöön Elokuulla v. 1743, samalla paikalla kuin edellinen. Raaka ihmisjoukko oli nytkin saapuvilla, kun Natalia Lapukhin nousi mestauslavalle. Täällä hän udellen katseli yleisöä, ikäänkuin olisi hänestä näyttänyt mahdottomalta, että nämä valmistukset olivat häntä varten.

Mutta silloin telottajan apulainen kiskasi pois liinan, joka verhosi hänen rintaansa, mistä loukkauksesta Natalia perääntyi ja purskahti itkemään. Vaan eipä tässä kyllin. Kaikki vaatteet riistettiin pois hänen päältään ja siinä seisoi hän nyt aivan alastomana tuhansien ihmisten häntä ahmien katsellessa. Seurasi piiskaus. Nahkaisella solmupiiskalla lyötiin onnettoman uhrin selkä aivan verille. Kun lyönnit suunnattiin siten, että solmu piiskan kärjessä joka kerta pyyhki nahkasiekaleita

seljästä, saamme käsityksen rangaistuksen laadusta. Lyönti seurasi lyöntiä huolimatta valitushuudoista ja armonanomisista. Kun määrätty luku oli annettu, oli selkä rikkipiesty ja verenvuoto oli kauhea. Sitten kaadettiin onneton uhri lavalle, teloittaja tarttui hänen kurkkuunsa rautakourin ja kun kieli tuli näkyviin, leikattiin se poikki. Sama tuomio toteutettiin toisiinkin nähden ja sitten karkoitettiin kaikki Siperiaan.

Keisarinna Elisabet on historiassa saanut liikanimen "lempeä"!

Selvää on, että ne, jotka vallankumouksessa olivat olleet osallisina, palkittiin auliilla kädellä. Lestock sai salaneuvoksen arvon, korotettiin keisarinnan ensimäiseksi henkilääkäriksi ja lääkintöhallituksen tirehtööriksi, sai 7,000 ruplan vuosipalkan ja suuret sivutulot. Jokaisesta suoneniskusta sai hän 2,000 ruplaa, ja ulkovaltain hallitsijat kiiruhtivat palkitsemaan suosikkia. Niinpä Saksin ruhtinas nimitti hänet kreiviksi ja tältä sekä keisarinnalta sai hän hohtokivillä koristetut muotokuvat. Lestock, samoin kuin muutkin suosikit, kumminkin sittemmin menetti suosionsa ja joutui vuorostaan itsevaltijaan uhriksi.

Nyt uudistui taas sama valtiollinen temppu, mikä osiksi oli seurannut edellisiäkin vallankumouksia. Siperiasta kutsuttiin takaisin kaikki edellisen hallituksen karkoittamat valtiolliset vangit. Ja mitenpä itsevaltijas olisi parempia kätyreitä saanutkaan, jollei juuri ottamalla nuo itsevaltiuden entiset uhrit palvelukseensa! 5,000 näistä karkoitetuista oli sentään jo hävinnyt tietymättömiin!

Kun asiat näin olivat järjestetyt, alkoi hovissa mässäilevä elämä, joka hakee vertaistaan. Hovijuhlat, naamiohuvit, teatterinäytännöt y. m. olivat joka öisiä ja näitä seurasi juomingit, joista keisarinna tavallisesti aamupuolella nukkui jollekin sohvalle. Hovinaiset olivat tähän niin tottuneet, että pukuihin nähden oli ryhdytty varsin erityisiin varokeinoihin. Ne olivat sivulta harvalla ompelulla kiinnitetyt ja saatiin näin illalla saksien avulla nopeasti auki, jonka jälkeen itsevaltijatar kannettiin sänkyyn keräämään uusia voimia jonkun uuden rakastajan suopeassa seurassa. Näitä vaihteli Elisa-

bet julkeudella, jolla ei ollut mitään rajoja, aivan kuin toiset hienoston naiset sormikkaita. Usein olivat rakastajat alimmista kansankerroksista, arvatenkin koska sieltä löytyi henkilöitä, joita mässäävä elämä ei vielä ollut heikontanut. Kerran yritti hän ottaa tähän toimeen kalmukin, joka oli hirveän ruma ja tällä tavalla kiihottava!

Vietilliset nautinnot olivat keisarinnalle niin tavaksi tulleita, ettei hän voinut ilman niitä elää. Ylellinen ruoka, rakkaus, juomat, juhlat, tanssiaiset, rekiretket, kohtaukset kaksin, — siinä hänen tehtävänsä, hallitusasiat olivat vallan sivuseikkoja. Monta kuukautta lepäsivät tärkeimmät asiapaperit hänen pöydällään, odotellen allekirjoitusta, kiitollisuudella muisteli hän jälestä päin kaikkia juhlia, ikäänkuin ne olisivat olleet tärkeitä valtiollisia asioita, ja toimeenpanijat palkittiin auliisti. Tärkeät hallitustehtävät sitä vastoin eivät olleet mistään merkityksestä huvien rinnalla.

Juhlissa esiintyi keisarinna kalleissa loistopuvuissa ja hohtokivikoristeilla, joiden arvo nousi äärettömiin. Hovinaiset eivät saaneet käyttää saman kuosisia ja saman värisiä pukuja ennenkuin keisarinna oli ne jättänyt. Mutta totta on että hän usein vaihteli pukuja ja hänen jälkeenjääneessä omaisuudessaan merkittiin kirjoihin 15,000 pukua, kaksi suurta kirstua silkkisukkia ja 500 paria kenkiä.

Tämän keisarinnan aikana palautettiin vanhat elämäntavat monella alalla takaisin. Viha muukalaisiin oli näet yhä kasvanut ja tätä vihaa oli Elisabet jo suuriruhtinattarena lietsonut. Valtaistuimelle nousupäivänä yrittivät humaltuneet sotamiehet surmata muukalaisia, mutta kun keisarinna lupasi itse heitä rangaista, saatiin verilöyly estetyksi. Maaseudulla niinikään venäläisyys heräsi vireille, muukalaisia, jotka enimäkseen olivat saksalaisia, vainottiin ja suurin osa myi pois maansa ja talonsa, palatakseen kotimaahansa. Raakuus, tietätämttömyys ja taikausko rehenteli uudelleen ja muun ohella tuli katuelämä Pietarissa niin epävarmaksi, etteivät asukkaat pimeän tultua uskaltaneet mennä ulos. Juopuneet sotamiehet näet silloin siellä räyhäsivät, ryöstäen mitä eteen sattui. Paljon sotamiehiä oli niinikään palkin-

noksi valtiokeikauksesta korotettu upseereiksi. Nämä viettivät aikaansa kapakoissa ja vyöryivät illoin katuojissa tahi tunkeutuivat yksityisasunnoihin ryöstämään. Ulkomaalaisten lapsia ryöstettiin ja kastettiin kreikkalaiskatoliseen uskoon, jonka jälkeen niitä aivan julkisesti myytiin kaduilla henkiorjiksi. Kun järjestys oli tämänlainen, niin eipä ihmekään jos keisarinnan sydän vavahteli ja monta yötä kului unettomuudessa pelkästä pelosta, että valta voisi mennä samoin kuin se oli tullutkin, — väkivallalla ja petoksella.

Keskinkertaisia ja jopa aivan kykenemättömiäkin henkilöitä korotettiin korkeimpiin virkoihin, missä he kiristyksellä, lahjoilla ja kavaltamalla valtion varoja keräsivät mahdottomia omaisuuksia. Kuvernööreillä oli käsky hankkia suuria eriä äärettömässä ylellisyydessä elävälle, tuhlailevalle hoville ja vankilat olivat täynnä hirveän hallitusjärjestelmän uhreja.

Kauhein kaikista laitoksista oli kumminkin valtion syökäystuomioistuin.*) Sen tehtäviin kuului ottaa vastaan salaisia ilmiantoja, varsinkin rikoksia itsevaltijaan persoonaa, uskontoa ja valtiota vastaan. Kun ilmianto oli tehty, vangittiin syytetty ja ilmiantaja, ja huolimatta syytöksentekijän luonteesta ja muista ominaisuuksista, sai hän oikeudessa uudistaa syytöksensä. Jos syytetty kielsi, oli syyttäjän velvollisuus hankkia todistajia, mutta jollei hän sitä voinut, sai hän selkänahallaan todistaa syytteen pätevyyden. Hänelle annettiin näet kolme kertaa raippoja ja jos hän tämän jälkeen vielä pysyi syytöksessään, pidettiin sitä puolena todistuksena. Nyt sai syytetty todistaa samalla tavalla. Jos hän, saatuaan kolme kertaa raippoja, yhä kielsi syytöksen, täytyi syyttäjän hankkia uusia todistuksia, s. o. hänelle annettiin uudelleen raippoja kolmessa erässä j. n. e. Näin ruoskittiin vuoroin syyttäjää ja syytetty, kunnes edellinen peruutti syytöksensä tai jälkimäinen tunnusti rikoksensa. Millaisiin väärinkäytöksiin tällainen oikeudenkäyntijärjestelmä johti, on itsestään selvää.

Tällaisia ilmiantoja nimitettiin s a n a h u u d o i k s i. Kun näet joku huusi pari venäläistä sanaa, joiden mer-

---

*) Inkvisitionituomioistuin.

kitys oli suunnilleen: Minä teen tärkeän ilmiannon sitä ja sitä vastaan, koska hän on tehnyt yhden kolmesta päärikoksesta, olivat molemmat velvolliset menemään lähimpään sotilasvahtiin, jossa heidät vangittiin. Molemmat vietiin sitten Pietariin, missä asiat päätettiin tavalla, kuten edellä kerrottiin. Kaikista valtakunnan ääristä, jopa Siperiasta saakka, kuljetettiin näitä vankeja Pietariin.

Eräs sairashuoneen lääkäri katsoi kerran tarpeelliseksi ryhtyä leikkaamaan pois käsivartta, jonka kylmänvihat olivat turmelleet. Mutta sairas ei suostunut antamaan käsivarttaan leikattavaksi. Hän huusi kauheasti ja uhkasi huutaa "sanan", jollei häntä jätetä rauhaan. Peljäten poistuivat apulaiset, mutta lääkäri, joka ei ymmärtänyt venäjää, kysyi toiselta lääkäriltä asian merkitystä. Tämä selitti asian, mutta siitä huolimatta tehtiin leikkaus, jonka avulla sairaan henki pelastettiin, vaikkakin hän huusi "sanan". Mutta paljon puuhaa koitui sitten asiasta lääkintöylihallitukselle ja varsinkin asianomaiselle lääkärille, ennenkuin hän pääsi uhkaavasta oikeudenkäynnistä erilleen.

Keisarinna oli pyhästi luvannut ettei hänen aikanaan kuolemantuomioita langeteta, mutta eivät tuomiot sentähden olleet vähemmän julmia. Tuomarit siihen sijaan pieksättivät kuoliaaksi vankeja ja monta onnetonta sidottiin puuristeille ja heitettiin virtoihin, joita myöten he kulkivat, kunnes kuolema tavalla tai toisella vapautti onnettomat uhrit.

Sikäli kuin keisarinna vajosi eläimelliseen mässäykseen ja luonnottomiin meneviin rakkausnautinnoihin, sikäli kasvoi tekopyhyys hänessä. Tuntikausia oli hän polvillaan pyhäinkuvan edessä, rukoillen ja kysellen neuvoja pyhmykseltä. Pyhiin paikkoihin tehtiin vaelluksia, jotka toisinaan kestivät koko kesän. Kerrankin oli hän pyhimyksen kuvan edessä luvannut jalkasin kulkea Moskovasta Troitskin luostariin. Matkaa on 60 virstaa. Kuljettuaan 3—4 virstaa jalkaisin, loikoi hän sitten pari päivää vaunuissaan, joita kuljetettiin mukana, kunnes taas matkaa jatkettiin samalla tavalla. Suuri seurue oli aina näillä matkoilla mukana.

Toinen pyhä paikka Venäjällä oli Kiev, n. s. Venäjän Jerusalem. Sinne teki hän myös matkan, rukoillakseen pyhän Makariuksen haudalla. Tämän piispan olivat näet tatarit mestanneet v. 1497. Sata henkilöä seurasi mukana, mutta matkalla saatiin ilmi salajuoni, jonka tarkoituksena oli syöstä Elisabet valtaistuimelta, ja monta seurueesta karkoitettiin heti ilman tutkintoa ja tuomiota Siperiaan.

Pyhissä hartausharjoituksissa kohtasi keisarinnaa kerran tukehdus- ja pyörtymyskohtaus, josta yritti seurata kuolema. Se tapahtui Tsarskoje Selon kirkossa, mutta pääsi hän sentään ulos kirkosta, ennenkuin kaatui maahan. Joukko maalaiskansaa kokoontui heti ympärille mutta ei kukaan uskaltanut koskea näin pyhään ihmiseen. Kirkosta noudettiin sentähden hovinaisia, jotka saavuttuaan huomasivat keisarinnan olevan aivan kankean ja ilman elonmerkkejä. Lääkärejä noudettiin ja ryhtyivät he iskemään suonta, mikä oli sen ajan pääkeino kaikkia tauteja vastaan, mutta tajunta ei palannut. Sänky tuotiin nyt paikalle ja makasi sairas siinä pari tuntia aivan tiedottomana, kunnes alkoi virota eloon.

Tietysti papisto näin pyhässä itsevaltijattaressa tunnusti pyhän kirkon pään ja vahvisti itsevaltiutta, kun kirkko sitävastoin vielä ennen Pietari I aikoja usein oli pontevasti esiintynyt sen harjoittamia hirmutöitä vastaan. Tätä liittoa varmensi ne 800,000 ruplaa, jotka Pietari I oli aikaisemmin ottanut kirkolta pois, mutta jotka keisarinna nyt antoi sille takaisin. Ja muut oikeauskoiset venäläiset myöskin kumarsivat päänsä rukoukseen vallitsijattaren menestykseksi, kiitellen häntä joka ilta siitä, että vielä olivat saaneet pitää päänsä!

Suosikit ja rakastajat tietysti johtivat valtioalusta ja ulkomaan politiikkaa mielensä mukaan. Rakastajain nimistä ovat monet säilyneet jälkimaailmalle, kuten näin ylhäisten suosikkien sopiikin.

Jo suuriruhtinattarena ollessaan mainitaan Elisabetilla olleen kaartin sotamies Schubin rakastajana. Mutta silloisessa asemassaan ei hän voinut korottaa tätä henkilöä ylemmäksi kuin kersantiksi, ja kun tämä väli tuli keisarinna Annan tietoon, karkotettiin S. Siperiaan.

Toisia rakastajia tuli tosin sijalle, mutta keisarinnaksi tultuaan muisti hän kersanttiparkaa ja lähetti erityisen henkilön hakemaan häntä Siperiasta takaisin. Kaksi vuotta harhaili tämä lähetti Siperiassa, kysellen miestä kaikkialla, mutta kun vangeilla täällä ei enää ollut nimiä, vaan ainoastaan numerot, ei häntä löytynyt. Tultuaan toisen kerran samalle paikalle, missä paljon onnettomia karkoitettuja oli, huusi hän taas: "Onko Schubin joukossanne?" Mutta pahaa peljäten ei kukaan vastannut. "Mitähän sanon palattuani keisarinna Elisabetille, kun ei minulla ole Schubinia mukanani?" arveli lähetti, johon yksi joukosta vastasi: "mitä, onko Elisabet keisarinnana, siinä tapauksessa, minä olen Schubin!"

Kersantti palasi nyt Pietariin ja kohosi pian kenraalimajuriksi, sai korkeita ritarimerkkejä ja suuria tiloja, sinne hänet sitten lähetettiin, kun hän ei, tottumattomana hovielämään, oikein siellä sopinut.

Heti Schubinin karkoituksen jälkeen oli Elisabet ottanut erään poikasen kirkkokuorosta, Aleksis Rasumovskin rakastajakseen. Tämä pysyi asemassaan hallituskeikauksen jälkeenkin ja osoitti lopulta suurta suvaitsevaisuutta toisia kilpailijoita kohtaan, jopa niinkin suurta, että luullaan olleen perää huhussa, että hän oli salaa vihitty Elisabetiin, jolla myöskin tästä avioliitosta oli kaksi poikaa ja kaksi tytärtä.

Eräs sellainen kilpailija oli aatelismies Ivan Schuvalov, varova mies, joka ei sekoittunut politiikkaan, vaan käytti asemataan kootakseen kerrassaan mahdottomia varoja. Hän oli keisarinnan suurin imartelija, mutta kerran oli hän sentään joutua epäsuosioon, kun keisarinna sai vihiä Ivanan seikkailuista toisten naisten kanssa. Tästä seurasi oikea naisvaino Pietarissa ja useita kuulusteltiin kiduttamalla, jotta saataisiin varma tieto, oliko kukaan rohjennut heittää katseensa keisarinnan rakastajaan. Itse luki hän tutkintopöytäkirjat, mutta ei saatu mitään ilmi.

Myös rakastajain ja suosikkien sukulaiset kohosivat arvossa ja kokosivat äärettömiä omaisuuksia. Niinpä Ivan Schuvalovin veli Pietari sai koko Siperian tulot vuokralle, mistä hänellä oli suunnaton vuositulo. Pie-

tarilla oli sitä paitsi yksinoikeus Venäjän koko merikauppaan ja sotaväessä oli hän ylivarusmestarina!

Ivan Rasumovsky keräsi tietysti myös suuren omaisuuden ja korotettiin hänet kamariherraksi, kreiviksi, Antin ritarikunnan jäseneksi, ylisotamarsalkaksi ja metsästysyhdistyksen päälliköksi. Samoin myöskin hänen veljensä Kyril Rasumovsky. Tämä poikanen tuli kaukaa kotokylästään Pietariin, soitellen tiellä käsiharmonikkaa henkensä elatukseksi, mutta Pietarissa kohosi hän kreivin arvoon, Ismailovin kaartin päälliköksi, tiedeakatemian puheenjohtajaksi ja jäseneksi pyhän Antin, Aleksanteri-Nevskyn, Annan ja Puolan valkoisen kotkan ritarikunnissa.

Erään kerran äkkäsi keisarinna talvipalatsin seuranäyttämökunnassa sotakoulunoppilaan Nikita Beketovin. Kauniita pukuja tosin oli annettu toisillekin, mutta Nikitan olivat sentään uhkeimmat. Pian nähtiin hänen sekä näyttämöllä että muuten keikailevan hienoilla pitseillä ja kallisarvoisilla sormuksilla. Yksin kenkien soljissa oli hohtokiviä ja Nikitan esiintyminen oli kerrassaan ruhtinaallista. Uteliaat hovimiehet pian keksivät, että eräs keisarinnan entisistä kamarinaisista antoi hänelle näitä kalleuksia. Mutta tämä ei ollut rikas ja niin kohdistuivat epäluulot suorastaan keisarinnaan. Nämä epäluulot pian vahvistuivat, kun Nikita jätti sotakoulun, pääsi suopeamielisen Aleksis Rasumovskyn ajutantiksi ja sai asunnon linnassa. Hän oli nyt keisarinnan rakastaja. Mutta Ivan Schuvalovin setä, joka pelkäsi asemataan, jos hänen veljenpoikansa joutuisi pois toimestaan, levitti Nikitasta ilkeän, valheellisen huhun, jota keisarinna uskoi. Nikita erotettiin ja nimitettiin Astrakanin kuvernööriksi, mutta keisarinna sai pian lohdutusta suruunsa Schuvalovilta, joka palasi takaisin entiseen asemaansa.

Suuria palkinnoita ja virkaylennyksiä saivat myöskin ne keisarinnan palvelijat, jotka hänellä oli ennen kruununanastusta. Niinpä korotettiin kahvinkeittäjä Karl Sievers kreiviksi ja ylhovimarsalkaksi, renki Loellin kamariherraksi ja kartanoiden omistajaksi, kuski Voschinsky samoin. Kamariherrat Schvart-

sov ja Tschulkov taas saivat mahdottomia omaisuuksia käsiinsä.

Näin eli Venäjän hovi mässäävää, peräti tuhlaavaa elämätään. Vehkeilyjä ja seikkailuja oli siinä runsaasti, toisille loisti kaikkein korkein armo, toisille epäsuosio, mutta ei kukaan ollut varma asemastaan edes toiseen päivään, siksi paljon oli tuossa joukkueessa seikkailijoita, vehkeilijöitä ja kuiskijoita, joille itsevaltijatar kallisti korvaansa. Englannin lähettiläs Pietrissa Guy Dickens kirjoittaa v. 1755 tästä hovista kuninkaalleen:

''Keisarinna ei ole moneen kuukauteen saanut hetkeäkään aikaa hallitusasioille.'' Syynä tähän oli kaikellaiset hovihuvit, joita oli lakkaamatta. ''Sitte toisen viikon keskiviikon'', kirjoittaa hän, ''on ollut kolmet naamiohuvit ja yksi oopperanäytös ja tällä viikolla ei ole yhtään päivää, jolloin ei olisi huveja. Tulevalla viikolla alkaa paasto, silloin kaikki rukoilevat ja paastoavat, sen jälkeen ovat kaikki sairaita noin viikon päivät ylensyömisestä ja juomisesta; lähimmässä tulevaisuudessa ei siis voi odottaa, että täällä kukaan käyttäisi kynää, paperia ja mustetta. Sitten toivon saavani asiat alulle, sillä ei kai keisarinna iankaiken voi olla polvillaan rukouksissa, toiset toimet kai tulevat aikanaan.''

Mutta kun tämä aika oli kulunut, ilmoitti sama ministeri taas, ettei oltu saatu mitään aikaan. ''Valtiokansleri'', sanoi hän, ''ei koskaan tapaa keisarinnaa, kaikki tapahtuu kirjeellisesti ja menee rakastajan, Ivan Schuvalovin kautta. Mutta nyt on tuo suosikki, josta kaikki asiat, niin suuret kuin pienet, riippuvat, sairaana, mässäiltyään liian paljon ennen paastoa, ja ennenkuin hän paranee emme voi toivoakaan, että keisarinna kajoaisi valtiollisiin asioihin. Rakastajalla on luuvalokohtaus, mikä vetää puoleensa hovin koko huomion.''

Tämä lähetti pyysikin sitten eronsa, perustellen eronpyyntinsä siten, että ''hänen majesteetillaan pitäisi olla voimakas lähettiläs Venäjän hovissa, sillä tämän lähetin päätehtävänä on olla kaikissa hovin tanssiaisissa, naamiohuveissa, teatterinäytännöissä ja vastaanotoissa, mutta siihen hän ikäänsä nähden ei kykene.''

Alankomaitten lähettiläs, Du Svart, taas kirjoitti v. 1757 hallitukselleen muun ohella:

"Keisarinna ei puhu kenenkään muun kuin Schuvalovin kanssa ja jatkaa vanhoja elämäntapojaan. Kuka hyvänsä, ken siihen pystyy, saa ryöstää keisarikuntaa mielin määrin. Koko maa on laittomassa, vaarallisessa ja perin surkeassa tilassa, ei missään näy merkkiäkään luotosta, kunniasta, hävyn tai oikeudentunnosta. En näe muuta kuin ääretöntä kevytmielisyyttä ja uskomatonta tuhlausta, joka johtaa perikatoon. Kansaa sorretaan julmimmalla tavalla."

Kuvaavaa on miten valtiokeikauksen päähenkilöille Lestockille ja markiisi de la Chetardielle kävi.

Lestock työskenteli keisarinnan käskystä valtioasioissa, mutta tämä seikka ei miellyttänyt valtiokansleri Bestuchevia. Alettiin siis punoa juonia Lestockia vastaan. Häntä syytettiin salaisesta yhteydestä Preussin ja Ruotsin hallitusten kanssa ja jopa luultiin, että hänen usein uudistuvat käyntinsä perintöruhtinas Pietarin hovissa tarkoittivat uutta valtiokeikausta, jonka päämääränä olisi keisarinnan poistaminen valtaistuimelta ja perintöruhtinaan korottaminen sijalle.

Lestock, joka oli hankkinut keisarinnalle vallan, vangittiin siis näiden syytösten nojalla ja vietiin Pietari-Paavalin linnaan v. 1748. Siellä häntä piiskattiin ja kidutettiin ja näin saatiin uhri tunnustamaan asioita, joista hän sitä ennen ei ollut uneksinutkaan. Parin vuoden perästä tuomittiin hänet raipparangaistukseen ja karkoitettavaksi Siperiaan. Arvonsa, virkansa ja omaisuutensa menetti hän niinikään. Suuri omaisuus lienee joutunut ilmiantajien, tuomarien ja muiden Lestockin vihamiesten käsiin. Oikeudenkäyntikustannuksissa oli muun ohella 800 ruplan erä paperista, kynistä ja musteesta!

Lestock oli aikaisemmin lausunut keisarinnalle epäilyksensä jatkuvasta suosiosta, mutta oli keisarinna vakuuttanut, ettei hänellä ollut mitään peljättävää ja jopa luvannut, että Lestock saisi vastedes, jos niin tarvittiin, muistuttaa tästä keskustelusta. Onneton vanki koetti tätä keinoa, mutta luultavaa on, ettei kirjettä annettu keisarinnalle, ainakin pantiin tuomio täytäntöön, vanki sai raippoja ja kun haavat olivat parantuneet, vietiin hänet maanpakoon.

Syyllisempi lienee sitävastoin Ranskan lähettiläs de la Chetardie ollut. Yöllä herätettiin hänet ylös ja kenraali Uschakov ilmoitti, että keisarinna oli käskenyt hänen "kaikella kiiruulla lähteä maasta". Kyseltyään syitä, ilmoitti kenraali että markiisi on koettanut perustaa omaa puoluetta hovissa, pyrkinyt sekaantumaan Venäjän ministerin toimiin sekä uskomattomalla rohkeudella kirjoituksissaan hallitukselleen mustannut hänen majesteettinsa pyhää persoonaa.

Markiisi teki vastaväitteitä, mutta kun kenraali luki otteita hänen kirjeistään, joissa hän esitti keisarinnan kevytmieliseksi henkilöksi perin höllillä siveyskäsitteillä ja Venäjän hovin kaikkein paheiden tyyssijaksi, samoin kuin hän ilmaisi aikeensa kukistaa valtiokansleri Bestuchevin, eivät vastaväitteet auttaneet, vaan täytyi hänen tunnin kuluttua lähteä matkalle. Komppania sotaväkeä saattoi lähettilästä rajalle saakka.

Miltei mahtavin mies tämän keisarinnan aikana oli valtiokansleri Bestuchev. Hän käski itsevaltiaasti virkamiehiä ja yksin suosikit ja rakastajat häntä pelkäsivät. Mutta mahtimiehillä on paljon kadehtijoita ja vihamiehiä ja niin oli Bestuchevillakin. He punoivat pauloja, joihin valtiokansleri lopulta takertui.

Seitsenvuotinen sota oli alkanut ja kenraali A p r a k s in oli voittanut preussilaiset. Tämä sota ja varsinkin viimeinen voitto oli saattanut paljo mieliharmia perintöruhtinaalle, joka aina oli ihaillut Preussin kuningasta F r e d r i k I I:sta. Kun nyt keisarinna näinä aikoina oli sairastellut ja valtiokansleri rupesi luulemaan, että perintöruhtinas piankin nousee valtaistuimelle, suostui hän, päästäkseen suuriruhtinaan suosioon, antamaan Apraksinille palaamiskäskyn. Tätä seikkaa käyttivät kanslerin vastustajat hyväkseen, luulotellen keisarinnalle, että Bestuchev oli ottanut Preussilta lahjoja. Kun tähän tuli lisäksi, että juuri suuriruhtinas, jota mahtava kansleri monta vuotta oli kohdellut ylimielisesti, myöskin teki syytöksiään, muun ohella väittäen että Bestuchev oli saattanut hänen puolisonsa Katarinan rakkaussuhteisiin puolalaisen kreivi P o ni a t o v s k y n kanssa, oli suurkanslerin kohtalo ratkaistu. Bestuchev vangittiin, pantiin viralta ja tuomittiin majesteettirikoksesta mestatta-

vaksi, mutta tuomio muutettiin maanpakorangaistukseksi. Olopaikaksi määrättiin Goretovan kylä, joka sijaitsee 120 kilometriä Moskovasta. Mahtava mies, jota kaikki pelkäsivät ja joka määräili Europan vaiheita, aleni näin yhdellä iskulla alhaisimman orjan asemaan!

Vallassaolijain suurimpana huolena on aina ollut varmentaa kruununperimys. Niinpä Elisabetkin v. 1742 kutsui sisarensapojan, Holsteinin herttuan pojan Karl Peter Ulrikin, Venäjälle, nimittääkseen hänet seuraajakseen valtaistuimella.

Tämä 14 vuotias nuorukainen oli raaka luonteeltaan, pieni ikäänsä nähden ja ikäänkuin kuivettunut. Olematta varsinaisesti kyttyräselkäinen, oli hän kumminkin vino ja epämuotoinen ja jalat eivät näyttäneet oikein kannattavan vartaloa. Muoto oli pitkähkö, silmät pienet, otsa taaksepäin viettävä, alaleuka pitkä, muoto keltaisen kalpea ja näppyinen. Pitkät, laihat käsivarret ja kädet täydensivät tämän kuvan nuorukaisesta, jonka sekä henkiset että ruumiilliset virheet olivat kovin silmiinpistävät. Mutta tämä sopi hyvin valtaansa ja asemaansa pelkäävälle keisarinnalle. Varmemmaksi vakuudeksi lähetettiin pojan saksalainen opettaja pois ja sijaan pantiin venäläinen keskinkertaisinta laatua. Uskonnonopettajaksi annettiin hänelle pappi Simon Teodorsky, mutta poikanen kielsi julkeasti pyhän kirkon uskonkappaleet, näytellen pastorille kieltään ja ilveillen hänen kanssaan. Siitä huolimatta katsottiin hänen vuoden päästä olevan täysin valmis otettavaksi oikeauskoisen kirkon yhteyteen, kelvatakseen tuonnempana sen maalliseksi pääksi. Moskovan keisarillisen linnan kirkossa, loistavan hoviseurueen läsnäollessa tapahtui toimitus. Novgorodin piispa ja parikymmentä muuta piispaa kullatuissa puvuissaan lukivat rukouksiaan, ja kaikkein pyhimmän ovien edessä polvillaan lupasi näihin temppuihin perin kyllästynyt poikanen hyljätä luterilaisen uskonsa ja tunnustaa kreikkalais-katolisen uskonnon opinkappaleet. Hänet kastettiin ja voideltiin nyt ja nimeksi annettiin Pietari.

Perintöruhtinas oli perin saksalaismielinen ja piti kaikessa Preussin kuningasta Fredrik II esikuvanaan. Niinpä hän vietti aikansa sotaisissa harjoituksissa, aluksi

palvelijain kera, sittemmin Holsteinista tuotujen sotamiesten kanssa. Näitä hän harjoitteli pitkin päivää, vaihdellen pukuja, ja illoin istuen upseeriensa juomaseurassa. Nämä olivat hänelle uskotelleet, että oikein täysi preussilaista oli juoda alituisesti, tupakoida ja harjoittaa uhkapeliä ja näissä hommissa viihtyikin suuriruhtinas perin hyvin, mutta hallitustoimista pidettiin hänet tykkänään erillään, sillä keisarinna pelkäsi aina valtaansa.

Tälle tulevalle keisarille oli nyt hankittava puoliso ja sellainen löytyi Saksasta. Anhalt-Tserbstin ruhtinaan tytär S o f i a katsottiin tarkoitukseen sopivaksi ja hänet tuotiin Pietariin, huolimatta ruhtinaan epäilyksistä. Tämä näet luuli, että lapsen sielu uskonnon muuttamisen kautta joutuu iankaikkiseen kadotukseen. Jälestäpäin sai hän sentään paljon lohdutusta huoliinsa, kun hänen puolisonsa Moskovasta, missä tytär kastettiin, kirjoitti että "hän on verrannut kreikkalaiskatolisen ja luterilaisen uskontunnustuksen opinkappaleita toisiinsa ja huomannut, ettei niissä ole mitään varsinaista eroitusta."

Sofia sai kasteessa nimekseen K a t a r i n a ja ilahdutti hän jo alussa keisarinnan, papiston ja aatelisten mielet auliudellaan. Hän näet nopeasti omasi itselleen Venäjänkielen taidon ja osoitti suurta uskonnollista hartautta. Täten sai hän heti alussa kannattajia ja ystäviä, jotavastoin Pietari, joka ylenkatsoi kaikkea venäläistä, joutui vihan esineeksi ja lopulta menetti hän kruununsakin juuri tästä syystä.

Pietari oli sillä välin sairastunut isoonrokkoon, mikä kauheasti rumensi hänen entisestään epämiellyttävää ulkomuotoansa, mutta kaikista näistä seikoista huolimatta vihittiin hänet 17-vuotiaana vuotta nuoremman Katarinan kanssa ja samoina aikoina julisti Puolan kuningas, Saksin suuriruhtinas, hänet täysi-ikäiseksi sekä hallitsevaksi herttuaksi Schleswig-Holsteinissa. Kuninkaan edustaja antoi Pietarissa kultavadilla keisarinnalle tuon julistuskirjan, jossa muun ohella sanotaan:

"Hänen kuninkaallinen majestettinsa on sitä kernaammin julaissut nämä tiedonannot, kun hänen keisarillinen majesteettinsa keisarinna itse, joka on maailmalle antanut näytteitä täydellisimmästä siveydestä, viisaudes-

ta ja ymmärryksestä, on ottanut johtaakseen ja kehittääkseen hänen keisarillisen korkeutensa, suuriruhtinaan erinomaisia luontaisia lahjoja ja kykyjä.''

Vihkimisen jälkeen alkoi hovissa juomingit, jotka kestivät kymmenen päivää. Suuriruhtinaallisen parin avioelämää kuvannee parhain neljätoista päivää jälkeen vihkimisen sattunut tapaus. Pietari näet silloin avomielisesti selitti puolisolleen, että hän oli rakastunut keisarinnan hovinaiseen, neiti Karriin!

Nuori pari pidettiin nyt mitä tarkimman valvonnan alaisena ja keisarinna, joka heille otti palvelijat, määräsi myöskin tarkoin kaikki heidän tehtävänsä. Tällaista vahtipalvelusta toimitti ensin eräs rouva Kause, sittemmin aatelismies Choglokov rouvineen. Suuriruhtinaalliset eivät saaneet edes lähteä kaupungille ilman erityistä lupaa ja pienempiin yksityisseikkoihin saakka antoi keisarinna heille määräyksiä. Kerran sai Pietari käskyn kylpeä, mutta kun hän inhosi kylpemistä enemmän kuin mitään muuta, kieltäytyi hän jyrkästi täyttämästä keisarinnan käskyä. Rouva Choglokova hämmästyi ensin tästä rohkeudesta, mutta Pietari vakuutti, ettei häntä saa pakoittaa toimeen, joka on hänelle niin perin vastenmielinen ja hänen ruumiinrakenteelleen niin vahingollinen, että siitä varmaan seuraisi hänen kuolemansa. Rouva Choglokova nyt äreästi vastasi, että keisarinna arvatenkin rankaisee tästä tottelemattomuudesta, mutta tähän huudahti Pietari: ''Tahtoisinpa nähdä mitä hän voi tehdä! En ole enään lapsi. Mutta kun hän sai tietää, että hänet ehken niskoittelemisesta lähetetään Pietari-Paavalin linnaan, itki hän katkerasti, yhä parjaten rouva Choglokovia, joka äkkiä poistui huoneesta, uhaten kertoa keisarinnalle koko jutun. Luultavasti heltyi keisarinna, kuultuaan Pietarin tavattoman kauhun vedelle, sillä asiasta ei sitten puhuttu mitään, vaan sai hän olla pesemättä. Eipä ihmekään jos Katarina sanoi: ''suuriruhtinas on kesällä sietämätön''.

Suuriruhtinatar sai, jos mahdollista, vieläkin tarkempia ohjeita ja kun hän kerran sattui sairastumaan, antoi keisarinna 27 päivää kestäneen sairauden aikana iskeä suonta 16 kertaa! Kirjoja ja tietoja tapauksista ulkona sai hän salateitä myöten ja kirjeenvaihto sukulaisten

kanssa Saksassa täytyi käydä salavihkaa, kun keisarinna selitti, ettei venäläiselle suuriruhtinattarelle sovi muu kuin virallinen kirjeenvaihto ministeristön kautta!

Sattuman kautta sai suuriruhtinatar tietää isänsä kuolemasta ja suri tätä tapausta sangen katkerasti. Viikon kuluttua käski keisarinna kumminkin häntä lakkaamaan suremasta, sillä "se ei sovi suuriruhtinattarelle kauemmin surra isää, joka ei edes ollut kuningas"!

Avioliitto oli lapseton, jonka johdosta keisarinna kerran, ollessaan iloisessa perhesattumassa Narischkinilla, lausui että olisi suotavaa, jos suuriruhtinas saisi perillisiä. Kreivi Soltikov silloin kertoi keisarinnalle, että siihen on luonnolliset syynsä, jotka helposti voitaisiin poistaa. Soltikov tarjoontui vaikuttamaan suuriruhtinaaseen, että hän antaisi tehdä tuon yksinkertaisen leikkauksen, johon kaikki juutalaispojat ovat velvolliset. Keisarinna antoi heti suostumuksensa, mutta kun Soltikov sitte esitti Pietarille asian, ei tämä tahtonut myöntyä tuumaan. Yhdyttiin sentähden salajuoneen ja kun kerran illalla oli juotu tavallista enempi, johdettiin keskustelu rakkausasioihin. Tyytymättömänä kuunteli suuriruhtinas näitä juttuja ja valitti vihdoin kykenemättömyyttään. Tämä oli edeltäpäin sovittu merkki. Kaikki heittäytyivät polvilleen ja pyysivät suuriruhtinaan suostumaan Soltikovin ehdotukseen. Hämmästyneenä yllätyksestä sopersi hän vastaukseksi jotakin, joka selitettiin myöntymiseksi, lääkärit oli varattu saapuville ja tuota pikaa tehtiin leikkaus ennenkuin asianomainen oikein pääsi tajuntaankaan siitä, mitä hänelle oli tapahtunut.

Mutta ylimysväen tapoihin ei kuulu uskollisuus avioliitossa, tyhjäntoimittajat hakevat aina vaihtelua. Suuriruhtinas näki kerran eräässä seurassa Siperiaan karkotetun Bironin tyttären. Tämä kolmekymmentä vuotta vanha neiti oli pieni, ruma ja epämuotoinen, mutta najukas ja iloinen. Hän puhui saksaa Pietarin kanssa ja tämä seikka yksin riitti suuriruhtinaalle. Hän kertoi neidille kaskuja sotamiehistään y. m. sellaista ja lähetti hänelle omalta pöydältään parhaita ruokia ja juomia. Katarina kertoo tästä asiasta muun ohella muistiinpanoissaan, jotka hän keisarinnana ja itsevaltijaana kirjoitti:

"Olin tuskin nukkunut eräänä iltana, kun suuriruhtinas tuli sisälle ja paneutui maata. Kun hän oli aivan juovuksissa, eikä tiennyt mitä teki, rupesi hän minulle kertomaan suosikkinsa erinomaisista ominaisuuksista. Keskeyttääkseni hänen sanatulvansa mitä pikemmin, olin nukkuvinani, mutta hän puhui yhä äänekkäämmin herättääkseen minut. Mutta huomattuaan minun yhä nukkuvan, iski hän minua nyrkillään pari kolme kertaa kylkeen, rähisten raskaasta unestani, mutta kääntyi sitten pois ja nukkui itse. Minä itkin kauan ja katkerasti sinä yönä, yhtä paljon lyöntien kuin asemani vuoksi, joka kaikissa suhteissa oli niin epämiellyttävä ja ikävystyttävä, kuin ikään on mahdollista."

Tämän rakastajattaren jälkeen tuli taas senaattori Vorontsovin tytär. Tässä valinnassa seurasi suuriruhtinas entistä makuaan: tyttö oli pieni, paksu, rokonarpinen, kierosilmäinen ja hyvin maalattu, mutta hän miellytti Pietaria mitä erinomaisimmin, hän kun näet suostui kaikkiin suuriruhtinaan ehdotuksiin, joi, tupakoi, syljeskeli ja oli sotaväen harjoituksissa mukana. Jopa hänen omapäisyytensä ja riidanhalunsa miellytti Pietaria niin, ettei hän lopulta tullut toimeen ilman "paksun Vorontsovin" seuraa, kuten häntä hovipiireissä nimitettiin. Keisarinna tiesi ja hyväksyi tämän rakkaussuhteen ja kutsui Vorontsovia "madame Pompadouriksi", sekä kuunteli vielä elämänsä viimeisinä päivinä mielihyvällä juorujuttuja Oranienbaumista, missä perintöruhtinas enimmäkseen asui.

Mutta eipä Katarinakaan tahtonut olla suuriruhtinasta huonompi ja ensimäinen, johon hän iski silmänsä oli eräs kreivi Zachar Zernichev, joka oli suuriruhtinaan palveluksessa. Mutta tämä joutui parin muun upseerin kera ilman mitään syytä Pietari-Paavalin linnaan ja sieltä päästyään komennettiin hänet sotapalvelukseen toiselle paikkakunnalle.

Paremmin onnistui suhde kreivi Soltikovin kanssa, josta jo oli seurauksensakin, vaikkei aivan niin, kuin keisarinna oli odottanut ja toivonut. Tämän kuusi viikkoa kestävän sairauden aikana kävi keisarinna häntä tervehtimässä, mutta enimmäkseen oli hän yksin, sillä suuriruhtinas oleskeli huoneissaan, jonne hänen palveli-

jansa salaa toivat hänelle leikkikaluja ja juovutusjuomia, joista he saivat osansa. Pietaria näet yhä hyvitti kaikellaiset lapselliset toimet. Niinpä hän usein rauhattomasti käveli edestakaisin huoneessaan, läiskytellen piiskalla, jonka hän tätä tarkotusta varten oli tilannut. Tässä puuhassa häntä erittäin huvitti nähdä miten palvelijat hyppivät nurkasta nurkkaan välttääkseen lyöntejä. Hän nauroi täyttä kurkkua heidän ketteryydelleen ja pelolleen, jos piiska ehken sattuisi, sekä varsinkin valitushuudoille, kun se joskus sattui.

Samallaisia huveja olivat palvelijain korottaminen korkeampiin arvoasteisiin ja taas seuraavana päivänä alentamiset sekä nukketeatterinäytännöt ja sotaiset harjoitukset.

Erään kerran kuuli Pietari puhelua ja naurua viereisestä huoneesta. Se oli talvipalatsissa. Hän otti poran ja kaivoi hiljaa reikiä oveen, jolloin hän huomasi tätinsä, keisarinnan, hyvin katetun pöydän ääressä Aleksis Rasumovskyn kanssa. Pietari sijoitti nyt istuimia oven eteen ja kutsui Katarinan sekä muita seuralaisiaan katsomaan reijistä. Julmistuneena tuli keisarinna muutamia päiviä tämän jälkeen huoneeseen, uhkaillen ja muistutellen miten kävi Pietari I pojalle. Suuriruhtinaan palvelijat olivat näet keisarinnan vakoilijoita ja olivat kertoneet asian.

Ikävimpiä seurauksia oli Pietarille eräästä toisesta puuhasta, joka tosin tapahtui keisarinnan luvalla. Hän tuotti kotimaastaan Holsteinista osaston sotamiehiä Oranienbaumiin ja sai nyt elää täydellistä leirielämää näitten maamiestensä kanssa. Rummut kävivät ja harjoitukset jatkuivat pitkin päivää, mutta venäläisten viha muukalaisiin ja varsinkin perintöruhtinaaseen kasvoi nyt ylimmilleen ja johti lopulta hänen perikatoonsa.

Tätä sotaväen osastoa lisättiin sitten seikkailijoilla, joita kaikista maan ääristä saapui tarjoamaan palveluksiaan. Näitten kera pani huvista huviin rientävä suuriruhtinas toimeen iltakemuja, joihin kutsuttiin oopperalaulajattaret ja tanssijattaret sekä naisia sekalaista laatua Pietarista. Hän tahtoi että Katarinakin ottaisi näihin illanviettoihin osaa, mutta tämä kieltäytyi, vedoten keisarinnaan, joka ehken ei hyväksyisi suuriruhtinatta-

ren oleskelua noin sekalaisessa seurassa. Palkinnoksi viisaudestaan sai hän kaikkein korkeimman luvan aterioida huoneessaan "kahden tai kolmen henkilön seurassa", kuten hän muistiinpanoissaan kertoo.

Kun keisarinna sai tietää perintöruhtinattaren suhteista Soltikoviin, lähetti hän tämän ensin Ruotsiin ja sitten muihin maihin lähetyksissä. Mutta Katarina löysi toisia esineitä lemmenliekilleen. Pietariin tuli Englannin lähetystön mukana puolalainen kreivi Poniatovsky, jolle tietäjä-akka jo syntyessä oli luvannut kuninkaan kruunun. Tämä komea, miellyttävä seuramies pääsi nyt suuriruhtinattaren rakastajaksi ja kohtaukset jatkuivat kaikista esteistä ja vaikeuksista huolimatta. Niinpä meni Katarina valepuvussa yöllä linnan ikkunasta ulos, missä Pietarin näytelmäseuran jäsen, italialainen Dalilo odotti, vieden hänet erään Yelaginin taloon, jossa Poniatovsky jo oli kohtausta odottamassa. Samallaisia yhtymisiä oli myös Englannin ministerihotellissa.

Keisarinna sai vihiä näistäkin seikkailuista ja Poniatovskyn täytyi lähteä Pietarista. Hän palasi kotimaahansa Puolaan, mutta tuli sieltä pian takaisin, tällä kertaa Puolan lähettiläänä ja varustettuna 10,000 tukaatin ylimääräisellä kassalla, millä hän avusti suuriruhtinatarta, joka, samoin kuin Pietarikin, sai keisarinnalta perin niukasti rahoja.

Mutta kohtauksille ilmeni aina suurempia esteitä. Poniatovsky käytti nyt monenlaisia valepukuja päästäkseen Oranienbaumin linnaan. Kerran oli hän peittänyt pukunsa ja ritarimerkkinsä räätälin puvulla ja odotteli sovittua kohtausta puistossa. Mutta eräs palvelija tunsi hänet ja kertoi asian suuriruhtinaalle. Tämä lähetti heti voimallisimman upseerinsa puistoon, käskyllä tuoda Poniatovsky linnan vankilaan.

Upseeri meni, tapasi miehen ja kysyi kuka hän oli ja mitä hän tahtoi. Poniatovski sanoi olevansa saksalainen räätäli ja saapuneensa ottamaan mittaa erään upseerin virkapuvusta.

"Minulla on käsky viedä teidät linnan korkeavahtiin", sanoi venäläinen.

"Minulla on kiire, en jouda", intti räätäli.

"Olkoonpa sinulla aikaa tai ei, nyt lähdet kumminkin mukaan", sanoi upseeri ja heitti miehen kaulaan juoksusolmulla varustetun nuoran, jolla hän talutti lähetin korkeavahtiin.

Suuriruhtinas kutsui nyt sotaoikeuden koolle ja olisi antanut tuomita Poniatovskyn kuolemaan, mutta kenraali Totleben, joka keisarinnan puolesta valvoi Pietarin käytöstä ja toimia, sai sillä kertaa asian estetyksi. Se lykättiin keisarinnan päätettäväksi, mutta kun Poniatovsky oli vieraan vallan lähettiläs ja kun hyvät ystävät puhuivat hänen puolestaan, saatiin pian keisarinnalta vapauttava tuomio.

Poniatovsky tuotiin nyt korkeavahdista huoneustoon, mutta suuriruhtinas ei ollut häntä tuntevinaan. Kun asia selitettiin, teeskenteli hän suuttumusta erehdyksestä ja moitti upseeria vangitsemisesta. — Sittemmin teki hän tapauksen alati pilan esineeksi ja varsinkin suuriruhtinattaren saapuvilla ollessa uudisteli hän aina kertomuksensa Puolan lähettilään vangitsemisesta räätälin valepuvussa.

Poniatovskyn ja Katarinan kohtaukset tulivat nyt julkisemmiksi. P. mielisteli suuriruhtinasta, juoden ja pelaten uhkapeliä hänen kanssaan, sekä varsinkin kehuen preussilaisia ja Preussin kuningasta. Myös niistä kymmenestä tuhannesta sai Pietari soveliaalla tavalla osansa ja rakkaudelleen haki hän lohdutusta toisilta tahoilta. Eräs rouva Teplov oli nyt miellyttänyt suuriruhtinasta ja tapansa mukaan ei hän ensinkään salannut Katarinalta asiaa, vaan päinvastoin neuvotteli hänen kanssaan miten hän hellää kohtausta varten parhain koristaisi huoneensa pyssyillä, miekoilla ja muilla sotaisilla esineillä. Tämä suhde kesti koko talven, mutta kesän tullen, jolloin ilman kylpyjä tai muuta pesemistä elävä suuriruhtinas tuli ympäristölleen sietämättömäksi, teki rouva Teplov esteitä käynnilleen. Mutta pitääkseen häntä yhä hyvällä tuulella, määräsi rouva Teplov että Pietarin piti kirjoittaa hänelle kaksi kertaa viikossa ja näyttääkseen hyvää esimerkkiä, kirjoitti hän heti alussa Pietarille neljäsivuisen kirjeen. Tämä oli tuskin saapunut, kun Pietari jo vei sen suuriruhtinattarelle ja sanoi: "Ajatteleppas, hän kirjoittaa minulle neljäsivuisen kir-

jeen ja odottaa, että minä sen lukisin ja vieläpä vastaisinkin siihen, minä, joka olen velvollinen harjoittamaan miehistöä ja sitten on päivällinen, ampumaharjoitukset, operan harjotukset ja sotakoululaisten tanssiharjotus. Kyllä minä sanon hänelle suoraan, ettei minulla ole aikaa ja jos hän suuttuu, riitelen hänen kanssaan talveen saakka".

Näin jatkui hommat Oranienbaumissa, vaihdellen iltakemujen kanssa, joissa Pietari tavallisesti humaltui aivan saamattomaksi. Tähän paheeseen oli hän niin vajonnut, ettei kyennyt edes keisarinnan saapuvilla ollessa pysymään säädyllisissä rajoissa. Tällaisissa tilaisuuksissa kehui hän valloittavansa koko Pohjois-Europan!

Saksalaisille sotamiehilleen rakennutti suuriruhtinas luterilaisen kirkon lähelle linnaa ja vihittiin se suurilla juhlamenoilla. Mutta kun kreikkalais-katolinen kirkko samalle paikkakunnalle saatiin valmiiksi, lähti Pietari vihkiäispäiväksi metsästysretkelle, mikä ei suinkaan lisännyt hänen arvoaan ja ansiotaan venäläisen yleisön silmissä.

Suuriruhtinatar näinä aikoina vietti hilpeää elämää Poniatovskyn ja hänen toveriensa kanssa. Toverit näet viihtyivät hyvin Katarinan hovinaisten seurassa. Eräällä maalle tehdyllä huvimatkalla ilmoitti Katarina illallispöydässä, kun samppanja oli avannut mielet ja sydämet, aikeensa olevan kohottaa Poniatovsky Puolan valtaistuimelle. Saapuvilla olijat pitivät asiaa leikkinä, mutta myöhemmin myötävaikuttivat monet heistä tämän asian toteuttamiseksi.

Ennen näitä aikoja, v. 1754 oli suuriruhtinatar synnyttänyt pojan. Tämä tapahtui yhdeksän vuotta avioliiton jälkeen, eikä kukaan epäillyt, ettei Sergius Soltikov olisi ollut lapsen isä. Siitä huolimatta vietettiin perintöruhtinaan syntymistä suurilla juhlamenoilla; tanssiaiset, iltakemut ja ilotulitukset vaihtelivat. Ja kun lapsi oli kastettu ja saanut nimekseen P a u l, antoi keisarinna suuriruhtinattarelle 100,000 ruplan vekselin. Mutta tuskin oli hän saanut sen vaihdetuksi, kun jo keisarillisen rahaston hoitaja tuli ja pyyti "herran tähden" noita rahoja lainaksi. Suuriruhtinas oli näet saanut tiedon suuresta rahalahjasta ja nostanut siitä niin suuren

melun, että keisarinnan täytyi antaa hänelle yhtä suuren vekselin, mutta kun rahastossa ei ollut varoja, lainattiin nyt tarkoitusta varten suuriruhtinattaren rahat. Neljä kuukautta sen jälkeen sai hän rahansa takaisin. Myöhemmin syntyi taas suuriruhtinaalliselle parille tytär, jolle Poniatovsky lienee ollut isänä. Tästä sai Katarina keisarinnalta 60,000 ruplaa, mutta taaskin täytyi Pietarille antaa sama summa.

Aikojen kuluessa olivat keisarinnan ja Pietarin välit tulleet yhä huonommiksi ja hänen pois sulkemisensa kruununperimyksestä oli jo tekeillä, samalla kuin alaikäinen entinen keisari Ivan olisi korotettu kruununperilliseksi. Tätä tarkoitusta varten tuotiin jo Ivan Pietariin, mutta lienee hän ollut heikkomielinen, koska tuumaa ei toteutettu, vaan vietiin onneton nuorukainen takaisin Schlüsselburgin linnaan.

Toinen tuuma oli nimittää Paul kruununperilliseksi, sulkemalla Pietari pois. Kun tämä hanke oli vireillä, meni keisarinna kerran teatteriin, jossa silloin oli vähän väkeä. Hän käski nyt laskea oman kaartinsa miehistön teatteriin ja näytti sitten poikasta miehistölle, jonka avulla hän itse oli kohonnut valtaistuimelle. Sotamiehet vastasivat innokkailla suosion- ja hyvähuudoilla ja jos keisarinna olisi tahtonut, olisi Pietari jo silloin menettänyt oikeutensa ja asemansa. Mutta ehkenpä keisarinna vaan tahtoi tunnustella mielialaa vastaisia toimia varten, tai taas että aikomus oli ainoastaan pelotella Pietaria. Mutta tämä tapaus taas herätti eloon jutun, joka Paulin syntymisen aikana kierteli suusta suuhun. Luultiin keisarinnan vaihdattaneen lapset ja Paulin olevankin hänen oman poikansa, jolle Rasumovsky oli isänä.

Toinen, niinikään todistamattoman huhun mukaan, olisi suuriruhtinatar synnyttänytkin tyttölapsen, joka läheisessä löytölasten kodissa vaihdettiin poikalapseen, kun kruununperimyksen varmentaminen silloinkin oli hovin päähuolia. Tämä poikanen oli suomalainen ja niin ollen olisi, jos lasten vaihdossa on perää, Venäjän nykyinen hallitsijasuku suomalaista syntyperää!

Samalla tavalla kuin Venäjän ulkomaan politiikka, jossa varsinkin Englanti, Itävalta ja Preussi näyttelivät eri osia, oli yhä jatkuvaa vehkeilyä, jossa yksityisten

edut useimmin olivat johtavana aatteena, niin vehkeiltiin hovin sisäisissäkin asioissa. Keisarinnalle oli luuloteltu että Pietari tuumi myrkyttää hänet, saadakseen valtaistuimen pikemmin haltuunsa ja näitä juorupuheita uskoi epäluuloinen nainen.

Mutta keisarinnan elämäntavat riuduttivat hänen voimiaan, hän lyhensi ikäänsä öisillä juomingeilla ja muilla liiallisuuksiin menevillä nautinnoilla. Vaivat suolistossa yhä kiihtyivät, mutta tästä huolimatta käytti hän vielä väkeviä juomia. Sängyn vieressä oli kirstu, jossa hän säilytti likörejä ja avainta piti hän pääpatjansa alla sängyssä.

Mutta mitä enemmän kuolema läheni, sitä enemmän veti elämä puoleensa ja keisarinna kävi yhä hovin tanssiaisissa ja naamiohuveissa, joista hänet useimmin perin uupuneena kannettiin huoneisiinsa, missä hän taas vajosi pyhimyksen kuvan eteen, itkien ja rukoillen lisää ikää. Tästä huolimatta läheni aika loppuaan. Sitä ennen pantiin sentään vielä yksi ilvepeli toimeen sairaan vuoteen ääressä. Keisarinnan rippi-isälle oli luuloteltu, että hän sovinnon aikaansaamisella keisarinnan ja suuriruhtinaallisten kesken tekisi valtakunnalle suuren palveluksen, jotapaitsi hän voittaisi Pietarin, tulevan keisarin, suosion. Hän siis vaikutti keisarinnaan tuon sovinnon aikaansaamiseksi ja kun suosikki Ivan Schuvalov kerran oli poistunut, puhui pappi kuolevalle kauvan jumalasta, oikeudesta ja vanhurskaudesta ja sai lopulta sairaan suostumuksen. Äkkiä astui Pietari ja Katarina huoneeseen, kumartuen sängyn viereen ja keisarinna soperteli nyt näille samoja lauseita, mitä pappi oli juuri puhunut. Hän vakuutti myös, että "hän aina oli rakastanut heitä ja antoi nyt kuollessaan heille siunauksensa".

Joulukuulla v. 1761 kuoli Elisabet 52 vuoden ijässä ja Pietari III astui valtaistuimelle.

Viides luku.

Pietari III otti Venäjän hallitusohjat käsiinsä, mutta entisen keisarinnan ruumis pantiin kuudeksi viikoksi näytteille.

Tästä keisarista kirjoittaa eräs historioitsija muun ohella: "Keisarin ulkonäkö ei ollut juuri kunnioitusta herättävä. Hän oli laiha ja pitkä, pää oli eteenpäin taivutettu, otsa leveä, taaksepäin viettävä, suu suuri, silmät suuret, ulostuvat, ilmettä vailla, alaleuka pitkä ja terävä, muoto teirenpilkkuinen ja rokonarpinen, usein naurettavasti närveilevä. Yhteisvaikutus sangen inhoittava."

Oikeauskoiset kävivät ahkerasti osoittamassa kunnioitustaan ruumiille, mikä tapahtui siten, että lähestyttiin arkkua kolmella kumarruksella ja sen jälkeen heittäydyttiin permannolle pitkälleen. Siitä oli kohottava polvilleen ja suudeltava kuolleen kättä, sitten kumarrettiin kaksi kertaa, jonka jälkeen piti huoneesta poistua takaperin! Kirstun päässä jalkapuolella seisoi suuri ryynillä ja rusinoilla täytetty hopeavati sekä kruunu, valtikka ja vainajan ritarimerkit. Joka ilta ottivat luostaripapit vadin pois. Ryynit ja rusinat käyttivät he omiksi tarpeikseen, mutta vati annettiin heidän luostariinsa.

Heti alussa herätti Pietari vastenmielisyyttä ja vihaa itseensä halveksumalla kreikkalais-katolisia tapoja ja uskonnollisia menoja. Niinpä hän ruumishuoneessa ilveili hovinaisten kanssa, nähtävästi tehden pilaa pappien omituisista puvuista ja ulkonäöstä, sekä heidän juhlamenoistaan. Hän olikin päättänyt ryhtyä uudistamaan kirkkoa ja siksi käskettiin pappien ajaa partansa, luostarien tilat otettiin ruunun haltuun, kirkoista poistettiin pyhäin kuvat ja pappien pojat velvoitettiin menemään sotapalvelukseen. Maa avattiin uudelleen ulkomaalaisil-

le ja Nowgorodin piispa, joka varsinkin vastusteli muutoksia kirkollisella alalla, lähetettiin maanpakoon.

Mutta eipä kestänyt kauvankaan, ennenkuin kansa, papiston kiihottamana, nousi raivoon ja uudistuspuuhat täytyi jättää sikseen, jopa oli karkoitettu piispakin kolme kuukautisen maanpakolaisuudensa jälkeen kutsuttava takaisin. Muuta ei voitettu, kuin että kansa luuli keisarin aikoneen muuttaa uskonnon luterilaiseksi, mikä sen mielestä oli samaa kuin pakanallisuus.

Kuvaavaa silloiselle pappissivistykselle ovat seuraavat tiedonannot tältä ajalta: "Alemman papiston tieto ja kyvyt ylettyivät ylimalkaan siihen, että yhdellä hengenvedolla viisikymmentä kertaa perätysten voivat huutaa Gospodipomilui! (Herra armahda meitä!) Kapakoissa olivat he hartaita vieraita ja tavallista oli nähdä näitä uskonnon edustajia katuojissa humalassa. Mutta alempi kansa kumminkin kunnioitti pappeja, suudellen heidän käsiään, mistä palveluksesta taas vastapalveluksena saivat pyhän miehen siunauksen. Usein sattui kumminkin että juopottelevalle ja muutoin kelvottomalle papille annettiin raippojakin, mutta silloin otettiin aina virkamyssy ensin päästä pois!"

Yhtä tyhmiä olivat useat muut Pietarin toimista. Suuttumusta herätti se, että linnan venäläinen vahtimiehistö poistettiin ja saksalaiset pantiin sijalle, samoin kuin sekin, että armeijan ylipäälliköksi nimitettiin keisarin setä, prinssi Y r j ö Holsteinista, tämä kun otti käytäntöön Preussin ankarat sotilasharjoitukset, mitkä eivät miellyttäneet laiskuuteen tottuneita venäläisiä sotamiehiä.

Keisarinna syrjäytettiin asemastaan ja tekeillä oli hänen vangitsemisensa ja kruununperillisen julistaminen äpäräksi. Tätä yritystä ajoi varsinkin kansleri Vorontsov ja hänen veljensä sekä tämän tytär, E l i s a b e t V o r o n t s o v, Pietarin rakastajatar. Vangitseminen piti tapahtua heti rauhanjuhlan jälkeen, jota varustauduttiin viettämään 7-vuotisen sodan päättymisen muistoksi. Keisarin setä, prinssi Yrjö esti vangitsemisen toimeenpanemisen, koska ensin oli saatava kruununperimys varmalle pohjalle. Tätä tarkoitusta varten teki Pietari salaa matkan Schlüsselburkin linnaan, missä onneton Ivan,

lapsena valtaistuimelta syösty keisari, yhä oli vankina. Täältä löytyikin viattomasti ruumiin ja sielun tuskiin tuomittu Ivan puoleksi maanalaisesta vankihuoneesta, jossa oli vaan yksi ikkuna neljäkertaisella rautaristikkosuojustimella. Huoneessa oli aina puolipimeä. Ihmetellen tuijotti pitkä, kalpea nuorukainen, jonka kasvoja aurinko tuskin oli valaissut kahta kertaa, outoihin vieraisiin. Siinä hän seisoi likaisessa takissa, joka joskus oli ollut valkea, kuluneissa kenkärääsyissä, tukka henkiorjan malliin leikattu. On tahdottu väittää, että hän oli mielipuoli, mutta vankilassa tapahtuneesta kohtauksesta päättäen ei kumminkaan näytä siltä. Nuorukainen näet heittäytyi polvilleen Pietarin eteen, arvaten ken hän oli ja sanoi:

"Tsaari Pietari, te täällä käskette. En' tahdo vaivata teitä pitkillä valituksilla, pyydän vaan teitä lieventämään onnetonta kohtaloani. Monta vuotta olen huokaillut tässä pimeässä vankilassa, pyydän ainoastaan yhden armonosotuksen, ja se on, että saisin tunnin joka päivä hengittää puhdasta ulkoilmaa."

Kohtaus liikutti Pietaria ja hän lupasi paremmat päivät onnettomalle vangille. Vankilan päällikkö sai ohjeita prinssin muuttamisesta parempaan asuntoon sekä käskyn erityisen huoneuston rakentamisesta häntä varten. Tämä huoneusto oli kumminkin, kuten luullaan, tarkoitettu Katarinalle, jonka vangitseminen oli tekeillä, ja prinssi olisi lähetetty ulkomaille opinnoille, jolleivät väliin tulleet tapaukset olisi näitä tuumia estäneet.

Mutta Pietari oli myös osoittautunut suorastaan maankavaltajaksi, kuten ilmeni 7-vuotisen sodan rauhanpäättäjäisjuhlassa. Tämä sota oli entisen keisarinnan aikana maksanut 36 miljoonaa ruplaa, 100,000 ihmishenkeä ja laivaston, seurauksella että Preussi oli avoin Venäjän armeijalle ja olisi joutunut sen saaliiksi. Silloin Pietari, noustuaan valtaistuimelle, teki rauhan ja luopui kaikista Venäjän eduista ihailemansa Preussin kuninkaan hyväksi.

Rauhanjuhlassa, jota monta päivää vietettiin suurilla juomingeilla, asettui hän äkkiä tuijottamaan valtioneuvos W o l k o v i a ja sanoi sitten:

"Ihmeellistä, täytyy myöntää että Preussin kuningas on loihtija, oikea poppa! Hän tiesi aina sotasuunnitelmamme, melkein samaan aikaan kuin me saimme ne valmiiksi!"

Mutta Volkov vaan punastui ja tuli yhä enempi hämilleen, joten Pietari jatkoi:

"Miksi tämä hämmästys, et enää tarvitse peljätä Siperiaa. Eikös ole totta, että, pelostasi huolimatta, annoit minulle suuriruhtinaana ollessani sotasuunnitelmat ja ehdotukset, joita valtioneuvostossa tehtiin ja minä ne sitten lähetin hänen majesteetilleen kuninkaalle?" Näin nimitti Pietari Preussin kuningasta, milloin hän ei käyttänyt sanoja: ystävä, veli, opettaja.

Preussin lähettilästä kohteli Pietari erinomaisella kunnioituksella, Ranskan, Itävaltain ja Tanskan lähettiläitä taas loukkaavasti. Nämä siis lisäsivät tyytymättömien joukkoja ja avustivat sittemmin rahoilla vireillä olevaa valtiokeikausta.

Yleistä tyytymättömyyttä laimensi jonkun verran pari toimenpidettä Pietarin aikana. Näihin hän ei kumminkaan itse ottanut alotetta, vaan lienee Pietarin kenraaliadjutantti G u d o v i t s c h sekä muut käsittävät henkilöt niiden alottajat.

Tsaari oli näet viisi päivää mässäillyt yksityishuoneissaan Oranienbaumissa Elisabet Vorontsovin ja muiden senkaltaisten naisten sekä juomatovereinsa kanssa. Tässä tilaisuudessa antoi hän Vorontsoville pyhän Katarinan ritarinmerkin, jota siihen saakka ei oltu annettu muille, kuin keisarillisille ja kuinkaallisille. Mutta kun ylisotapäällikön lähetti G o l t s saapui varmoilla tiedoilla salaliitosta, jonka päämääränä oli keisarin syökseminen valtaistuimelta, julmistui Pietari ja käski lähetin tuota pikaa palata takaisin Pietariin. Hallitusasioille ei myöskään juomingeilta jäänyt hetkeäkään aikaa.

Tällöin esiintyi vihdoin Gudovits, nuhdellen tsaaria elämästä, joka varmaan johtaa perikatoon ja viepi valtioaluksen salakarille. Pietari häpeissään kuunteli näitä uskollisen palvelijan puheita ja neuvoja ja tätä käytti Gudovitsch hyväkseen, esittäen tsaarille kaksi julistusta allekirjoitettaviksi. Ottamatta niiden sisällyksestä edeltäpäin selkoa, meni hän senaattiin ja luki ne siellä julki.

Toinen vapautti aateliset siitä orjuusasemasta, jossa he olivat olleet tsaariin, kun näet olivat velvolliset sota- ja hovipalvelukseen, eivätkä saaneet ilman erityistä lupaa matkustella ulkomaille y. m. sellaista. Toinen lakkautti syökäystuomioistuimen ja ''sanahuudon''.

Kun nyt saatiin tietää julistusten sisällys, kohosi ilo ylimmilleen. Luultiin keisarin olleen nuo viisi päivää erillään huoneissaan suunnittelemassa ja kirjoittamassa näitä viisaita lakeja! Jo tätä ennen oli 17,000 Siperiaan karkoitettua*) kutsuttu takaisin ja suolaveroa oli alennettu, mitkä seikat myöskin antoivat aihetta iloon.

Takasin kutsuttujen joukossa oli Münnich, 82-vuotinen vanhus, jota Pietarin portilla vastaanotti poika ja 32 lasten lasta. Hän sai sotamarsalkan arvonsa ja omaisuutensa takaisin. Biron oli jo Elisabetin aikana saanut luvan palata Jaroslaviin, ja sai hän täydellisen armahduksen ja omaisuutensakin takaisin. Lestock tuli myöskin takaisin ja luvattiin myös hänelle omaisuutensa, mutta se oli hajoitettu monelle kädelle ja näin ollen vaikea löytää. Keisari neuvoi häntä hakemaan yksityisasunnoista ja sen Lestock tekikin. Löydettyään jotakin, ilmoitti hän keisarin nimessä ottavansa sen haltuunsa. Suurin osa oli kumminkin mennyt ijäksi.

Mutta salaliitto, jota syrjäytetty ja halveksittu Katarina punoi, yhä vahvistui. Katarina teeskenteli uskonnollisuutta, kävi kirkoissa ja jakeli rahoja köyhille, joten papisto ja alempi kansa häntä kannatti. Samalla antoi hän levittää huhua keisarin aikeista muuttaa maan uskonto ja vangituttaa Katarinan.

Rahoista oli vaan vähän puutetta ja tätä tarkoitusta varten pyysi Katarina Ranskan lähettiläältä de Breteuililta 60,000 ruplan lainaa. Mutta kun tämä aikanaan turhaan oli koettanut saada takaisin toista puolta edeltäjänsä de la Chetardien Elisabetille antamasta 40,000 tukatin erästä, tahtoi hän nyt velkakirjaa Katarinalta. Tähän pyyntöön sai hän ylenkatseellisen vastauksen ja eräs englantilainen kauppias Weldten an-

*) Elisabet oli kaikkiaan hallituskaudellaan karkoittanut 20,000, suurimmaksi osaksi viatonta ihmistä Siperiaan.

toi rahat. Nuo 20,000 tukattia vuodelta 1741 ovat vielä tänäkin päivänä maksamatta!

Tieto salaliitosta levisi jo kauvemmaksikin ja Preussin kuningas itse kirjoitti Pietarille ja varotti häntä tämän huhun johdosta. Mutta niin vahva oli Pietarin luottamus kansaan, jota hän kumminkin oli kavaltanut, soimannut ja kaikella tavalla nöyryyttänyt, että hän vastaukseksi kirjoitti kuninkaalle:

''Mitä tulee osanottoonne turvallisuuteeni nähden, pyydän teidän olemaan aivan huoletta. Sotamiehet kutsuvat minua isäkseen ja sanovat, että he pitävän mieluummin miehisen kuin naishallitsijan. Kävelen yksin Pietarin kaduilla ja jos joku olisi ajatellut salamurhaa, olisi hän sen jo aikoja pannut toimeen Minä harjoitan hyvää kaikissa tilaisuuksissa ja luotan Jumalan suojelukseen, joten minulla ei ole mitään peljättävää|''

Myöskin muutamat venäläiset virkamiehet varottivat Pietaria salaliitolta, mutta hän ei uskonut ollenkaan sellaisen olevan tekeillä, ja jopa lopulta jyrkästi kielsi tuollaiset ilmiannot. Ja kuitenkin on vieläkin todistettavissa, että eräs luutnantti Passek kaksi päivää ja kaksi yötä oli vahtinut tsaaria lymypaikassa Pietarhovissa, surmatakseen hänet, mutta Pietari ei silloin sattunut tulemaan paikalle.

Mutta pyhän Pietarin juhla, jota joka vuosi oli suurella loistolla vietetty Pietarhovissa, läheni yhä. Kolme, jopa neljä tuhatta ihmistä Pietarin hienostosta tuli aina silloin naamioituina sinne. Yöllä valaistiin linna, puutarhat, kanavat ja alukset rannalla, ja linnan huoneissa oli ruoka- ja juomapöytiä vieraita varten. Yöllä katettiin sitten erityiset pöydät, joihin hienosto taas kokoontui varsinaiselle juhla-aterialle perin ylellisten ruokain ja juomain ääreen.

Tässä juhlassa tahtoi taas Passek murhata keisarin, mutta toiset salaliittolaiset saivat vaivoin hänet siitä luopumaan. Ei näet vielä oltu selvillä siitä, miten hallitus sitten järjestettäisiin. Salajuonen päähenkilöt olivat eri mieltä asiasta, veljekset Orlov ja ruhtinatar Daschkov, 18 vuotias, tarmokas nainen, tahtoivat ylentää Katarinan keisarinnaksi ja itsevaltijaaksi, kasakkain päällikkö Ratsumovsky ja perintöruhtinas

Paulin opettaja P a n i n taas olisivat korottaneet Paulin Katarinan holhouden alaisena keisariksi.

Sillä välillä oli kasarmeissa Pietarissa asiaa valmistettu soveliaalla tavalla, mutta Passek oli avomielisesti kertonut sotamiehille, että aijotaan syöstä keisari valtaistuimelta. Tästä sai Passekin päällikkö tiedon ja vangitsi hänet. Mutta nyt ymmärsivät myöskin liittoutuneet, ettei saanut menettää hetkeäkään, kaikki riippui muutamista tunneista. He kokoontuvat siis tuota pikaa vanhastaan tunnetulle yhtymäpaikalle ja jakoivat osat. A l e k s i s O r l o v lähti Pietarhoviin, missä Katarina asui erityisessä pienessä puurakennuksessa Suomenlahden rannalla, ollakseen muka poissa linnasta, kun siellä tehtiin juhlavalmistuksia, mutta todellisuudessa saadakseen paremmassa turvassa kohdata liittolaisiaan. Rannassa oli pieni purjealus, aina valmiina hädän tullen pakomatkaa varten Ruotsin puolelle. Ruhtinatar Daschkovin maatilalla taas, joka sijaitsi läheisyydessä, oli varattu vaunut ja hevoset, tarpeen tullen käytettäviksi.

Ruhtinatar antoi Aleksille suosituskirjeen ja G r e g o r i O r l o v, suuriruhtinattaren silloinen rakastaja, varusti hänet avaimella Katarinan makuuhuoneeseen. Kello 2 yöllä saapui Aleksi perille ja pääsi huomiota herättämättä sisälle. ''Ei ole silmänräpäystäkään menetettävänä, teidän majestettinne, kaikki on valmistettu, pukeutukaa ja lähtekää kanssani Pietariin'', sanoi Orlov ja kiiruhti noutamaan ajoneuvoja.

Katarina kutsui kamarineitsyensä I v a n o v n a n, joka uskollisesti oli häntä avustanut ja muun ohella aivan tuonnottain auttanut häntä tsaarilta salaamaan raskaudentilaansa ja sen seurauksia.*) Tuskin oli hän pukeutunut kun jo Orlov saapui ja saattoi hänet vaunuihin. Orlov ajoi vimmatusti kohti Pietaria, piiskaten hevosia venäläiseen tapaan, kunnes toinen niistä viisi virstaa Pietarista kaatui kuolleena maahan. Suuriruhtinatar alkoi silloin lähteä jalkaisin jatkamaan matkaa, mutta kun maantiellä ajavalta talonpojalta saatiin väkisin anastetuksi hevonen, voitiin sitten matkustaa edelleen samaan tapaan.

---

*) Lapsi oli poikanen, sittemmin tunnettu kreivi Bobrinsky.

Tiellä tuli Neuman, suuren pietarilaisen ravintolan isäntä vastaan, huutaen sivuuttaessaan: ''Mistäs tulet, Aleksi Gregorevitsch ja ketä ajat?'' johon tämä vastasi: ''Pidä suusi kiinni, päivällä saat sen tietää!''

Lähellä Pietaria tuli Gregori Orlov vastaan, ajaen huimaavaa vauhtia kaksivaljakollaan, vaan nähtyään Katarinan, kääntyi hän takaisin ja kiiruhti valmistamaan sotaväkeä suuriruhtinattaren tulolle.

Kaupungissa näytti kaikki seurueen saapuessa rauhalliselta, kuten usein ennen suuria tapauksia. Kello 7 saapui Katarina Ismailovan kasarmille, missä kaksi komppaniaa seisoi valmiina odottamassa. Sotamiehet huusivat ihastuksissaan ja syöksyivät Katarinan ympärille. Pelästyen sotamiesten hurjaa kiihkoa, kalpeni Katarina, mutta puhui heille sitten:

''Suojelkaa minua, pakenen luoksenne; Tsaari on käskenyt kuluneena yönä surmata minut ja poikani, mutta pako on minut pelastanut. Odotan teiltä, että suojelette minua vihollisiltani!''

Tähän puheeseen ilmoittivat sotamiehet huutaen suostumuksensa ja kun joukot suuriruhtinattaren ympärillä yhä kasvoivat, tuotiin rykmentin pappi saapuville ja pyhän ristin nimessä vannoivat sotamiehet uskollisuutta Katarinalle, monet ensinkään tietämättä mitä tällä toimituksella tarkoitettiin. Mutta tieto oli levinnyt toisiin kasarmeihin ja pian oli suuriruhtinattaren ympärillä suuri, loistava joukko upseereja. Kasakkapäällikkö Rasumovsky, jolle entinen keisarinna oli lahjoittanut suuria maa-alueita ja 40,000 maaorjaa, oli ensimäisiä, hän käsitti kokemuksesta naisvallan hyvät puolet! Kenraalimajuri Wolkonsky, kreivit Stroganov ja Bruce tulivat niinikään, mutta majuri Tschepalovia ja luutnantti Puschkinia, joihin oli luotettu, ei näkynyt, jonkatähden Katarina lähetti vangitsemaan heidät. Ratsuväen ja tykistön upseereja ei myöskään näkynyt, mutta tykistön päällikkö Willebois tuotiin saapuville ja taipui varsin pian, sekä antoi tykit ja varushuoneet kapinallisten käsiin.

Noin 10,000 miestä oli nyt Katarinan puolella, jonkatähden hän päätti lähteä kasarmista. Tämän ympärille oli sillä aikaa suurilukuinen, meluava väkijoukko ko-

koontunut. Ismailovan rykmentti seurasi mukana huutaen: "Eläköön äitimme, keisarinna Katarina II". Mentiin Kasanin kirkkoon, missä Novgorodin piispa ja suuri pappisjoukko kullatuissa puvuissa otti vastaan hallitsijattaren, joka nyt huudettiin keisarinnaksi, suuriruhtinas Paul taas perintöruhtinaaksi. Juhlallinen Te Deum laulettiin päättäjäisiksi ja sitten lähdettiin talvipalatsiin, jonka ympärille sijoitettiin kaksinkertainen rivi sotamiehiä. Ihastus oli ylimmillään ja kaikkialta kuului huuto: "Eläköön, hyvä äitimme, keisarinna Katarina II!"

Talvipalatsissa oli nyt suuri vastaanotto. Kansa samosi sisälle, ja heittäytyen maahan, vakuutti uskollisuuttaan. Aateliset riensivät niinikään sängyistään linnaan, mutta tungos oli niin suuri, että täytyi kulkea loppumatkaa jalkaisin. Ja kun keisarinna perintöruhtinaan kanssa näyttäytyi Talvipalatsin pylväiköllä, ei riemusta tahtonut tulla loppua.

Pietarin kaupunki pantiin nyt puolustustilaan ja sotaväen ylipäällikkö, keisarin setä, sekä muutamia muita henkilöitä vangittiin. Näitten asunnot ryösti sotaväki ja vanhan totutun tavan mukaan tämänlaisissa tilaisuuksissa, ryösti köyhä väki myös viina- ja leipäpuodit, vaatien samalla äänekkäästi, että kaikki saksalaiset surmattaisiin!

Prinssi Yrjö tuotiin vangittuna linnaan, mutta keisarinna käski viedä hänet kotiinsa, valvonnan alaiseksi siellä. Täällä sotamiehet olivat jo täydessä toimessa, mutta kun prinssiltä oli otettu miekka pois, tyytyi hän potkasemaan saalista kantavaa sotamiestä takapuoleen. Tämä kaatui permannolle, mutta syöksyi sitten julmistuneena prinssin kimppuun, jotta tätä seuraava upseeri tuskin kykeni suojelemaan häntä raivostuneelta sotamieheltä. Sotamiehet olivat kumminkin panneet pois aseensa, voidakseen paremmin ryöstää, ja tämä seikka pelasti ylipäällikön hengen.

Nyt levisi äkkiä huhu, että keisari oli kuollut ja että ruumis tuotiin Pietariin. Pian tämän jälkeen näkyikin kaupungin kaduilla joukko surupukuisia sotamiehiä, soihdut käsissä ja kantaen ruumisarkkua, jonka edellä käveli pappeja, lukien suruvirsiä. Tämä ilveily oli pan-

tu toimeen kansan pettämiseksi ja tsaarin ystävien peloksi.

Mutta Pietarissa oli nyt keisarinnalla 15,000 miestä aseissa ja päivällisen aikaan levitettiin julkaisua valtiokeikauksesta. Tämä julkaisu oli näin kuuluva:

"Me Katarina II, kaikkien venäläisten keisarinna, uskollisille alamaisillemme."

"Kaikki todelliset isänmaanystävät ovat jo kauvan ymmärtäneet mikä vaara uhkaa Venäjän valtakuntaa. Pyhä uskontomme on uhattu, kreikkalaiskatolisen kirkon opinkappaleet ja säännöt on rikottu ja oltiin jo aikeissa vaihtaa maan uskonto ulkomaalaiseen uskontoon. Ja Venäjän kunnia, saavutettu voitokkailla aseilla ja sen sotilaitten verellä on uhrattu vihollisella, samalla kun sisäinen järjestys, joka aina on ollut isänmaan onni ja turva, on poljettu jalkain alle."

"Liikutettuna rakkaitten alaimastemme vaarasta ja ennen kaikkea taipuen heidän yksimielisiin anomuksiinsa, olemme siis nousseet keisarilliselle Venäjän valtaistuimelle."

Kun julkaisua luettiin, ratsasti Katarina kaartin rykmentin puvussa pitkin sotilaslinjaa palatsin edustalla, ikäänkuin olisi hän itse aikonut johtaa väkeään Pietarhoviin. Joukot lähtivätkin liikkeelle, mutta keisarinna palasi linnaan päivälliselle ja kiiruhti sitten ruhtinatar Daschkovin, Rasumovskyn, Ivan Schuvalovin ynnä muiden ylhäisten upseerien ja ratsastavan kaartinosaston kera jälestä. Krasnaja Kabak-nimisessä kylässä oltiin yötä, jolloin 3,000 miestä sille paikkakunnalle sijoitetuista sotamiehistä liittyi kapinallisiin.

Samana aamuna kun nämä seikat tapahtuivat Pietarissa, mässäili Pietari naistensa seurassa Oranienbaumissa ja kun aamulla hänelle eräs uskollinen upseeri, joka oli saanut vihiä kapinasta, yötä myöten saapui siitä kertomaan, suuttui hän silmittömästi ja käski vangita upseerin. Tieto Passekin vangitsemisesta liikutti niinikään tsaaria niin vähän, että hän tuohon vaan tokasi: "Se mies on varmaan tullut hulluksi". Päivällä nousi hän Preussin lähettilään, Elisabet Vorontsovin ja muiden iloisten herrain ja naisten kanssa avonaisiin vaunuihin, lähteäkseen viettämään Pietarin juhlaa Pietar-

hovissa seuraavana päivänä, Suuri seurue matkusti toisissa ajoneuvoissa perästä.

Mutta Pietarhovissa oli Katarinan häviäminen saanut suuren hämmingin aikaan ja kun vihdoin lähetettiin tsaarille tieto asiasta, tuli Pietari jo itse lähellä Pietarhovia vastaan. Lähetti sai mielihyväkseen kertoa asian Gudovitschille, joka ratsasti edellä, eikä siis tarvinnut ottaa vastaan keisarin pahoja tuulia. Gudovitsch pyörähti takaisin ja seisautti keisarin vaunut.

"Mitä tyhmyyksiä nyt taas teet", huusi tsaari, mutta tuskin oli hän kuullut viestin, ennenkuin jo kalpeni ja hypäten vaunuista, käveli maantiellä, hiljaa keskustellen ajutantin kanssa. Tuloksena keskustelusta oli, että naiset saivat nousta kävelemään, itse kiiruhti hän vaunuilla perille.

Täällä haki hän kadonnutta kaikkialta ja kun Elisabet Vorontsov ja toiset naiset myös tuota pikaa saapuivat, huusi hän:

"Uskotko nyt, Romanovna? Katarina on paennut! Sanoinhan sinulle, että hän ryhtyy mihin keinoihin hyvänsä!"

Tähän vastasi rakastajatar: "Narri, jos olisitte seurannut neuvojani ja vanginnut tuon huonon naisen, niin ei tämä olisi voinut tapahtua!"

Mutta alkoi jo saapua tietoja Pietarista. Ensimäisenä tuli eräs Pietarin ranskalainen palvelija ja kertoi että Katarina on Pietarissa ja viettää siellä juhlaa kaikella loistolla. Sotaväki on aseissa ja kansan riemastus ylimmillään. Tällä muukalaisella, joka ei tainnut venäjän kieltäkään, ei ollut aavistustakaan juhlan tarkoituksesta. Pian saapui kumminkin toinen lähetti, valtioneuvos Bressaun palvelija, talonpojan valepuvussa. Tämä antoi keisarille kirjeen ja jännityksellä odottivat ympärillä seisovat hoviherrat ja naiset tietoja. Keisari luki:

"Kaartit ovat tehneet kapinan ja keisarinna on asettunut heidän etunenäänsä. Kello lyö nyt yhdeksän ja Kasanin kirkossa huudetaan hänet itsevaltijattareksi. Kaikki yhtyvät liikkeeseen ja teidän majestettinne uskollisista alamaisista ei näy merkkiäkään!"

Tämä tieto masensi tykkänään tsaarin, joka vielä tuonnottain oli kehunut valloittavansa koko Pohjois-

Europan! Rauhattomana, epäröivänä ja neuvottomana, ympärillään valittelevia naisia, jotka nyt, hädän tullen, katuivat liittoaan keisariparan kanssa, käveli hän edestakaisin puutarhassa, hautoen suunnitelmia, jotka hyljättiin yhtä nopeasti kuin ne syntyivätkin.

Julistuksia kirjotettiin, mutta ne jäivät ijäksi painattamatta, samalla kuin Pietari kirosi kapinallista vaimoaan ja uhkasi kostaa kaikille, jotka olivat kapinoineet. Vihdoin käski hän tuoda saksalaiset sotamiehet Oranienbaumista Pietarhoviin.

Tällöin valtiokansleri Vorontsov tarjoutui lähtemään Pietariin ja lupasi palauttaa kansan ja sotaväen velvollisuuden tuntoon, varmaankin oli heitä petetty. Kansleri lähti, mutta Pietarissa vannoi hän keisarinnalle uskollisuudenvalan!

Münnich oli sillä aikaa myös saapunut Pietarhoviin kehoitti tsaaria käsillä olevien joukkojen kanssa marssimaan Pietariin. Varmaan liittyisi siellä suuri osa väestöstä ja sotajoukosta keisaria tukemaan! Tämänlaisiin toimiin todella jo ryhdyttiinkin, mutta kun saapui tieto, että Katarina 20,000 miehen kera marssi kohti Pietarhovia, muutti keisari taas koko suunnitelman. Valittelevat naiset ja pelkurimaiset hoviherrat kehoittivat häntä lähtemään takaisin Oranienbaumiin, mutta Münnich todisti keisarille tämänlaisen yrityksen mielettömyyden ja osoitti Kronstadtin linnoituksen soveliaimmaksi turvapaikaksi, jota paitsi siellä oli riittävä määrä maa- ja merisotaväkeä kapinan kukistamiseksi.

Tämä ehdotus näytti Pietarista hyvältä ja eräs upseeri lähetettiin linnaan tiedustelulle. Hän palasi hyvillä viesteillä. Linnoituksessa odotettiin keisarin tuloa ja käskyjä. Mutta eipä Pietari oitis lähtenyt sinnekään, vaan kulutti aikaansa Pietarhovissa, asettamalla saksalaisen sotaväkensä tappelurintamaan. Kun lähtöä kiiruhdettiin, nimitteli hän kaikkia jäniksiksi sanoen: ''Emme kai pakene ennenkuin näemme vihollisen.'' Mutta kun illalla saapui tieto Katarinan tulosta 20,000 miehen kera, tuli tsaarille kiire. Tuota pikaa lähdettiin soutualuksilla merelle, mutta saavuttua lähelle Kronstadtin linnaa, nähtiin että tykit uhkaavalla tavalla oli käännetty kohti keisarillisia aluksia. Keisarin alus kummin-

kin yhä läheni rantaa, jolloin vahtisotamies huusi: "Kuka siellä?" "Keisari", vastattiin aluksesta. "Ei ole enää mitään keisaria!" huusi vahti. Pietari nousi nyt kannelle seisaalleen, avasi takkinsa, näytti ritarimerkkinsä ja sanoi: "Miten, eikö minua tunneta?" "Ei", kuului tuhannesta kurkusta yhtaikaa, "eläköön keisarinna Katarina II!"

Tuntia ennen oli Pietarista saapunut kenraali linnoitukseen ja tuossa tuokiossa olivat mielet muuttuneet. Nyt uhattiin ampua Pietarin aluksia, jollei hän käänny takaisin. Turhaan kehoitti Münnich pelkuria rohkeasti hänen kanssaan astumaan maalle, vakuuttaen, ettei väki uskalla ampua keisaria. Pietari pakeni laivamajaan pelosta säikähtäneiden naisten seuraan ja alus käännettiin takasin.

Kun oli tultu ulapalle lakkasivat soutajat työstään. Münnich ja Gudovitsch istuivat kannella kuutamossa, mutta aluksen kapteeni meni nyt alas kysymään mihin suunnataan. Neuvoton tsaari käski hakea Münnichin ja puhui tälle:

"Sotamarsalkka, minä huomaan, että myöhään seurasin neuvojanne, — mutta nyt näette että olen joutunut äärimäiseen pulaan. Te olette väistäneet niin monta vaaraa, neuvokaa nyt minulle mitä on tehtävä."

"Kiiruhtakaa laivastolle, joka on Räävelissä", sanoi Münnich. "Ottakaa sieltä alus ja menkää sillä Pommeriin, missä Tanskan sotaa varten varattu armeija, yhteensä 60,000 miestä, seisoo. Palatkaa tämän armeijan kanssa Venäjälle ja minä takaan, että kuuden viikon kuluttua on Pietari ja koko Venäjä hallussanne."

Meri oli tyyni ja ilma kaunis, mutta hovinaiset ja herrat taas epäsivät. "Soutajat eivät jaksa soutaa Rääveliin saakka", sanottiin, johon 82 vuotta vanha Münnich vastasi: "Hyvä, me soudamme kaikki vuoroon", mutta turhaan. Näytti kuin veltostuttavaan, ylelliseen elämään tottuneet hovin herrat olisivat liittoutuneet syöksemään tsaarin perikatoon, he saivat hänen lähtemään Oranienbaumiin. Luuloteltiin, että kapina vaan tarkoitti sovinnon aikaansaamista keisarinnan kanssa ja tämä tyydytti paremmin pelkurimaista keisaria.

Oranienbaumiin tultuansa sulkeutui tsaari huoneeseensa ja kirjoitti keisarinnalle nöyrän kirjeen, jossa hän lupasi jakaa valtansa hänen kanssaan. Turhaan koetti Münnich, joka arvatenkin syvästi halveksui raukkamaista keisaria, säälintunteesta ja kiitollisuudesta rohkaista hänen mieltään. Saksalainen rykmentti oli palannut ja tämän etunenässä tahtoi Münnich keisarin kera rynnätä kapinallisia vastaan. "Tulkaa", sanoi hän, "mennään heitä vastaan. Minä menen edellä, heidän aseensa eivät satu teihin ennenkuin ovat lävistäneet minut." Mutta Pietari ei uskaltanut, kirje lähetettiin ja hän toivoi siitä suotuisia tuloksia.

Katarina sai kirjeen Krasnaja Kabakissa, mutta ei antanut siihen mitään vastausta. Kirjeentuoja vangittiin ja klo 5 aamulla lähdettiin liikkeelle kohti Pietarhovia. Täällä oli joukko talonpoikia kokoontunut kaupunkiin odottamaan käskyjä. Gregori Orlov ajoi keskelle kansajoukkoa, lyöden sapelin lappeella ketä eteen sattui ja pakoittaen heitä huutamaan: "Eläköön Katarina!" Joukko teki työtä käskettyä ja hajosi sitten mitä pikemmin pelon valtaamana eri tahoille.

Nyt suunnattiin matka kohti Oranienbaumia, mutta kun Pietari sai kuulla, että kapinalliset lähestyivät, aikoi hän yksin, valepuvussa ratsain lähteä matkalle Puolaan. Mutta tämäkin tuuma jätettiin, samoin kuin matka Pommeriin, mihin maitse olisi ollut esteetön tilaisuus ja siihen sijaan antoi hän murtaa alas Oranienbaumin varustukset merkiksi, etei hän aijo tehdä vastarintaa. Toinen kirje lähetettiin Katarinalle kamariherra Ismailovin mukana. Tässä hän nöyrästi anoi anteeksiantoa ja lupasi luopua kruunustaan, jos saisi eläkkeen ja luvan palata Holsteiniin.

Tähän kirjeeseen ei vastattu mitään, vaan Ismailov palautettiin Gregori Orlovin ja muutamien muiden rohkeiden upseerien kera Oranienbaumiin, missä Pietari kirjallisesti luopui kruunustaan. Hiljaa ja sävyisästi, kuten lapsi, jolta illalla ennen maata menoa riisutaan puku, luopui Pietari vallastaan näin kuuluvalla julistuskirjalla:

"Lyhyellä hallintokaudellani Venäjällä olen tullut siihen kokemukseen, etteivät voimani riitä kantamaan

hallitustaakkaa ja etten kykene millään tavoin ja kaikkein vähimmin itsevaltijaana hallitsemaan valtakuntaa. Olen myös huomannut sisäisten asiain sekasorron, mikä olisi johtanut valtakunnan hajoamiseen, saattaen siten minulle ikuisen häpeän. Tarkoin mietittyäni tätä, julistan täten, ilman mitään pakkoa, koko Venäjän valtakunnalle ja koko maailmalle, että minä koko elinkaudekseni luovun hallituksesta, enkä vaadi itsevaltiutta, enkä muutakaan hallitsijaoikeutta loppuijäkseni, enkä tahdo koskaan kenenkään avulla siihen pyrkiä, minkä puhtaalla sydämellä, ilman teeskentelyä Jumalan ja koko maailman edessä valallani vakuutan. Tämän luopumisjulistuksen olen korkean omakätisesti kirjoittanut ja allekirjoittanut heinäk. 9 p:nä 1762.

Pietari."

Nyt nousi Pietari rakastajattarensa, Ismailovin ja Gudovitschin kera vaunuihin. Suuttumusta ja mitä katkerinta ylenkatsetta herätti tämä tsaarin kevytmielinen antautuminen vihollistensa käsiin niissä harvoissa, jotka vielä olisivat keisaria kannattaneet. Nyt oli hän auttamattomasti hukassa.

Pietarhoviin saavuttua nousi seurue keisarillisen linnan portilla vaunuista. Linnaa ympäröivä sotaväki esiintyi uhkaavasti ja huusi: "kauvan eläköön Katarina!" Elisabet Vorontsovin ottivat sotamiehet heti haltuunsa ja riistivät häneltä pyhän Katarinan ritarikunnan nauhan sekä keisarilta kaikki ritarimerkit, kunniamerkit ja vormupuvun. Hänet käärittiin, ilkkuvan sotaväen nähden, vanhaan yönuttuun ja vietiin sitten erityiseen huoneeseen linnassa, sekä sieltä seuraavana aamuna Ropschan huvilinnaan eteläpuolella Pietaria.

Samana päivänä palasi Katarina Pietariin suuressa loistosaatossa ratsain, kapinan päähenkilöitten ympäröimänä. Sotaväki oli varustautunut lehtiköynnöksillä huutaen "hyvä" ja "eläköön", mihin väkijoukot kaikkialla yhtyivät, suudellen keisarinnan käsiä ja jalkoja. Pietarin papisto oli kokoontunut keisarillisen linnan edustalle, mutta heti kun Katarina nämä näki, nousi hän alas ratsun selästä, suuteli pääpappeja ja pyysi heidän siunaustaan.

Sitten alkoi keisarillisessa linnassa palkintojen jako. Prinssi Ivan, joka oli tuotu Schlüsselburgin linnasta Pietariin, vietiin heti takaisin vankilaan. Keisarin rakastajatar Elisabet Vorontsov taas lähetettiin maanpakoon sisä-Venäjälle. Mutta Panin nimitettiin pääministeriksi, parikymmentä kapinan päähenkilöä sai 20,000 ruplan vuosieläkkeen, veljekset Orlov korotettiin kreivin arvoon, rakastaja Gregori sitäpaitsi kenraaliluutnantiksi, Aleksanteri Nevskyn ritarikunnan jäseneksi ja keisarinnan kamariherraksi. Sotamiehille ei ylettynyt antaa kuin viinaa ja olutta!

Mutta kun viinahöyryt alkoivat haihtua, tapahtui taantumus. Varsinkin merisotaväki esiintyi uhkaavasti ja syytti kaarteja maanpetoksesta. Ja kun julistus valtiokeikauksesta luettiin Moskovan torilla, osoitti sotaväki ja kansa tyytymättömyyttään eikä yhtynyt eläköönhuutoon keisarinnalle. Vasta kun muutamat rykmentit erityisesti komennettiin huutamaan tätä sanaa ja komentava kenraali uudelleen oli korottanut huudon, yhtyivät he laimeasti tuohon tärkeänä pidettyyn huutoon.

Ylhäisissä piireissä samoin innostus laimeni, kun nähtiin kenelle uusi valta-asema oli anastettu. Vasta nyt tuli Gregori Orlovin suhde Katarinaan ilmi, kun tämä sijoittui keisarilliseen linnaan asumaan ja muut Orlovin suvun jäsenet erityisillä suosionosotuksilla palkittiin. Vanhastaan tunnettiin, että naishallitsijan rakastajat ovat todelliset hallitsijat ja toisissa aatelissuvuissa tietysti Orlovin valtaa kadehdittiin.

Sillä aikaa oli Pietari ollut Ropschassa yhdeksän päivää. Turhaan oli hän odottanut, että lupaukset hyvästä kohtelusta ja hänen palauttamisestaan Holsteiniin täytettäisiin. Ikävissään oli Pietari pyytänyt, että hänen viulunsa, hovinarrinsa ja lempikoiransa lähetettäisiin hänelle, mutta ei siihenkään suostuttu. Siihen sijaan tuli kymmenentenä päivänä huvilinnaan Aleksei Orlov, näyttelijä Volkov ja kamariherra Tiplov, ilmoittaen että he tulivat tuomaan tietoa tsaarin vapauttamisesta ja tuota pikaa seuraavasta matkasta Saksaan, pyytäen samalla saada kunnian aterioita hänen kanssaan. Ruoka- ja juoma-aineet oli tuotu mukana ja salaa kaatoi Orlov tsaarin viinilasiin kuolettavaa myrkkyä, jonka

lääkäri K r a u s s e oli valmistanut. Tästä ansiosta korotettiin Krausse sitten suuriruhtinas P a u l P e t r o v i t s c h i n henkilääkäriksi, s. o. isänmurhasta sai hän luottamusviran valvoa pojan henkeä!

Pietari joi, aavistamatta konnantyötä, mutta kauheat tuskat pian avasivat hänen silmänsä. Orlov silloin tarjosi toisen lasin, mutta Pietari löi sen hänen kädestään, nuhdellen konnaa katalasta teosta ja huutaen apua ja maitoa. Kun nyt seurue väkisin tahtoi kaataa hänen suuhunsa enempi tuota myrkytettyä nestettä, alkoi kauhea taistelu, johon kamaripalvelija B r e s s a n hädissään saapui. Tämä oli sama mies, joka Pietarista valepukuun verhotun palvelijan mukana lähetti keisarille ensimäiset tiedot kapinasta. Keisarin entisenä palvelijan pyysi hän sitten lupaa seurata tämän mukana Rapschaan, mihin suostuttiinkin. Tsaari heittäytyi tämän uskollisen palvelijan syliin, huutaen:

''Ei ollut siinä kylliksi, että minut estettiin pääsemästä Ruotsin kuninkaaksi*) ja että minut sittemmin syöstiin Venäjän valtaistuimelta, nyt tahtovat vielä tappaa minut!''

Bressan pyysi saada tsaarin hoitoonsa, mutta konnat ajoivat hänet ulos ja taistelu alkoi uudelleen. Pietari kaatui lattialle, Orlov tallasi hänen rintaansa ja Teplov puristi kurkkua. Silloin saapui myös ruhtinas B a r j a t i n s k y, vahtimiehistön komentaja, teki suupyyheliinasta juoksevan silmukan ja kuristi sillä tsaarin kuoliaaksi. Tällöin sai hän onnettomalta uhrilta naarmuja ja haavoja kasvoihinsa, mitkä kauan tapauksen jälkeen leimasivat suurmurhaajan maailman silmissä. Orlov pakeni tsaarin katkeria syytöksiä ja omantunnon ääntä pakoon huoneuston puistikolle. Sillä aikaa toiset päättivät hirveän tehtävänsä.

Orlov nousi nyt ratsun selkään ja kiiruhti ilmoittamaan Katarinalle tapauksesta. Tämä sai suuressa vastaanotossa koko hoviväestön nähden tuon kauhean tiedon, mutta ei silmänräpäykseksikään muuttunut iloinen

---

*) Perintöoikeuden nojalla oli aikanaan tekeillä korottaa hänet Ruotsin valtaistuimelle, vaikka yritys sitten raukesi.

ele kasvoilta ja seurustelu jatkui entiseen tapaan niinkuin ei mitään olisi tapahtunut. Tuonnempana päivällä päätettiin, että kuolemantapaus vasta seuraavana päivänä julaistaan kansalle. Tämä tapahtui manifestillä, jossa julmuus kilpailee mitä inhoittavimman teeskentelyn kanssa. Siinä sanotaan:

"Kymmenentenä päivänä hallituskaudestamme annettiin meille tieto, että keisari oli sairastunut mahapakkoon veritaudin kera. Täyttääksemme kristinuskon ja pyhän lain käskyt, jotka velvoittavat avustamaan lähimmäistä sairauden sattuessa, käskimme heti lähettämään hänelle kaikellaiset lääkkeet, joiden avulla voi tuota surullista tautia ehkäistä ja tuskia lieventää. Eilen saimme kumminkin suurimmalla surulla ja kaipuulla kuulla, että Korkein on suvainnut katkaista hänen elämänlankansa ja olemme käskeneet viedä ruumiin pyhän Nevskyn luostariin, haudattavaksi siellä."

"Me käskemme, hallitsijattarena ja maan äitinä, kaikkia uskollisia alamaisiamme sanomaan korkeasti autuaalle vainajalle viimeisen jäähyvästinsä, unhoittamaan menneisyyden ja rukoilemaan Jumalaa hänen sielunsa hyväksi, sekä pitämään tätä kaikkivaltijaan päätöstä osotuksena hänen selittämättömästä viisaudestaan ja armostaan, jota pyydämme itsellemme, keisarilliselle valtaistuimellemme ja koko rakkaalle isänmaallemme!"

Bressan tuotiin Pietariin ja venäläinen pappi otti häneltä valan, jossa B. sitoutui vaikenemaan näkemistänsä. Mutta tietenkään ei hän pitänyt tällaista valaa, johon hänet pakotettiin, vaan kertoi kaikki Ranskan lähettiläälle Berengerille.

Barjatinsky nimitettiin hovimarsalkaksi ja puolisoksi annettiin hänelle prinsessa Holstein-Beck, jonka Pietari oli aikonut prinssi Ivanalle. Ympäristölleen esitti Katarina Barjantinskyn "henkilönä, joka tärkeällä hetkellä oli tehnyt hänelle mitä suurimman palveluksen."

Tsaarin ruumis verhottiin kuluneeseen holsteinilaiseen sotilaspukuun ja pantiin kolmeksi päiväksi näytteille, vaikkei voitu peittää väkivallan merkkejä. Pietarissa oleskelevat muukalaiset kutsuttiin katsomaan "petturia" ja sitten kantoi neljä hovipalvelijaa hänet hautaan. Holsteinilaiset sotilaat saattoivat ruumista ja

vietiin heidät sitten aluksiin, kotomaahansa lähetettäviksi. Mutta nämä alukset olivat niin huonot, että ne särkyivät jo Kronstadtin edustalla ja suurin osa hukkui mereen. Muutamia pelastui luodoille, mutta ruhtinas Galitsin lähetti ensin Kronstadtista Pietariin kysymään, jos haaksirikkoontuneille saisi antaa apua. Ennenkuin vastaus saapui, oli kumminkin meri niellyt heidät kaikki.

Pietarin sukulaiset lähetettiin Saksaan, mutta Biron pantiin uudelleen herttuaksi Kuurin maahan. Tämä herra oli edelleen vanhoille mielipiteilleen uskollinen ja vakuutti, että "jos Pietari olisi hirtättänyt, pieksättänyt, mestauttanut ja kiduttanut, olisi hän elämänikänsä pysynyt keisarina."

Kuudes luku.

Katarina II:lla ei ollut minkäänlaisia oikeuksia Venäjän valtaistuimeen, hän suorastaan anasti tämän aseman. Ainoastaan siinä tapauksessa, että keisari olisi kuollut ja lapsia ei olisi ollut, olisi Katarina ollut oikeutettu kruununperimykseen, mutta näitä edellytyksiä ei ollut olemassa, kun valtiokeikaus tapahtui. Eipä siis ihmekään, että hänen asemansa usein näytti arveluttavalta.

Siitä huolimatta päätettiin toimeenpanna kruunaus Moskovassa ja ulkomaan valloille annettiin hallitsijamuutoksesta tieto. Nämä heti hyväksyivät asian ja kilpailivat Katarinan suosiosta. Moskovassa taas oli kuvernööri tyydyttänyt sotaväen viinanhimoa ja muulle väestölle oli jaettu rahoja, joten luultiin rakkauden maanäitiin olevan siksi hereillä, että kruunaus voitaisiin toimittaa.

Ennen lähtöä pidettiin Pietarissa loistava paraati, jossa keisarinna taas esiintyi kaartinpuvussa, kiitteli joukkoja ja jakeli suosionosotuksia. Luotetuimmille palvelijoille, kasakkain päällikölle Rasumovskylle ja ruhtinas Volkonskylle jätettiin ylipäällikkyys, mutta ne, joita epäiltiin, komennettiin mukaan matkalle. Samoin seurasi mukana suuriruhtinas Paul, rakastaja Orlov, Siperiasta palautettu Worontsov, joka oli korotettu valtiokansleriksi, kreivi Stroganov y. m. valtiokeikauksen päähenkilöt, joista monet olivat kohonneet alkuasteilta korkeisiin asemiin, omaamatta näihin toimiin tarpeellisia tietoja. Monelta puuttui tavallinen kansalaissivistyskin, mikä ei suinkaan jäänyt huomaamatta seuraelämässä. Preussin lähettiläälle sanoi keisarinna kerran hoviväestään ja virkamiehistään: ''Käsitän ja huomaan varsin hyvin kasvatuksen puutteen ystävissäni, mutta heidän rohkeutensa ja uskollisuutensa ovat avuja, jotka

korvaavat noita puutteita. Tiedän, etteivät he koskaan minua petä!"

Osanotto kruunausjuhliin kansan puolelta oli sangen laimea, jopa kuului mutinaakin, mutta ilmirettelöihin ei tyytymättömyys sentään puhjennut Katarinan Moskovassa ollessa. Mutta tuskin oli hän sieltä lähtenyt, ennenkuin kansa riensi suurelle torille, hävitti kunniakaaren ja otti siihen kiinnitetyn keisarinnan kuvan mukaansa. Tätä kuvaa sitten vedettiin katuliassa ja vallananastajaa soimattiin julkisesti.

Tästä tapauksesta sai Katarina jo paluumatkalla tiedon, mutta siitä huolimatta ajoi hän Pietariin suuressa loistoseurassa, johon paljon sotaväkeä oli komennettu. Mutta tyytymättömyys kyti täälläkin ja yhä hierottiin juonia keisarinnan kukistamiseksi; ei vaan päästy yksimielisyyteen siitä, kuka valtaistuimelle korotettaisiin, Paul vai Ivan. Näistä salavehkeistä sai Katarina joka kerta ajoissa tiedon ja osanottajat rangaistiin. Lopulta antoi keisarinna julistuksen, että "siunatun ja kunniakkaan" Elisabetin laki kuolemanrangaistuksen lakkauttamisesta peruutetaan ja otetaan tämä rangaistustapa uudelleen käytäntöön.

Tästä huolimatta tuli taas v. 1764 kapinayritys kaartinjoukoissa ilmi, mutta tukahdutettiin se ennen keisarinnan matkaa Liivinmaalle ja alotteen ottajat pantiin syytteeseen. Jottei kumminkaan herätettäisi yleistä huomiota, josta voisi koitua hallitukselle ikävyyksiä, mentiin kauheassa julmuudessa niin pitkälle, että onnettomat uhrit jätettiin vankilain pimeisiin komeroihin kuolemaan nälkään! Vähemmän syylliset karkoitettiin Siperiaan.

Niin epävarma oli Katariinan asema alkuaikoina, että hän Poniatovskylle kirjoitti: "Jokainen kaartinsotamies osottaa minua ja sanoo kehuskellen: "Kas tuossa on minun kätteni työ!" Vaan ihmeellisen sattuman kautta pelastui hän kerran salamurhaajan käsistä Talvipalatsissa. Eräs upseeri T s c h o g l o k o v oli näet kätkeytynyt palatsin pimeään käytävään, joka johti Katarinan yksityishuoneisiin. Sattumalta ei tämä kumminkaan näinä päivinä tuota käytävää käyttänyt. Tschoglokov, tyytymättömänä turhaan odotukseen, kertoi asian

eräälle toverilleen, joka antoi sen ilmi, syyllinen otettiin kiinni ja karkoitettiin Siperian kaukaisimpiin osiin.

Mutta vaarallisempi oli Katarinalle prinssi Ivan Schlüselburgin linnassa. Tämän poistamiseksi kutoi hän katalan juonen. Eräs köyhä luutnantti Mirovitsch joutui, paitsi Ivanaa, tämän juonen uhriksi. Mirovitschille näet luuloteltiin, että hän voisi, ottamalla osaa erääseen katalaan surunäytelmään, tehdä valtakunnalle verrattoman palveluksen ja samalla saada palkintona suuren pääoman käsiinsä. Hän suostui ja sai tarkat tiedot raa'asta juonesta, jonka hän tarkoin pani täytäntöön.

Samoina aikoina annettiin kapteeni Wlasieville ja luutnantti Tschekinille, jotka vartioivat Ivanaa, keisarinnan allekirjoittama kirjoitus, jossa heidät velvoitettiin surmaamaan Ivana heti, kun yritettäisiin vapauttaa hänet vankilasta. Jonkun aikaa tämän jälkeen lähti keisarinna Liivinmaalle.

Mirovitschilla oli vahtivuoro linnassa. Mutta hänen viikkonsa kului umpeen, eikä mitään tapahtunut. Häpeissään heikkoudestaan pyysi hän saada seuraavallakin viikolla toimittaa vahtia, mihin linnan kuvernööri heti suostui. Nyt tuli aika toimia. Suuremmoisilla lupauksilla sai hän joukon sotamiehiä ja aliupseereja suostumaan tuumaan ja niin lähdettiin eräänä yönä juonta toteuttamaan. Mutta tiellä tuli linnan komentaja Beredvikov vastaan. Luultiin hänen nyt, kuten tavallisesti tähän aikaan, olevan levolla, mutta niin ei ollutkaan. Hän vaati tietoa miksi sotamiehet olivat aseissa, johon Mirovitsch ei vastannut mitään, vaan löi komentajaa pyssyn perällä ja antoi hänet sotamiesten haltuun. Tähän näytti Beredvikov suostuvan ilman mainittavampaa vastarintaa, kolme miestä jäi häntä vartioimaan ja muu joukko jatkoi matkaansa. Kun tultiin vankilan portille, tuli siellä kahdeksan sotamiestä vastaan, jolloin alkoi taistelu. Molemmin puolin ammuttiin, mutta ei yhtään miestä kaatunut, mistä selvinnee, että pyssyt olivat vaan ruutipanoksessa!

Mirovitchin väki, yhteensä viisikymmentä miestä, vetäytyi nyt takaisin ja vaati nähdäkseen käskykirjettä Pietarista, jonka hän sanoi itsellään olevan. Mirovitsch otti taskustaan kirjelmän, joka muka oli senaatista ja

jossa prinssi Ivan kutsutaan keisariksi, syrjäyttämällä Katarina, joka oli lähtenyt Liivinmaalle, mennäkseen siellä naimisiin kreivi Poniatovskyn kanssa. Helposti uskoteltu sotilasjoukko luuli velvollisuudekseen totella tätä käskykirjettä ja ryntäsi uudelleen vankilan portille. Sillä aikaa oli Mirovitschille tuotu tykkikin, jonka hän itse suuntasi kohti linnan ovea, mutta silloin avattiin se selkosen selälleen ja koko joukko tunkeutui ilman vastarintaa sisälle.

Wlasiev ja Tschekin olivat peräytyneet Ivanan huoneeseen ja huusivat sieltä vahtisotamiehille, että he ampuisivat sisälle tunkijoita, mutta nähtyään, että näitä oli kovin paljon ja muistaen heille annetut käskyt, kehoittivat he vanki-parkaa, joka oli herännyt ampumisesta, valmistautumaan kuolemaan. Turhaan rukoili Ivana henkensä edestä, raakalaiset syöksyivät sapeleineen aseettoman vangin kimppuun, koeteltuaan ensin kuristaa hänet, mikä ei onnistunut. Mutta hurjan epätoivon valtaamana puolustautui Ivana kauan. Oikea käsivarsi oli jo lävistetty ja ruumiissa oli syviä haavoja, mutta siitä huolimatta kykeni hän vasemmalla kädellään tarttumaan toisen julmurin sapeliin, jonka hän taittoi: tällöin kumminkin toinen murhaaja takaapäin lävisti uhrin sapelillaan. Toinen viimeisteli työn painetillaan.

Vahtiupseerit heittivät nyt ruumiin käytävään, huutaen:

"Siinä on keisarinne, kyllä kai hän puoltaa paikkaansa keisarillisella valtaistuimella!"

Mirovitsch heittäytyi ruumiin yli, näennäisesti surun vallassa, huudahtaen:

"Kaikki on menetetty, minua odottaa kuolema!"

Noustuaan ylös, meni Mirovitsch ulos, antoi komentajalle, jota sotamiehet vartioivat, häneltä äsken otetun sapelin takasin ja sanoi: "Nyt olen minä teidän vankinne!"

Linnan komentaja lähetti heti tiedon Pietariin tapauksesta sekä Mirovitschin taskusta löydetyn julistuksen, jossa soimattiin Katarinaa ja sanottiin, että Ivan oli Venäjän ainoa laillinen hallitsija. Tämä julistus olisi muka levitetty sitten, kun Ivan olisi saapunut Pietariin.

Pietarista lähetettiin heti tieto keisarinnalle, joka silloin oli Riiassa. Turhaan oli tämä koetellut salata rauhattomuuttaan. Yötä päivää oli hän odotellut lähettiä Pietarista ja useita kertoja yöllä noussut ylös kysymään, jos ei sellaista jo ollut saapunut. Ja kun tieto murhasta vihdoin saapui, näytti hän tyyntyvän.

Mutta Schlüsselburgin verityö lisäsi vihaa Katarinaan. Kaikki tapauksen yksityisseikat koottiin tarkoin ja kaikki olivat vakuutetut siitä että keisarinna ennen matkalle lähtöään oli keksinyt tuon kauhean juonen. Ja palattuan takasin Pietariin, silmäiltiin häntä ylen tarkoin, mutta ei pienintäkään elettä huomattu, joka olisi todistanut, että kauhea verityö häntä liikutti.

Asia vedettiin tuomioistuimen eteen, johon kuului 5 pappia, 5 senaattoria ja muutamia kenraaleja. Mirovitsch esiintyi tyyneydellä, joka on mahdollinen vaan varmalle miehelle. Nähtävästi oli hän aivan vakuutettu siitä, ettei tuomiota seuraa rangaistus ja siksi käveli hän yhtä tyynenä Vasili Ostrovan mestauspaikallekin, missä tuomio luettiin. Mutta mitä tapahtuikaan. Katarina pani entisten rikostensa lisäksi uuden, vielä katalamman teon. Hän antoi tuomita ja mestata miehen, jonka hänen kätyrinsä olivat viekotelleet murhatyöhön, saadakseen näin tieltä pois todistajan, josta ehken vastedes voisi olla haittaa!

Mutta mitä enempi koeteltiin yleistä mielipidettä johtaa harhaan, sitä varmemmaksi vakiintui kansassa tietoisuus siitä, että Katarina oli tämän mustan juonen alkujuuri. Häntä syytettiin petoksesta ja julmuudesta, hän oli kansan silmissä rikoksellisin nainen valtaistuimella, hänen valtaansa inhottiin, mutta siihen taivuttiin kumminkin orjamaisesti.

Toiset osanottajat tuomittiin raipparangaistukseen ja pakkotöihin. Kaikkiaan oli näitä 58. Ivanan ruumis puettiin kuluneisiin vaatteisiin ja pantiin näytteille Schlüsselburgin kirkon edustalle. Suuret kansajoukot kokoontuivat katsomaan keisaria, joka jo kätkyessä ollessaan syöstiin valtaistuimelta ja sitten eli kolmattakymmentä vuotta vankilassa. Vaivoin saatiin tukahdutetuksi kapina, joka tältä taholta yritti puhjeta ilmiliekkiin.

Kapteeni Wlasiev ja luutnantti Tschokin pakenivat aluksella Taskaan, missä Venäjän sikäläinen lähettiläs otti heidät avosylin vastaan. Molemmat palasivat pian takasin Venäjälle, korotettiin arvoasteissa ja saivat 10,000 ruplan vuosieläkkeen kumpanenkin sekä tapauksen johdosta kansalle annetussa julistuskirjassa kiitoksen käytöksestään! Tässä julistuskirjassa muun ohella sanottiin: "Ihmisten hengen ja turvallisuuden vartijan ihmeellisen kaitselmuksen avulla, oli sinä yönä paksu sumu, mikä yhdessä linnoituksen rakenteen kera sai sen aikaan, ettei kukaan saanut haavoja tai surmaansa."

Mutta vielä oli eräs henkilö, jota anastetun kruunun haltija pelkäsi ja tämäkin oli saatava vangituksi ja pois hengiltä. Keisarinna Elisabetin tytär hänen salaisesta avioliitostaan Aleksis Rasumovskyn kanssa, kreivitär T a r a k a n o v eli Italiassa, mihin puolalainen ruhtinas R a d s i v i l l oli hänet saatellut Venäjältä. Tämä Pietari I tyttären tytär näytti Katarinasta vaaralliselta ja siksi sai Aleksi Orlov, Välimerellä olevan Venäjän laivaston ylipäällikkö, käskyn keinoilla millä hyvänsä tuoda tuo neljätoista vuotinen tyttö Pietariin. Orlov teki tuon tehtävän tavalla, joka osoittanee hänelle sijan maailman suurimpien roistojen joukossa.

Eräs italialainen heittiö R i b a s venäläisessä upseeripuvussa matkusti Roomaan missä kreivitär asui, ja kierrellen kaarrellen esitti hän siellä asiansa. Aleksi Orlovin lähettämänä sanoi hän tulleensa tarjoamaan kreivittärelle Venäjän valtaistuinta, koska venäläiset olivat tyytymättömiä Katarinaan. Tähän suuntaan puhellen sai hän vähitellen kreivittären ja tämän hoitajattaren luottamuksen ja näytti lopulta heidän silmissään pelastavalta enkeliltä, varsinkin kun näitten turvattomien naisten rahavarat olivat kuluneet sangen vähiin.

Lopulta rohkeni jo asiamies ehdottaa avioliittoa Orlovin ja kreivittären välillä asian varmemmaksi toteuttamiseksi ja kun tyttö oli peräti kokematon ja viaton, ei edes tämäkään tuuma avannut hänen silmiään petokselle, varsinkin kun asiamiehen puheet kruununperimyksestä kävivät samaan suuntaan kuin ruhtinas Radsivillin ehdotukset aikaisemmin. Hän antautui petollisten toiveitten valtaan ja vastasi ehdotuksiin myöntävästi. Ribas

palkittiin sitten konnantöistään venäläisen vara-amiraalin arvonimellä ja eläkkeellä.

Aleksi Orlov saapui nyt Roomaan ja otettiin siellä vastaan pelastajana ja hyväntekijänä. Turhia olivat varotukset, joita kreivitär sai asiantuntijoilta, joilla oli tieto Orlovin katalasta luonteesta ja hänen liitostaan Katarinan kanssa, hän lupautui avioliittoon, joka sitten johti täydelliseen perikatoon.

Orlov oli palkannut kaksi roistoa, joista toinen oli papin, toinen lakimiehen valepuvussa. Papiksi puettu konna vihki parin kreikkalaiskatolisen kirkon sääntöjen mukaan, kreivittären aavistamattakaan että kirkon ja uskonnon pyhiä lupauksia käytettiin tärvelemään viattoman tytön siveyttä ja koko tulevaisuutta. Pietari III murha, johon Aleksi päähenkilönä oli ottanut osaa, oli tosin suuri rikos, mutta kammottavampi oli tämä viatonta lasta kohdannut konnantyö.

Kun tämä teko oli täytetty, lähti pari Piisan kaupunkiin sekä täältä Livornoon, jonka satamassa Venäjän laivasto seisoi ankkurissa. Onneton uhri ei ensinkään aavistanut, että hän nyt läheni kohtaloa, joka hänen viattomuuteensa ja nuoruuteensa nähden oli sitä hirveämpi.

Livornossa tapahtui näytäntö, joka hakee vertaistaan sydämettömässä julmuudessa. Englannin konsuli D y c k näet otti vastaan uhrin ja hänen sekä laivaston vara-amiraali G r e i g s i n puoliso piti huolta siitä, että kreivitär yhä vahvistui uskossaan tulevaan valtiokeikaukseen. He ympäröivät häntä kunnioittaen ja ulkona sekä teattereissa oli kreivitär yleisen huomion esineenä. Niin varma oli kreivitär nyt loistavasta tulevaisuudestaan, että hän itse lausui halunsa mennä Venäjän laivastolle vierailukäynnille. Tähän suostuttiin ja heti seuraavana päivänä pantiin tuuma toimeen. Lipuilla koristettuun sota-alukseen astui kreivitär ja amiraalin sekä konsulin rouvat. Toisessa aluksessa seurasi Orlov ja amiraali, kolmannessa taas venäläisiä ja englantilaisia upseereja. Paljon väkeä oli kokoontunut rannalle lähtöä katsomaan ja laivastolla otettiin seurue vastaan soitolla, tykinlaukauksilla ja hurra-huudoilla. Eräästä aluksesta laskettiin köysillä nojatuoli alas ja tässä nos-

tettiin kreivitär Tarakanov varovasti ylös kannelle.

Mutta tuskin oli hän astunut kannelle, kun jo kädet sidottiin rautavitjoilla. Turhaan anoi hän polvillaan armoa Orlovilta, kastellen hirviön jalkoja kyynelillään. Raakalainen ei häntä kuullut, vaan kääntyi pois, vanki vietiin kannen alle ja seuraavana päivänä purjehti alus Venäjälle.

Pietarissa vietiin Tarakanov maanalaiseen vankilaan Pietari-Paavalin linnassa, missä häntä sitten kohdeltiin mitä raaimmalla tavalla. Kuusi vuotta tämän jälkeen kohosi Neva kymmenen jalkaa tavallistaan korkeammalle, jolloin onneton vanki hukkui maanalaiseen vankilaansa.

Nämä seikat jo riittäisivät todistamaan, että Katarina oli luonteeltaan julma. Tuonnempana kumminkin vielä kerrottakoon ryöstösodista ja kapinain kukistamisista. Yksi ainoa sellainen kapina, tatarien vapauttamisyritys Krimin niemimaalla, maksoi, paitsi taistelussa kaatuneita, melkein puolet koko tuon maan asukkaista. Tällöin teurastettiin Katarinan suostumuksella 30,000 aseetonta ihmistä, suurin osa naisia ja lapsia!

Tämän hallitsijattaren pääpahe oli kumminkin aistillisuus. Aikalaisilleen ja jälkimaailmalle on hän jättänyt esimerkin mitä häepällisimmästä elämästä, joka vetää vertoja kuningas Ludvigin urheilulle tällä alalla. Tämä kuningas maksoi Ranskan kansalle yksin rakkausnautinnoissaan 200 miljoonaa liiraa, paitsi rakastajattarien Pompadourin ja Dubarryn mahdottoman suuriin summiin nousevaa tuhlausta.

Heti Pietarin murhan jälkeen tehtiin rakastajien ammatit hoviviroiksi ja näillä herroilla oli huoneusto Katarinan huoneiden yläpuolella. Salainen porraskäytävä yhdisti huoneustot. Kaikista viroista oli tämä keisarinnan silmissä tärkein ja sitä seurasi 100,000 ruplan pestiraha, mikä heti alussa suoritettiin, sekä sittemmin 12,000 ruplan kuukausipalkka. Monet rakastajat olivat keisareja kaikessa, arvonimi yksin puuttui. Mutta yhtä loistava kuin tämä asema oli, yhtä epävakava se myöskin oli. Huolimattomuus virassa, kuten lyhytaikainenkin poissaolo tai sairaus oli jo kylliksi sysäämään rakastajan pois asemastaan.

Suurimmalla huolellisuudella valitsi Katarina itse nämä virkailijat, silloin ensimäiset ja tärkeimmät koko valtakunnassa. Tämä tapahtui siten, että henkilö, johon keisarinna oli iskenyt silmänsä, kutsuttiin jonkin hänen ystävättärensä seurapiiriin, mihin sitten Katarina itsekin saapui. Jos ehdokas miellytti, sai hän keisarinnalta itseltään silmäniskulla tiedon asiasta, seuraavana päivänä saapui hovin ensimäinen henkilääkäri ehdokkaan luo ja kun tämän terveydentila oli tutkittu, muutti hän heti rakastajille määrättyihin huoneisiin keisarillisessa linnassa. Muutamat näistä rajoittivat toimensa säädettyyn päätehtäväänsä ja heidän ansionsa arvosteltiin sen mukaan, miten taidokkaasti he sen suorittivat. Ulkopuolelle Katarinan makuu- ja kylpyhuonetta ei näiden rakastajain vaikutus siis ylettynyt. Toiset taas, jotka rohkeasti kurottivat kätensä kohti valtaa ja rikkauksia, saavuttivat rajattoman vallan yleisiin asioihin ja valtion rahavaroihin, usein säilyttäen tämän vallan vielä sittenkin, kun jo rakastajan ammatin olivat jättäneet. Ja vihdoin oli toisia, jotka kyllästyivät anelijaaseen ja kärkkyvään rakastajattareen, hänen palveluksessaan uhrattuaan nuoruutensa ja terveytensä. Näille oli Katarina edelleen suopea ja katsoi heidän, vaikkakaan ei enää hänen persoonalliseen palvelukseensa sopiviksi, varsin ansiollisiksi valtion luottamusvirkoihin!

Kuten jo kerrottiin, oli Gregori Orlov tämänlainen virkailija Katarinan hallituskauden alkuaikana. Hän pysyi asemassaan kokonaista kymmenen vuotta ja jo oli tekeillä kirkollinen avioliittokin tämän parin välillä, mutta hovi oli, kuten tavallisesti, jakaantunut kahteen puolueeseen, joista asiaa vastustava puolue voitti. Katarina oli kumminkin jo Itävaltain keisarinnalta hakenut Orloville valtioruhtinaan arvonimen ja olisi nimittänyt hänet Inkerin ja Karjalan herttuaksi, jotta puoliso olisi arvossa lähennellyt häntä itseään.

Hovijuhlissa olivat veljekset Gregori ja Aleksei Orlov päähenkilöitä. He alati johtivat hovin suuria tanssiaisia ja muita huveja ja keisarillisen linnan taideosastossa riippui heidän kuvansa luonnollisessa koossa kahden puolen keisarinnan kuvaa.

Seuranäyttelyissä esiintyi Gregori pääosissa ja tällöin ihaili keisarinna sankariaan, jos mahdollista vieläkin enempi, kuin muissa tilaisuuksissa. Niinpä kirjoittaa Ranskan lähettiläs de Breteuil eräästä tuollaisesta näytännöstä:

"Keisarinna oli niin ihastunut näyttelijään, että hän kutsui minut tuontuostakin luokseen, saadakseen puhua kanssani hänestä, ja Itävaltain lähettiläälle, joka istui hänen vierellään, lausui hän äänekkäästi ihailunsa". Todellisuudessa oli, sanoo lähettiläs, Orlovin esiintyminen saamatonta ja kömpelöä.

Orlov oli tavattoman väkevä, suurikasvuinen ja komea mies, mutta ylpeä, raaka ja juopotteleva. Niinpä hän eräässä juomaseurassa, jossa keisarinnakin oli saapuvilla, kehui että hän yksin pani vallankumouksen toimeen ja että kaartit ovat tykkänään hänen käskettävänään, joten Katarinan valta riippuu yksin hänestä. Tähän tokasi kasakkain päällikkö Rasumovsky kiivaasti: "Sinä olet aivan mielipuoli; jos sellaisia tuumia hautonet, niin jo neljätoista päivää ennen tuota yritystä panemme pääsi jalkojesi eteen!"

Eipä ihmekään jos jo kruunausjuhlien aikana Moskovassa tehtiin murhayritys, jonka tarkoituksena oli pöyhkeilevän suosikin poistaminen näyttämöltä. Sattumalta tulivat kumminkin liittolaiset liian myöhään paikalle, vahtisotamiestä oli vaihdettu ja uusi, tietämättä juonesta, teki vastarintaa. Melusta heräsi Orlov ja liittoutuneet pakenivat, mutta Katarinaan teki tämä tapaus niin ikävän vaikutuksen, että hän lähti Moskovasta aikaisemmin, kuin suunniteltu oli.

Tietenkin keräsi Orlov alituisina lahjoina äärettömän omaisuuden, sillä Katarina ei tällaisissa tapauksissa säästellyt valtion omaisuutta. Maakartanoita ja kyliä talonpoikineen, uljaita kaupunkilinnoja, maahuviloita (muun ohella sekin, jossa Pietari III murhattiin) ikäänkuin sateli hänelle alinomaa. Mutta siitä huolimatta seurasi tätä yhteyttä, kuten kaikkiakin pelkkään aistillisuuteen perustuvia liittoja, molemminpuolinen kyllästyminen. Usein oli Orlov viikkokausia metsästysmatkoilla y. m., pysyen kumminkin aina entisessä suosiossaan. Kerran teki hän matkan Moskovaan, josta hän

sitten sai niittää mitä suurimpia kunnian- ja kiitollisuudenosotuksia, varsinkin Katarinalta.

Moskovassa ja ympärysseuduilla raivosi näet v. 1771 paiserutto, jonka sotaväki oli tuonut mukanaan Turkin maalta. Siellä levisi tauti laajalta armeijaan, kun ei mihinkään varokeinoihin ryhdytty, vaan kenraalit päinvastoin kielsivät mainitsemasta sanaa "rutto". Jopa vaati kenraali Stoffeln, joka komensi osastoa Jassyssa, lääkärien kirjallisesti todistamaan, että armeijassa yhä leviävä tauti oli tavallista pilkkukuumetta. Tämä kenraali heitti pian henkensä ruttoon, samoin suuri joukko sotamiehiä. Toiset ryöstivät kuolleitten vaatteita ja muuta omaisuutta ja saivat näin vuorostaan kuolettavan taudin.

Kun armeija palasi Moskovaan, levisi tauti täällä väestöön. Noin 800 ihmistä kuoli joka päivä, monet kaatuivat kaduille, tai heitettiin kuolleina ikkunoista ulos ja lääkärit olivat miltei voimattomia tautia vastaan, kun väestöä ei saatu seuraamaan mitään terveysohjeita, ja tarpeellisia ajoneuvoja ja apumiehiä kuolleitten pois kuljettamiseksi puuttui. Jopa syytti raaka ja tietämätön kansa juuri lääkärejä taudin levenemisestä ja nämä, jotka olivat muukalaisia, olivat usein henkensä kaupalla. Siten eräältä italialaiselta, joka Moskovassa oleskeli tanssin opettajana, mutta jonka katuyleisö luuli lääkäriksi, lyötiin käsivarsi ja toinen sääri poikki.

Kun kurjuus näin oli ylimmillään, levisi kaupungissa huhu, että ihmeitä tekevän pyhän neitsyen kuva Barbaran luostarin portilla parantaa ruttotautiset ja varjelee terveet tuolta kuolettavalta vammalta. Terveet ja sairaat samosivat nyt kuvan ympärille ja rukoilivat sitä, mutta piispa Ambrosius, joka käsitti miten rutto tällaisten kokousten kautta saa uutta vauhtia, pyysi kenraali Yeropkinia otattamaan kuvan pois. Tuskin oli sotaväen osasto kumminkaan saapunut, ennekuin raivoisa yleisö sen ympäröi ja esti kuvan alas ottamisen. Joku kiipesi sitäpaitsi luostarin kellotorniin ja soitti kelloja, jolloin uusia joukkoja saapui paikalle. Näille selitettiin miten oli yritetty häväistä pyhän äidin kuvaa ja kun kaikki tiesivät kuka oli syyllinen, selitettiin piispa luopioksi ja tuomittiin kuolemaan. Raivostunut kansa-

joukko juoksi Donskoi luostariin, särki portit ja tunkeutui sisälle. Piispa oli luostarikirkon alttarilla, mutta riistettiin sieltä alas ja kuljetettiin ovelle. Kun onneton pappi nyt näki loppunsa lähenevän, pyysi hän palata alttarille, valmistuakseen kuolemaan. Tähän suostui kansa ja katseli tyynesti pyhää toimitusta, mutta se oli tuskin loppunut, kun he jo uudelleen kirkuen syöksyivät hänen kimppuunsa, kaatoivat uhrin lattialle, tallaten ja pistäen rauta-aseilla vanhuksen kuoliaaksi. Ruumis vietiin ulos ja jätettiin verisenä ja raadeltuna katuojaan.

Täältä juoksi joukko takasin kaupunkiin, ryösti piispan asunnon ja tunkeutui sitten Danilofskoi luostariin, joka oli väliaikaisesti sisustettu sairashuoneeksi. Mielettömässä raivossaan ajoivat he täältä sairaat ulos ja rikkoivat niinikään ruttosulun, vapauttamalla siellä tarkastuksen alla olevat henkilöt. Kun sitten ryöstettiin muutamia väkijuomavarastoja, nousi hurja raivo korkeimmilleen ja joukko ei näyttänyt ensinkään pelkäävän aseellista sotaväen osastoakaan. Nyt alkoi ampuminen, jossa kaatui 250 ihmistä, 300 vangittiin. Monta poliisipäällikköä ja sotamiestä kaatui.

Usko pyhienkuviin ja niiden ihmeitä tekevään voimaan on muutoin Venäjällä vielä nytkin yhtä luja, kuin menneinä aikoina. Ken tietää toisella olevan pyhäinkuvan, jonka avulla kauppa, maatalous tai muu yritys on suotavalla tavalla menestynyt, lainaa kernaasti tuon kuvan, palvellen ja rukoillen sitä, saavuttaakseen samallaiset päämäärät, kuin kuvan omistaja.

Kun tieto näistä mellakoista saapui Pietariin, päätti Gregori Orlov lähteä Moskovaan. Täällä hän heti kielsi kaikki kansankokoukset, perusti sairaaloita, poltatti ruttoon kuolleden vaatteet y. m. mikä saattoi ehkäistä taudin levenemistä. Kun syksykylmät sitten tulivat, lakkasi rutto raivoamasta, nieltyään 132,000 henkeä.

Palattuaan otettiin Orlov vastaan Pietarissa suurilla kunnianosoituksilla. Tsarskoje Selon torille pystytettiin marmorinen patsas kirjoituksella: ''Moskova vapautettu rutosta Orlovin kautta'' ja mitali valmistettiin säilyttämään jälkimaailmalle muistoa samasta asiasta. Yhtä helposti sai hän kilpailijansakin, sillä aikaa rakastajaksi

otetun kaartinupseeri Wissenskyn poistetuksi tieltään. Tämä lähetettiin, varustettuna suuremmoisilla lahjoilla, kaukaiseen seutuun sotapalvelukseen.

Seuraavana vuonna matkusti Orlov suuren, loistavan saattojoukon kera Fockschinin kaupunkiin Wallakiassa tekemään rauhansopimusta Turkin kanssa. Tämä sota oli kestänyt kolme vuotta ja tuotti Venäjälle uusia maa-alueita.

Mutta tuskin oli Orlov poistunut Pietarista ennenkuin jo kaartinluutnantti Aleksanteri Wassiltschikov muutti rakastajain huoneisiin. Tästä sai Orlov Fockschinissa tiedon ja lähti suin päin heti matkalle, luullen voivansa yhtä helposti poistaa tämänkin kilpailijansa kuten Wissenskin, ja sitä ennen kamaripalvelija Tschernitschevin, josta kumminkin sitten tehtiin kenraali.

Matka tapahtui yötä päivää läpi Venäjän ja hevosia vaihdettiin tarpeen tullessa väkisinkin. Lepoa sai hän vaunuissaan sen verran kuin tien epätasaisuus ja hurja vauhti myönsi, ruokaa taas silloin tällöin, missä sitä sattui olemaan käsillä. Jo näkyi Pietari, kun vastaan tuli kaksikymmentä sotamiestä ja upseeri, joka ojensi hänelle keisarilisen käskykirjeen. Tässä käskykirjeessä sanottiin, että "oli tosin tarpeetonta noudattaa ruttosulun sääntöjä, mutta kumminkin ehdotettiin, että Orlov vastaiseksi valitsisi linnansa Gatschinassa olopaikakseen."

Orlov taipui tähän käskyyn, mutta hänen itserakas ja raju luonteensa tunnettiin siksi hyvin, että keisarilliseen linnaan Pietarissa sijoitettiin kaksinkertainen vartijamiehistö ja kaikki lukot keisarinnan ja Wassiltschikovin huoneissa muutettiin sekä varustettiin sitäpaitsi varmuushaoilla.

Orlov raivosi nyt Gatschinassa, eikä ottanut ensinkään kuullakseen ystäviensä neuvoja, vaan vaati entistä asemaansa takasin. Ja kun keisarinna käski hänen eroamaan viroistaan ylivarusmestarina, sotilasinsinöörikunnan päällikkönä, linnoituspäällikkönä, hevoskaartin päällikkönä ja senaatin jäsenenä, kieltäytyi hän siitä, vaikkei hänellä ollut juuri mitään edellytyksiä täyttää näitä virkoja. Silloin annettiin julistus, jossa Orlov erotet-

tiin näistä viroista ja turhaan anoi hän keskustelua keisarinnan kanssa. Tämä vaan kirjeellisesti vastasi, että "molemminpuolisen levon tähden" oli paras, että Orlov pysyisi vuoden hovista poissa. Tämän ajan saisi hän viettää joko ulkomailla, maatiloillaan tai taas Moskovassa, jossa hän saisi käyttää keisarillisia ajoneuvoja y. m. etuja. Sitäpaitsi luvattiin hänelle 150,000 ruplan vuosieläke, kallisarvoiset huonekalut ja koristeet rakastajain huoneista, sekä pienenä lisänä 100,000 maaorjaa. Aikaisemmin oli hänelle jo tuotu miljoona ruplaa, niistä kahdesta miljoonasta, jotka hän edellisien vuosien kuluessa oli saanut 200,000 ruplan osotuksissa nimipäivälahjoiksi, mutta jotka olivat jääneet ulosottamatta. Tätä miljoonaa seurasi Katarinalta terveiset ja anteeksipyynnöt, ettei koko erä ollut mukana, mutta siihen oli syynä se, ettei rahastossa ollut enempää.

Kuukausia kului nyt kirjeenvaihdossa, joka vei Katarinalta kaiken ajan, hallitusasiat saivat levätä. Hän pelkäsi ennen mahtavaa miestä ja hänen sukuansa, varsinkin kun tiedettiin, että suuri osa kaartista sekä mahtaviksi tulleet piispat puolsivat Orlovia ja näin ollen aina oli peljättävänä vallankumousta, jonka päämaalina olisi Katarinan kukistaminen ja Paulin korottaminen valtaistuimelle.

Kerran levisi hovin naamiohuveissa huhu siitä, että Orlov oli saapunut sinne. Kun keisarinna sai kuulla huhun, peljästyi hän kovasti ja pakeni pääministerin huoneisiin. Huhu oli sillä kerralla perätön, mutta toteutui eräänä päivänä tuonnempana, kun Orlov äkkiä astui keisarinnan huoneeseen. Katarina ei nytkään voinut salata kauhistustaan, mutta kun Orlov pysyi säädyllisyyden rajoissa ja jopa tervehti uutta rakastajaakin kuten vanhaa toveria konsanaan, tyyntyi keisarinna ja antoi hänen jäädä linnaan. Sovinnon seurauksena oli sekin, että Orlov sai virkansa takaisin sekä uusia lahjoja, joiden arvo nousi mahdottomiin summiin. Arvokkaimpia näistä oli marmorilinna, jota oli rakennettu kymmenen vuotta. Tällöin vasta sai hän myös tuon Itävaltain keisarinnan myöntämän valtioruhtinaan arvon, joka jo avioliittoa puuhattaessa oli varalle hankittu.

Hovissa ei Orlov kumminkaan kauan viihtynyt, vaan matkusti ulkomaille. Siellä sai hän kuulla Wassiltschevin erosta puolentoista vuoden palveluksen jälkeen. Tämä erottaminen tapahtui sangen nopeasti. Tunti kohtauksen jälkeen, jolloin rakastaja vielä luuli olevansa korkeimmassa suosiossa, sai hän keisarinnalta käskyn matkustaa Moskovaan. Tulokset tuosta lyhytaikaisesta palveluksesta olivat kenraalimajurin arvo, 100,000 ruplaa rahassa, 60,000 hohtokivissä, maatila, jossa oli 7,000 maaorjaa ja 20,000 ruplan vuosieläke, sekä 100,000 ruplaa linnasta Pietarissa, jonka Katarina osti takasin.

Wassiltschikov oli perin kaunis ja seuraelämässä miellyttävä, mutta henkisesti köyhä mies. Hän ei koskaan saavuttanut mitään vaikutusvaltaa valtioasioihin ja keisarinnaan, eikä edes tältä saanut Annan ritarikunnan merkkiä, jota hän kerran pyysi. Surunsa lieventämiseksi löysi hän kumminkin kohta sen jälkeen taskustaan pankkiosoituksia 30,000 ruplan arvosta.

Orlov palasi nyt Pietariin ja luuli saavansa asemansa takasin. Mutta se ei toteutunut, toinen oli jo otettu sijalle. Orlov tuli lopulta hulluksi, jolloin hän alati näki murhatun Pietari III haamun. Mielipuolena hän sitten kuolikin. Katarinalla lienee yhdyselämästä Orlovin kanssa ollut kolme poikaa ja yksi tytär, joista yksi poika jäi eloon ja korotettiin seuraavan hallitsijan aikan kreivin arvoon sekä sai muita korkeita arvoasteita ja virkoja.

Wassiltschikovin seuraajaksi tuli kenraaliluutnantti Patiomkin, puolalaista sukuperää ja sangen omituinen mies. Silloinen ranskan lähettiläs Venäjällä kuvaa häntä näin:

''Patiomkin on jättiläinen kauhealla, inhottavalla naamalla. Toinen silmä on poissa, toinen katsoo kieroon ja kävellessä huojuu laiha vartalo ja polvet kolahtelevat yhteen. Ulkoasustaan ei hän välitä, paitsi juhlatilaisuuksissa, joten hän harvoin peseytyy tai kampaa kokoon suortunutta tukkaansa ja ajatuksissaan pureskelee hän kynsiään ja raapi päätänsä.''

Mutta siitä huolimatta oli hänessä jotakin, joka vastasi Katarinan luonnetta ja veti häntä tuohon mieheen, jopa siihen määrin, että Katarina kirjeenvaihdossaan

käytti rakastajasta sanoja, "sieluni, elämäni, verraton aarteeni!" Patiomkin puolestaan vakuutti jo kauan yhtä kiihkeästi rakastaneensa keisarinnaa.

Ensi kerran kääntyi Katarinan huomio tähän merkilliseen mieheen ihanana aamuna, jolloin lähdettiin vangitsemaan Pietari III. Keisarinnalla oli kaartinupseerin puku, mutta töyhtöä puuttui hatusta, minkä puutteen Patiomkin täytti, tarjoamalla töyhdön omasta hatustaan keisarinnan käytettäväksi.

Sen perästä oli vuosia kulunut. Kerran sai Katarina Orlovin veljeksiltä kuulla, että sama Patiomkin omasi tavattoman matkimistaidon, jonkatähden hänet noudettiin hoviin keisarinnan huviksi. Ensimäiseksi työkseen matki tämä rohkea, häikäilemätön mies, keisarinnaa niin luonteenomaisesti, että Katarina sai valtavan naurukohtauksen ja nimitti Patiomkinin kamariherraksi sekä käski antaa hänelle opetusta ulkomaalaisissa kielissä. Armeijan kirjoihin jäi hän kuitenkin edelleen ja oli mukana Turkin sodassa, missä hän kohosi kenraaliksi.

Hyvin nopeasti kasvoi tämän rakastajan valta, niin että hän ennen pitkää oli Venäjän itsevaltijas. Tähän seikkaan vaikuttivat erinäiset, hänelle suotuisat seikat. Niinpä olivat valtiokansleri Worontsov ja varakansleri Osterman jo perin vanhoja ja heikkoja ja ulkomaanasiainministeri Panin taas peräti välinpitämätön, joten vaan Orlov vastusteli tämän uuden tähden nousua, mutta turhaan. Tuskin kului päivääkään, ettei hän olisi saanut jotakin uutta virkaa, arvonylennyksiä tai lisätuloja ja keisarillisia lahjoja. Ulkovaltojen hallitsijat myös tapansa mukaan kiiruhtivat kunnioittamaan nousukasta. Preussin kuninkaalta sai hän Mustan Kotkan tähden, Itävaltain keisarilta taas pyhän Rooman keisarikunnan prinssin arvon. Mutta menestys ja loisto häikäisi häntä ja hän pyrki vieläkin ylemmäksi vallan portailla.

Katrina oli päättänyt tehdä pyhiinvaellusmatkan Troitskin luostariin. Piti näet teeskennellä kansalle uskonnollisuutta, se vahvisti hänen valta-asemaansa. Neljä kaartinrykmenttiä ja kuorma pyhäinkuvia, joita jaeltiin tiellä, sekä loistava seurue lähti v. 1776 Pietarista. Erityiset ajoneuvot täytti yksin kultapuitteinen, hohtokivillä koristettu taulu, jonka keisarinna aikoi lahjoittaa Mos-

kovan tuomiokirkolle. Moskovasta käveltiin jalkasin luostariin.

Tuskin oli päästy perille, kun syvä uskonnollisuus valtasi Patiomkinin. Hän ei syönyt muuta kuin juurikasveja ja vihanneksia ja vietti aikansa aamusta iltaan rukouksissa, verhottuna munkin yksinkertaiseen pukuun. Päivän nousu näki hänet pyhissä harjoituksissa ja auringon laskettua oli hän vielä iltajumalan palveluksessa mukana. Kun hänen mielentilansa näin oli tullut Katarinan tietoon, sai tämä Patiomkin rippi-isältä yksityiskeskustelussa vakuutuksen kreivin henkisestä uudestaansyntymisestä. Hän oli herännyt synninunesta, eikä enää voinut uudistaa suhdettaan hänen majesteettiinsa, jollei sitä tehtäisi lailliseksi kirkollisen vihkimisen kautta. Katarina kuunteli syvästi liikutettuna pyhän isän puhetta, mutta kehoitti katuvaa syntistä itse saapumaan vastausta noutamaan.

Patiomkin, varmana voitostaan, saapui kuluneessa munkkipuvussaan, luurangoksi laihtuneena, ja alkoi puhua entisestä synnielämästään ja armon suuresta ihmeestä, vakuutellen, että henki häntä vetää hakemaan rauhaa ja onnea luostarissa. Tyynenä kuunteli Katarina tätä puhetta ja vastasi sitten, että ihmisen ehdoton velvollisuus on kuulla omantunnon ääntä, ja koska omatunto nyt kehoitti häntä tykkänään hylkäämään entisen elämänsä ja hakemaan lohdutusta iankaikkisesta armosta, niin ei hän ainakaan tahtonut olla tiellä. Paras olisi siis jäädä luostarin turviin, kauvaksi hovielämän rauhattomasta, usein petollisesta vehkeilystä ja ansaita iankaikkinen autuus.

Nolona jäi Patiomkin miettimään tätä vastausta, mutta Katarina matkusti Pietariin ja kun rakastaja kolme viikkoa sen jälkeen saapui, oli ammatti jo annettu toiselle. Valtansa maan esimäisenä miehenä säilytti hän kumminkin edelleen ja keisarinnan suosiossa pysyi hän hankkimalla tälle aina uusia rakastajia. Tätä valta-asemaa käytti hän myös persoonalliseksi hyödykseen, keräten kerrassaan mahdottoman omaisuuden. Yksi esimerkki riittänee valaisemaan suosikin menettelyä tässä suhteessa. Hänellä oli aina keisarinnan nimikirjoituksilla varustettuja papereita, joihin hän mielensä mukaan

täytti tekstin. Kerran toi Patiomkin valtiorahastonhoitajalle sellaisen paperin, jossa oli 100,000 ruplan maksumääräys hänelle itselleen. Rahastonhoitaja maksoi rahat mutta näytti sitten paperin keisarinnalle, joka sekä hämmästyi että häpesi suosikin rohkeutta, mutta ei uskaltanut sanallakaan siitä mainita hänelle itselleen.

Myöhemmin, kun Katarina vanheni, menivät suosikit ja rakastajat tällaisessa urheilussa vielä pitemmälle. Niinpä oli keisarinan yksityisrahasto kerran 5 miljoonan velassa toisiin rahastoihin, mistä keisarinna nuhteli rahastonhoitajaa. Tämä silloin näytti Patiomkinin ja rakastaja M a m o n o v i n kirjoittamia samallaisia papereja, mutta nämät herrat, siitä kysyttäessä, löivät asian leikiksi, eikä siitä sitten sen enempää puhuttukaan!

Kaikellaisessa vehkeilyssä, joka tarkoitti Venäjän rajojen laajentamista, oli Patiomkin mestari. Niinpä yhdistettiin Krimin (Taurian) niemimaa v. 1783 Venäjään, mutta valloitus maksoi suuren rahaerän lahjoissa ja sotakustannuksissa sekä ihmishengissä. Muun ohella surmattiin tällä niemellä Patiomkinin käskystä ja Katarinan suostumuksella, kuten jo mainittiin, muutamissa päivissä 30,000 aseetonta tataria, suurimmaksi osaksi naisia ja lapsia, mistä ansiosta P. kiitolliselta keisarinnalta sai Taurian prinssin arvonimen, nimitettiin kuvernööriksi sinne, oikeudella asua Pietarissa ja sai lahjaksi marmorilinnan pääkaupungissa. Ennen valloitusta oli Krimin niemimaalla 120,000 asukasta, valloituksen jälkeen alle 30,000. Näin oli taas astuttu yksi askel kohti sitä päämaalia, joka Pietari I ajoilta meidän päiviimme saakka on kuvastunut Venäjän hoville: Turkin valloittaminen ja liittäminen Venäjään. Katarina luuli tämän maalin jo olevan lähempänäkin ja toivoi vielä saavansa nähdä pojan poikansa Konstantinin Konstantinopolin valtaistuimella.

Mutta rajamaille oli myös näytettävä keisarillista loistoa ja mahtia ja siksi suunniteltiin matkaa Krimiin. Tätä tarkoitusta varten rakennettiin uusia teitä ja Dniepervirran rantamilla tehtiin poraustöitä laivaliikkeen helpottamiseksi. Näihin valmistaviin töihin uhrattiin puolen vuoden aikana 7 miljoonaa ruplaa ja sitten lähti keisarillinen saatto liikkeelle. Se tapahtui tammi-

kuulla v. 1787. Keisarinna lähimmän seuransa kanssa matkusti reessä, joka oli kuin pieni huone, mihin mahtui kahdeksan henkeä. Kolmekymmentä hevosta, joita majataloissa vaihdettiin, veti tätä rekeä, missä keisarinna istui, seurustellen ja pelaten korttia väkensä kanssa. Suuria tulia oli tien varsille sytytetty, jotta ilma olisi lauhkeampaa, kun keisarinna matkusti.

Rakastaja, hovinaiset ja ulkomaan lähetit sekä loistava hoviseurue ja suuri kuormasto seurasi mukana. Uusia majataloja oli rakennettu ja vanhoja korjattu ja joka paikassa, missä aterioitiin, lahjoitettiin pöytäliinat ja ruoka-astiat talonväelle. Kolmattakymmentä päivää kestävän matkan jälkeen saavuttiin Kievaan, missä kahdeksankymmentä alusta odotti keisarinnaa. Patiomkin matkusti edellä ja valmisti kaikki, jopa Dnieperin rannoille sellaisenkin ilvepelin, joka hakee vertaistaan. Tämän virran rantamaisemat olivat siihen aikaan peräti harvaan asutuita ja siksi oli kahdesta tuhannesta kylästä Vähällä Venäjällä komennettu väkeä näille rantamille. Taloja pahvista oli pystytetty soveliaille paikoille ja väki oli saanut uudet puvut. Eikä karjaa ja paimenhuilujakaan puuttunut tekemästä näytäntöä varsin luonnolliseksi. Näitä joukkoja paperitaloineen ja karjoineen muuteltiin sitten tarpeen mukaan alemmaksi, pitkin virran rantamia, sikäli kuin keisarillinen laivasto hitaasti liikkui eteenpäin. Katarina eli ja kuoli siinä luulossa, että hänen muka kansalle onnea tuottavalla aikakaudellaan oli Dnieperin rannoille kasvanut kukoistavat kylät onnellisine asukkaineen. Mutta todellisuudessa kuoli noista onnellisista tässä yrityksessä suuri joukko nälkään ja tauteihin!

Matkallaan tapasi Katarina entisen rakastajansa Poniatovskyn, silloisen Puolan kuninkaan, mihin virkaan hän valittiin maahan tunkeutuneen venäläisen sotaväen uhalla, Katarinan ja Preussin kuninkaan tahdosta. Vaalin tuloksiin lienee sitäpaitsi vaikuttanut ne 3 miljoonaa ruplaa, mitkä ennen vaalia Venäjältä oli sinne viety ja lahjoina jaeltu vaikuttaville henkilöille. Kohtaus oli liikuttava ja Poniatovskylle annettiin 100,000 ruplaa matkarahoiksi.

Kersonissa nousi keisarinna maalle ja matkusteli liputetussa kaupungissa seurueensa kera. Kaupungin lounaiselle laidalle, valtamaantien yli, oli pystytetty kunniaportti kirjoituksella: "Tämä tie johtaa Konstantinopeliin!"

Täällä tapasi Katarina myös Itävaltain keisarin, joka oli saapunut tervehdyskäynnille. Yhdessä matkustivat he sitten aluksilla etelään ja Krimin niemimaalla odotti uusia yllätyksiä, joita väsymätön Patiomkin yhä pani toimeen. Milloin oli suuri vuori keinotekoisen ilotulituksen vallassa, milloin taas näyteltiin Pultavan tappelua, johon 150,000 miestä otti osaa ja josta selvisi syyt Kaarle XII suureen häviöön tässä tilaisuudessa.

Puoli vuotta kestäneeltä matkaltaan palasi keisarinna Pietariin ja julisti heti sodan Turkkia vastaan

Tähän sotaan liittyivät Itävallat, auttaen Venäjää suurilukuisella sotaväenosastolla. Sitä ennen oli niinikään Ruotsin kuninkaan Kustavi III kanssa sovittu rauhasta, ehdolla että Venäjä saisi valloittaa osia Turkista, Ruotsi taas saisi aikanaan anastaa Norjan. Tämä sopimus tehtiin Haminassa, Suomen lahden rannalla, persoonallisesessa kohtauksessa keisarinnan ja kuninkaan kesken. Keisarinna lopuksi mitä kohteliaimmin tahtoi korvata kuninkaan matkakustannukset 200,000 ruplalla, mikä tarjous oli liian houkutteleva, että sitä olisi voinut evätä!

Patiomkin oli venäläisten ylikomentaja ja nousi Venäjän miesluku 160,000, jota joukkoa taitavat kenraalit johtivat. Itse oleskeli hän sivulla taistelutantereelta erityisissä puurakennuksissa, joita tarkoitusta varten rakennettiin. Kuusisataa palvelijaa, tanssiseurue, 200 miehinen soittokunta ja suuri joukko naisia seurasi aina mukana ja pöydät katettiin idän ja lännen parhaimmilla herkuilla ja juomilla.

Kaikki näytti käyvän hyvin, mutta odottamattomasti julisti nyt Ruotsi sodan, joka suorastaan uhkasi Venäjän pääkaupunkia. Onneksi auttoivat Venäjän ruplat taas pulasta, Ruotsin upseerit Suomessa tekivät valtiopetoksen, mikä esti Kustavi III marssimasta Pietariin, joka silloin oli melkein ilman varusväkeä.

Kauhean mieshukan jälkeen olivat venäläiset valloittaneet Oksakovin kaupungin, joka sitten ryöstettiin perinpohjin. Sotamiehet tunkeutuivat huoneisiin, tappaen perheet ja harjoittaen rikoksia, joihin yksityisseikkoja myöten on mahdoton kajota. Kolme vuorokautta kesti tämä verinen hävitystyö, jossa 25,000 turkkilaista menetti henkensä. Kaupungin valloitus nieli 20,000 venäläistä sotamiestä.

Tästä ja edellisistä valloituksista palkitsi Katarina päällikköä ja upseereja mitä auliimmalla kädellä. Kuta julmemmin upseerit etujaan sodassa käyttivät, sen suuremmat olivat palkinnot. Niinpä Suvarov, joka oli täydellinen villipeto, sai Rooman valtakunnan kreivin ja Venäjän kreivin arvon.

Hurjimpia päälliköitä oli myös kenraali Kamenskoi. Hän ryöstätti ja poltatti kaikki kaupungit ja kylät, jotka joutuivat venäläisten käsiin. Muhamettiläiset papit valjastettiin kuormastovaunujen eteen ja juutalaisia rääkättiin monella tavalla, muun ohella valelemalla talvipakkasella heidän päitään jääkylmällä vedellä.

Näin joutui taas osa Turkin alueesta venäläisten haltuun, mutta nälkä ja rutto oli, paitsi aseita, sulattanut venäjänkin armeijan vähiin, jonka tähden kolmivuotisen taistelun jälkeen tehtiin rauha ja Patiomkin palasi takasin Pietariin loistolla, jota ei mikään sen aikuinen ruhtinas Euroopassa kyennyt näyttämään. Paluumatka Pietariin oli yhtämittaista riemukulkuetta; pappien kiihoittama kansa otti voittajan hurjalla riemulla vastaan, kun näet oikeauskoisen kirkon vaikutuspiiriä oli laajennettu!

Mitali lyötiin voiton muistoksi, suuria päivällisiä, juhlia ja soittajaisia pantiin Patiomkin kunniaksi toimeen ja keisarinnalta sai hän 100,000 ruplaa, vormupuvun, joka loisti hohtokivistä ja oli maksanut 200,000 ruplaa, hohtokivillä koristetun marsalkansauvan ja 600,000 ruplan linnan, joka oli rakennettu keisarillisen linnan viereen. Mutta näistä tuloista huolimatta maksoi tämä pohatta harvoin velkansa. Kun tultiin niitä vaatimaan, sanoi hän sihteerilleen: ''Miksi et maksa tälle miehelle?'' ja antoi samalla merkeillä ilmi miten velkojaa oli kohdeltava. Jos hän avasi kätensä, oli vaatimus maksettava, jos hän sulki sen, ei saamamies saanut mi-

tään. Valaisevaa oikeustilalle Venäjällä lienee, ettei tällaiselta mahtimieheltä voitu hakea ulos saamisia.

Tässä linnassa vietti Patiomkin keisarinnan kunniaksi juhlaa, josta historioitsija Fitsgerald Molloy kertoo:

"Viimeinen juhla, jonka Patiomkin pani toimeen keisarinnan kunniaksi, voitti kaikki edelliset juhlat pääkaupungissa ja jätti jälkeensä mainingin, jota voinee verrata tulisäteeseen, janka putoava meteori jättää jälkeensä. Linna on marmorilohkareista tehty ja sisältää paljon huoneita, patsailla varustetun hallin juhlapitoja varten, kaksinkertaisilla pilaririveillä varustetun eteisen laulajaisia ja teatterinäytäntöjä varten, suuren talvipuutarhan: tilaa, valoa, loistoa ja kaikkialla todisteita äärettömästä rikkaudesta. Useita kuukausia ennen juhlaa olivat kaikellaiset taiteilijat toimessa koristaakseen linnaa, yli neljäsataa henkilöä harjoitteli osia, joissa heidän piti esiintyä, ja pääkaupungissa puhuivat kaikki kansankerrokset vaan tulevasta loistavasta juhlasta!"

"Määräiltana kello 6 lähti keisarinna pojanpoikiensa, hovin ja ulkomaitten lähettien kanssa juhlaan. Edellä kulki suuri kansajoukko, jolle hän oli antanut ruokaa, juomaa ja vaatteita. Nämä tervehtivät hallitsijatarta iloisella alamaisuudella. Uudessa, hohtokivillä koristetussa puvussaan otti Patiomkin vastaan keisarinnan, auttoi vaunuista ja saatteli eteiseen. Soittokunta, johon kuului 600 taiteilijaa, alkoi nyt soittaa, mutta keskeytti äkkiä; syvä hiljaisuus vallitsi; alkoi kuulua äänekästä kuoropuhetta, jossa hallitsijatarta tervehdittiin maan suurimpana kunniana. Kun nämä imartelevat kiitoslauseet vielä kaikuivat, vietiin hänet valtaistuimelle, jossa kulta, jalokivet ja valo hohti, mutta saattoväki sijoittui looseihin kahden puolen. Esirippu kohotettiin nyt ja näyttämöllä karkeloi kaksikymmentä neljä paria, valtakunnan kauneimmat nuoret miehet ja naiset puvuissa, jotka maksoivat kymmenen miljoonaa ruplaa! Seurasi sitten huvinäytelmä, kuorolaulua, juhlakulkue, jossa nähtiin kaikki ne aasialaiset kansat, jotka keisarinna oli pakottanut valtansa alle, ja vihdoin tanssi erilaisissa kansallispuvuissa."

"Tämän jälkeen alkoi syömingit, joihin keisarinna kuudensadan henklön kera otti osaa. Se oli katettu yhdelle pöydälle, jossa kulta- ja hopea-astiat loistivat kristalliruunujen valossa, valon heijastaessa lukemattomista seinäpeileistä ja monenvärisistä seinäkivistä, jotta näytti kuin seinät olisivat leimunneet tulessa.

"Syöminkien jälkeen alkoi tanssiaiset ja osoittaakseen suopeuttaan ja hyväksymistään jäi keisarinna juhlaan yli puolen yön, mutta otti sitten, nähtävästi vastenmielisesti jäähyvästin. Tultuaan eteiseen, tervehdittiin häntä taas kuoropuhelulla. Sykkivin sydämin, laulun sävelet korvissaan, häikäisevässä valomeressä kääntyi hän kiittämään miestä, joka seisoi hänen vierellään, tuota vieraanvaraista isäntäänsä, urhoa, entistä rakastajaansa. Liikutuksen vallassa, jota hän ei kyennyt peittelemään, aavistellen, mitä ei rohjennut lausumaan, lankesi Patiomkin polvilleen ja suuteeli ojennettua kättä, johon kyyneleet putosivat. Yhtä liikutettu oli keisarinna, silmät täyttyivät kyynelillä ja hän ei kyennyt puhumaan, vaan nosti suosikkinsa ylös ja astui vaunuihin."

Ja eipä ihmekään, jos Katarina oli tyytyväinen, sillä olivathan nämä kalliit juhlat antaneet työansiota varattomille, ylellisyys ja loisto kuin näet hänen mielestään oli tositaloutta, sen kautta työttömät saivat työtä ja elatusta!

Näitä periaatteita seuraten, pani Katarina usein toimeen juhlia. Kerran oli Preussin kuninkaan poika H e n r i k saapunut Pietariin ja kun ensin oli monta päivää siellä juhlittu, syöty, juotu ja mässätty, lähdettiin naamiohuveihin Tsarskoje Selon kylään.

Illalla istui keisarinna, Preussin prinssi ja kuusitoista ylhäistä henkilöä suureen, katettuun rekeen, jota 16 hevosta veti. Reen sivulle oli asetettu peilejä, joihin kaikki esineet matkan varrelta tarkoin kuvastuivat. Kaksituhatta rekeä seurasi perässä, vieden Pietarin hienostoa tanssiaisiin.

Virstan matkalla Pietarista ajettiin mahdottoman, häikäisevästi valaistun kunniaportin alitse ja joka virstalla oli sitten taiteellisesti valaistu huippukaartio ja vastapäätä sitä, tien toisella puolella, tarkoitusta varten rakennettu avonainen ravintola, jossa nuoret talonpoi-

kaismiehet ja naiset tanssivat. Kussakin ravintolassa oli eri kansallisuutta.

Puoli virstaa ennen Tsarskoje Selon kylää oli suuri, keinotekoinen tulivuori, joka yhä syöksi kidastaan tulta ja palavaa tulimujua rekien ajaessa ohi.

Perille saavuttua nähtiin Tsarskoje Selon linna häikäisevässä valossa, odotellen tanssiseurueen saapumista. Heti sisälle tultua alotettiinkin tanssiaiset kahdessa salissa, kun äkkiä kuului tykinlaukaus ja valot sammuivat. Kaikki kiiruhtivat ikkunoihin, jolloin nähtiin komea ilotulitus ja kun tykinlaukaus taas kuului, syttyivät kynttilät palamaan ja komea illallinen alkoi. Sitten tanssittiin aamuun saakka.

Näin juhlittiin prinssin kunniaksi vielä monta päivää ja kun hän vihdoin lähti Pietarista, sai hän keisarinnalta pyhän Antin ritarikunnan jalokivillä koristetun krasjaanin. Yksi ainoa näistä kivistä arvioitiin 40,000 ruplaan! Sitäpaitsi sai hän suuren kokoelman kallisarvoisia kultamitaleja ja kalliita turkkeja. Prinssin saattoväki sai niinikään kalliita lahjoja. — Maksaa kansalle vaivaa koota rikkauksia ! !

Vastakohtana näille ylimysväen huveille olivat kansanhuvit, harvinaisia silloin, kuten nytkin Venäjällä. Kerran oli eräs valtion viinakaupan vuokraaja L o k v i n o v tehnyt petoksia kaupassa, mistä Patiomkin tuomitsi hänet antamaan juhla-aterian pääkaupungin alemmille kansankerroksille. Tämä, hyvillään siitä, että pääsi niin vähällä, antoi ulkosalle kattaa pöytiä, joihin pantiin 20,000 ruplan arvosta ruokaa, viinaa ja olutta. Kansaa virtasi paikalle, missä tämä mahdottoman suuri ateria odotti ja kaikista varokeinoista huolimatta syntyi pian tungos tuhansiin nousevassa kansajoukossa. Kinasteltiin ruuasta ja juomasta, mistä koitui verisiä otteluja, joissa useat heittivät henkensä. Toiset kaatuivat humalassa kaduille ja pihoihin sekä paleltuivat kuoliaiksi talvipakkasella. Noin 800 ihmistä heitti henkensä!

Tämä tapaus todistanee silloisen Venäjän kansan sivistysastetta. Ja ettei sivistys sittemminkään ole Venäjällä kohonnut, siitä ovat vallassaolijat pitäneet huolta. Aivan samallainen tapaus, kuin edellä kerrottu, sattui

vielä meidän aikanamme, toistakymmentä vuotta sitten Moskovan kruunausjuhlissa. Sama määrä ihmisiä heitti silloin samallaisessa tilaisuudessa henkensä Kodinin kentällä.

Patiomkin lähti heti juhlain jälkeen Turkin rajalle tekemään rauhansopimusta, mutta kuoli siellä kuumeeseen. Katarina, kuultuaan tapauksen, pyörtyi ja huudahti tuontuostakin: "Mistä saan miehen sellaisen miehen sijalle?" Ja kertoessaan eräälle ulkomaan lähetille asian, sanoi hän: "Kova, kauhea sattuma kohtasi minua eilen, oppilaani, ystäväni, melkeinpä epäjumalani, prinssi Patiomkin on kuollut."

Hovipiiri tunsi tapauksen johdosta jonkunlaista huojennusta, sillä vallikko oli kohdellut kaikkia omavaltaisella, ylpeällä ja raa'alla tavallaan. Likasessa yönutussaan, paljain jaloin loikoen sohvallaan, otti hän vastaan maan mahtavimmat virkamiehet, samoin kuin ulkomaan lähetitkin. Ulkomaan hallitsijoilta otti hän vastaan korkeimmat kunniamerkit ja arvoasteet ikäänkuin hänelle tulevana verona, kiittämättä niistä koskaan. Maan raha-asiat oli hän hävittänyt; sodissa oli suuri osa armeijasta kaatunut ja suuria maa-aloja oli hävitetty ja poltettu asumattomiksi aavikoiksi. Katarina niitti näistä valloituksista kunnian ja Patiomkin vihaa, mutta jälkimaailma, joka paremmin kykenee arvostelemaan tapauksia, tuomitsee molemmat maailman suurimpina hirviöinä ja onnettoman Venäjän kansan ryöstäjinä häpeäpaaluun!

Rakastajan ammattiin Patiomkin perästä astui venäläisen papin poika P i e t a r i S a v a d o v s k y. Heti alussa sai hän ne 100,000 ruplaa — paidoiksi ja tavallisen kuukausipalkan, paitsi muita etuja. Mutta Patiomkinin vihamiehet yllyttivät tätä nuorta miestä vehkeilyyn, jonka tarkoituksena oli mahtavan suosikin kukistaminen. Tästä sai Patiomkin tiedon ja 18 kuukautisen palvelusajan jälkeen sai Savadovsky käskyn matkustaa. Paitsi edellisiä lahjoja, jotka nousivat 1,300,000 ruplaan, sai hän lähtiessään hohtokiviä, kultaa ja hopeata sekä maatilan, jossa oli 10,000 maaorjaa.

Mutta Patiomkinilla oli heti toinen ehdokas varalla, Serbiasta tullut upseeri S o r i t s c h, joka haki paikkaa Venäjän armeijassa. Tämä oli voimakas, kaunisvartaloi-

nen, nuori mies ja täytti muutoin ne "vaatimukset", mitä Venäjän hovin naisilla siihen aikaan oli miehiin nähden. Hänelle annettiin nyt kapteenin valtakirja, mutta Katarinan palvelukseen astuttuaan sai hän, paitsi tavallista pestiä ja kuukauspalkkoja, ½ miljoonaa rahassa ja 120,000 ruplan maatilan Liivin maalla, 10,000 ruplaa tuottavan tilan Puolassa ja kenraalin arvon. Hohtokiviä oli hänellä monen sadan tuhannen ruplan arvosta. Soritsch ei omannut ammattitietoja, eikä juuri sivistystäkään, mutta hän oli hyväsydäminen, vaatimaton ja iloinen seuramies. "Tiedän kyllä, että minut tuonnempana työnnetään syrjään, mutta kyllä minä, jumal'avita, leikkaan korvat poikki siltä, joka ottaa paikkani", oli tämä kunnon mies sanonut. Yksitoista kuukautta kesti Soritschin palvelusaika. Näin lyhyessä ajassa ei kukaan edellinen rakastaja liene saanut niin monia armonosotuksia ja kerrassaan mahdottomia rahaeriä käsiinsä, kuin hän. Jouduttuaan Patiomkinin epäsuosioon, sai hän käskyn lähteä maatiloilleen. Sittemmin oleskeli Soritsch Schklov nimisessä kaupungissa, jonka hän oli saanut lahjaksi ja koetti siellä matkia hovielämää, jonka keskuspisteenä hän itse oli, kustantaen teatterin ja tuhlaillen ylimalkaan niin, ettei hänen 200,000 ruplaan nousevat vuositulonsa riittäneet menoille.

Tästä puoleen vaihtelivat rakastajat nopeasti. Patiomkin esitti keisarinnalle kolme ehdokasta, joista kapteeni Korsakov-Rimskoi otettiin palvelukseen. Mies oli kaunisvartaloinen ja voimakas, mutta henkisesti heikko, joten hän Patiomkinin mielestä soveltui tuohon virkaan erittäin hyvin. Hän sai muun ohella lahjaksi linnan, jonka Wassiltschikov oli omistanut. Se sisustettiin mitä loistavimmin ja myös kirjasto katsottiin tarpeelliseksi, jonkatähden pääkaupungin etevin kirjakauppias kutsuttiin linnaan ja sai siellä käskyn varustaa kirjastohuoneen kirjoilla. Kirjakauppias kysyi mitä kirjoja hänen ylhäisyytensä käski tuomaan. "No, sen te ymmärrätte parhain itse", vastasi Korsakov, "samallaisia kuin muilla on: suuria kirjoja alahyllyille ja pienempiä ylös, niin on keisarinnallakin!"

Tämä nero joutui rakkaussuhteisiin myös erään kreivittären kanssa, mikä seikka tuli Katarinan tietoon ja

matkustuskäsky ei viipynyt kauvankaan. Korsakov oli neljänneksen toista vuotta toimessaan.

Pyhällä pääsiäisviikolla v. 1780 esitti Patiomkin keisarinnalle nuoren, kauniin ja miellyttävän upseerin, jonka nimi oli Lanskoi. Tämä hiljainen ja ystävällinen nuorukainen ei sekoittunut valtiollisiin asioihin ja sai sentähden paljon ystäviä, joista keisarinna itse tietysti oli ensimäinen. Kaikki tiesivät, että Lanskoille ei ollut mikään mahdotonta, mikäli se riippui keisarinnasta, mutta harvoin hän käytti tätä valtaansa. Omaisuudelle sitävastoin ei hän ollut yhtä kylmä, hän keräsi sitä, kuten edeltäjänsäkin, mutta vielä suuremmalla menestyksellä. Onnettomuudekseen oli hän, varovaisuudestaan huolimatta, joskus osoittanut ylenkatsetta Patiomkinille, joka kadehti hänen valtaansa, ja niin sattui, että hän appelsiinihedelmästä sai kuolettavan taudin kolmevuotisen palveluksensa jälkeen. Tämän 27 vuotta vanhan nuorukaisen jälkeen jäänyt omaisuus nousi seitsemään miljoonaan ruplaan. — Sievonen summa kolmevuotisesta työstä!

Katarina oli nyt saavuttanut viidennenkymmenennen viidennen ikävuotensa ja malttoi siis odotta seuraavaan vuoteen, jolloin taas uusi rakastaja otettiin. Tällä kerralla oli Patiomkin löytänyt aliupseerikunnasta erään 22 vuotiaan Aleksanteri Yermolovin, joka näytti täyttävän kaikki vaatimukset. Tämä herra ei tosin ollut erittäin kaunis, nenä kuin oli mahdottoman suuri ja tukka hyvin vaalea, jotta hän sai liikanimen "valkea neekeri", mutta keisarinnalta sai hän suuremmoista suosiota osakseen.

Yermolov olisi kenties pysynyt kauvemminkin korkeassa asemassaan, mutta sattui kerran, että hän keisarinnalle kertoi Patiomkinin pidättäneen Krimin niemimaan entisen hallitsijan eläkkeen kuluneilta vuosilta ja enempää ei tarvittukaan. Patiomkin pani ehdoksi Yermolovin tai hänen eronsa ja keisarinna ei epäillyt antaessaan rakastajalleen käskyn matkustaa ulkomaille kolmeksi vuodeksi. Kuusitoistakuukautisen palveluksen jälkeen lähti hän ilomielin hovista pois, pistäen lähtiessään taskuunsa liki seitsemään miljoonaan nousevan omaisuuden!

Päivää jälkeen Yermolovin lähdön, lähetti Patiomkin keisarinnan nähtäväksi kaartinkapteeni A l e k s a n t e r i M a m o n o v i n. Ehdokas hyväksyttiin ja muutti rakastajain huoneustoon. Lahjoja ja arvonimiä alkoi heti alussa sadella tällekin virkailijalle ja matkoilla oli hänellä aina paikka keisarinnan vaunuissa ja jopa antoi keisarinna maalata itsensä ja Mamonovin matkavaatteissa samalle taululle.

Mamonov oli järkevä mies ja saavutti suuren vaikutusvallan asiain johtoon, joten Patiomkin usein koetti häntä poistaa, mutta nuo yritykset eivät oikein tahtoneet onnistua. Vihdoin kumminkin saatiin todistuksia Mamonovin rakkausseikkailuista prinsessa S c h t h e r b a t o v i n kanssa ja asia ilmoitettiin Katarinalle. Tämä ei, merkillistä kyllä, tiedonannoista suuttunut, vaan antoi suostumuksensa nuorten kihlaukseen ja lahjoitti parille 5,000 ruplan hohtokivillä varustetun kultasormuksen kumpasellekin. Heidät vihittiin ja lähetettiin heti Moskovaan.

Mamonovin olisi näin ollen pitänyt olla kiitollinen, mutta hän päinvastoin kertoi puolisolleen muutamia salaisia seikkoja suhteestaan keisarinnaan ja tämä kevytmielisesti levitti noita tietoja edelleen. Vihdoin tulivat jutut keisarinnan tietoon ja eräänä yönä astui Moskovan poliisimestari nuoren parin huoneeseen, näytti keisarillisen käskykirjeen ja jätti pariskunnan kuuden mukana seuranneen naisen käsiin. Apurit, arvatenkin kuusi naisten vaatteisiin puettua miestä, ottivat nuoren rouvan sängystä ja kurittivat häntä vitsoilla, samalla kertaa kuin Mamonov pakotettiin polvillaan katselemaan toimitusta. Kun se oli päättynyt, tuli poliisimestari uudelleen sisälle ja sanoi: "Näin rankaisee keisarinna ensikertaista suulautta ja lörpöttelyä. Toisella kerralla lähetetään syyllinen Siperiaan!"

Tässä on nyt lueteltu muutamia Katarinan kahdestatoista varsinaisesta rakastajasta ja voisi kertomus näistä jo loppua tähänkin. Kun kumminkin viimeinen näistä, upseeri P l a t o n S u b o v, joka otettiin palvelukseen samana päivänä kuin Mamonov sai matkapassin, saavutti vieläkin suuremman vallan kuin Patiomkin, kerrottakoon vähän hänestäkin.

Tämän herran arvonimet ja virat olivat ennen pitkää: kenraalivarusmestari, kenraaliajutantti, Taurian (Krimin) ja Katarinoslavin kenraalikuvernööri, senaattori, ritarikunnan päällikkö, Antrean, Aleksanteri-Nevskyn, Pyhän Annan, Valkean Kotkan ja Preussin Mustan Kotkan ritarikuntien jäsen sekä Saksan valtioruhtinas. Tämä menestys lienee osiksi johtunut siitä, että Patiomkin pian tämän rakastajan virkaan astuttua kuoli.

Molloy kertoo tästä rakastajasta muun ohella: "yksin keisarinnan ja omissa silmissään oli Subov etevillä ominaisuuksilla varustettu mies. Todellisuudessa oli hän tyhmä, tietämätön, laiska ja tuhlari. Jolleivät kaikki historioitsijat ja ulkomaan lähetit, sekä muut luotettavat henkilöt todistaisi samaa, kuuluisivat muun ohella jutut Subovin aamuvastaanotoista uskomattomilta. Ne olivat samaan tapaan järjestetyt kuin Ranskan kuninkaitten rakastajattarien vastaanotot. Kello 11 a. p. avattiin ovet rakastajan pukuhuoneeseen, jolloin tämä, verhottuna hienoon yötakkiin, mutta muutoin melkein ilman vaatteita, astui sisälle, ylenkatseellinen ilme kasvoilla. Tänne oli kokoontunut prinssejä, marsalkkoja, kenraaleja, valtakunnan korkeimpia virkamiehiä, hovin herroja, henkilöitä, jotka anoivat paikkoja, suosionosotuksia, armoa tai oikeutta ryöstetyille ja maanpakoon ajetuille ystävilleen, sekä totisia pappeja. Kaikki olivat kauvan kärsivällisesti odottaneet, mutta vielä suuremman joukon olivat häpeämättömät, röyhkeät käskyläiset pidättäneet etuhuoneeseen, kun näillä näet ei ollut kyllin suuria summia lahjoiksi saaliinhimoisille palvelijoille. Teeskennellyllä arvokkuudella istui suosikki mahdottoman suuren peilin eteen sijoitettuun, tyynyillä varustettuun tuoliin, palvelijat astuivat syvästi kumarrellen esille ja alkoivat kampailla herran tukkaa. Matelevat imartelijat tulivat nyt lähemmäksi, asettuen puoliympyrään katselemaan toimitusta, odotellen hymysuin armollista silmäystä, mutta ei kukaan uskaltanut alottaa keskustelua, jollei tämä puolijumala ensin häntä puhutellut. Mutta toisinaan ei hän koko aamuna suvainnut puhua sanaakaan. Toisinaan taas, ollessaan paremmalla tuulella, salli hän, että joku saapuvilla olleista sai esittää asiansa, mihin hän tavallisesti tuskin näkyvällä nyökkäyksellä vas-

tasi. Tällöin myös suosikin sihteerit lukivat kirjeitä ja raportteja, joita hän kuunteli teeskennellyllä väsyneellä ilmeellä kasvoillaan. Silloin tällöin kirjoitti hän myös jonkun paperin alle, mutta niille, jotka noita papereita esittivät tälle mahtimiehelle, oli tuosta palveluksesta maksettu suuria summia.''

Se nainen, joka tätä hävytöntä ''jolppia'' jumaloi, oli nyt yli kuusikymmentä vuotta vanha ja kauhean tukeva vartaloltaan. Mutta Subov oli nuori ja se seikka riitti asettamaan tuon kevytmielisen narrin, jolta sekä tiedot että kokemus puuttui, moiseen valta-asemaan. Hänen oikuistaan riippui kymmenien miljoonien kohtalo. — Tämä järjestelmä on kaikessa pääasiassa, vaikka juuri nyt vähän tästä poikkeavassa muodossa, vielä nytkin käytännössä Venäjällä ja monessa muussa maassa. — Eikös sovi ihailla perinnöllistä itsevaltiutta?!

Tästä järjestelmästä seurasi silloin (ja seuraa vieläkin) että jokainen virkamies oli itsevaltias asemassaan, eikä juuri vaivannut itseään tilinteolla valtion varoista, joita hän käytti. Koko valtakunta oli suosikkien ja näitten kätyrien saaliina. Kaikkialla edesvastuuttomuus, kaikkialla joko ylenmääräinen leväperäisyys tai rajaton omavaltaisuus, kaikkialla satunnaisia päähänpistoja ja yksityisetujen tavottelemista, kaikkialla virkavaltaa, joka oli kaikissa suhteissa pätevämpi kuin laki. Niin pitkälle oli julkea ryöstäminen mennyt, että sotamiehet matkoillaan rajamaihin ryöstelivät omia kansalaisiaan ja virkamiehet, kun heitä uhattiin lainhauilla veloista, sanoivat: ''Ettekö tiedä, että minä olen yläpuolella lakia?'' Se ei siis ollutkaan mitään uutta, kun nykyinen keisari Suomen arkkipiispalle v. 1900 sanoi juuri tuon saman lauseen, polkiessaan Suomen lait ja tuhotessaan sen valallisesti vahvistetun valtioaseman.

Eräs historioitsija tietää, että yksin suosikit ja rakastajat Katarinan aikana nielivät paljon yli 100 miljoonaa kansan varoista. Tämäkin on jo jotakin, mutta tykkänään ulkopuolelle laskujen jääpi mitä koko suuren valtakunnan miehistö kavalsi Katarinan 34 vuotta kestäneen hallituskauden aikana. Sopi siis toivoa, että seuraava hallituskausi tulisi ihmisellisemmäksi ja onnellisemmaksi, mutta ettei niin tulisi olemaan, siitä piti Katarina

jo eläessään huolta. Peljäten valtaansa, piti hän kruununperillisen poissa kaikesta johdosta ja kasvatti hänestä henkisen raajarikon. "Hän surmasi poikansa siveellisessä suhteessa, oltuaan ensin epäröivällä kannalla siitä, jos hän raivaisi hänet tykkänään pois tieltä", kirjoitti eräs ranskalainen valtiomies.

"Perintöruhtinas oli nimellisesti armeijan päällikkö, mutta ei koskaan saanut johtaa rykmenttiäkään, hän oli Itämeren laivaston amiraali, mutta sai vaan kerran käydä tällä laivastolla", kerrotaan, ja senaatin istunnoihin ei hän koskaan saanut ottaa osaa. Palkatut vakoilijat sitäpaitsi ympäröivät häntä joka hetki vangitsemiskäskyllä, jos pienempiäkään oireita vallananastamispuuhista ilmenisi. Hänen luonteensa ja ulkonäkönsä ei myöskään liioin hankkinut hänelle ystäviä. Pieni ja vähäpätöinen vartaloltaan, suuret silmäluomet, pienet silmät, ulospäin etenevä alaleuka, huojuva käynti, siinä ulkopiirteet. Luonteeltaan oli hän ärtyisä, epäluuloinen, taikauskoinen, itsepäinen ja oikullinen. Ja kun tähän tuli kasvatus, joka tahallisesti säilytti nämä luonteenominaisuudet, niin arvattanee millaisiin käsiin hallitusohjat tulisivat joutumaan.

Tälle tulevalle valtakunnan päälle olisi nyt ollut hankittava puoliso, mutta kokeeksi otti keisarinna hänelle ensin rakastajattareksi nuoren puolalaisen lesken S o f i a T s a r t o r i n s k a n. Tästä yhteydestä syntyi poika, jonka johdosta Katarina nyt todenteolla rupesi puuhaamaan aviopuolisoa suuriruhtinaalle. Mutta sen pitäisi olla vähäpätöinen ja sangen yksinkertainen, ettei hänen kruununsa ja valtansa vaan joutuisi vaaraan. Sellainen löytyikin Saksasta. Hessen-Darmstadtin maakreivinna matkusti Pietariin kolmen tyttärensä kanssa ja näistä valitsi Katarina yhden, joka sitten synnytti kuolleen tyttölapsen ja kun lääkärit ilmoittivat, ettei hän sen jälkeen enää saisi perillistä, myrkytettiin hänet Katarinan käskystä. Kruununperimys vakavalle kannalle ennen kaikkea!

Suuriruhtinaan toimintavapaus oli, kuten mainittiin, supistettu mitä vähimpään. Kuten ennen hänen isänsä perintöruhtinaana, niin sai hänkin huvikseen harjoitella pientä sotamiesjoukkoa päällystöineen. Näitä hän usein

piteli kovakouraisesti, lyöden kepillään sotamiehiä ja nuhdellen upseereja. Kerran sattui näissä harjoituksissa, että erään upseerin hevonen kompastui, jolloin suuriruhtinas julmistuneena juoksi paikalle, heiluttaen keppiään ja huusi: "Nouse ylös, heittiö, nouse ylös!" mihin upseeri vastasi: "En voi, teidän keisarillinen korkeutenne, jalkani taittui!" Silloin Paul sylkäsi häneen ja meni kiroten tiehensä.

Vielä mielettömämmin menetteli hän erään kerran Pietarin kadulla, kun toinen vaunuhevonen kaatui. Noustuaan vaunuista, neuvotteli hän seuralaistensa kanssa rangaistuksesta, jonka eläin ansaitsisi huolimattomuudestaan ja tuomitsi sille lopulta 50 piiskanlyöntiä. Itse luki hän lyönnit ja sanoi sitten hevoselle: "Siinä sait, herra, kun kompastuit suuriruhtinaan edessä!"

Toinen juttu, joka tapahtui ajellessa maalla, todistaa niinikään että hänen väkensä syystä pilkkasivat suuriruhtinasta ja jopa pitivät häntä vähämielisenäkin. Ilman mitään aihetta käski hän kerran äkkiä ajomiehen kääntämään vaunut takasin. "Heti, teidän keisarillinen korkeutenne, tie on liian kapea tällä kohdalla." — Raivosta kuohuen, huusi suuriruhtinas: "Mitä, sinä lurjus, etkö heti käännä takasin!" Mutta kuski ei kuullut näitä sanoja, kun hän tähysteli paikkaa, missä voisi kääntää. Mutta ennenkuin hän oli sen tehnyt, käski Paul mukana seuranneen tallimestarin vangitsemaan ja rankaisemaan kuskin. Tallimestari ilmoitti että vaunut käännetään silmänräpäyksessä, mutta houkkio huusi yhä julmistuneempana: "Sinä olet samallainen roisto kuin hänkin. Anna hänen kaataa vaunut ja taittaa niskani, mutta anna hänen kääntää ja totella, kun minä käsken!" Tehdäkseen suuriruhtinaalle mieliksi, otti tallimestari kuskin alas vaunun ajopenkiltä ja pieksi häntä hyvänlaisesti.

Alati huolehtien kruununperimyksestä, hankki Katarina tälle herralle uuden puolison, erään prinsessan Würtenburgista, joka kastettiin Mariaksi. Tästä avioliitosta syntyi yhdeksän lasta, joista vanhin, Aleksanteri, Paulin jälkeen tuli keisariksi, toinen Konstantin, hallitsi Venäjän Puolaa, kolmas taas, Nikolai, astui Aleksanterin kuoltua v. 1825 valtaistuimelle.

Eräs tyttäristä, A l e k s a n d r a, määrättiin Ruotsin kuninkaalle puolisoksi ja saapuikin Kustavi IV tätä tarkoitusta varten Pietariin. Nuoret rakastuivat toisiinsa ja kaikki näytti käyvän hyvin, kunnes tuli juhla-ilta, jolloin kihlaus julkaistaisiin. Katarina istui valtaistuimellaan ja kello jo läheni kymmentä, kun vihdoin Subov läheni keisarinnaa ja kuiskasi jotakin hänen korvaansa. Katarina nousi ylös ja lähti yksityishuoneisiinsa, mutta hoviväelle ilmoitettiin, ''että kuningas oli sairastunut''.

Todellisuudessa raukesi tuuma uskontokysymykseen. Samana iltana tuotiin kuninkaalle allekirjoitettavaksi sitoumuksia, joissa muun ohella puolisolle luvattiin kreikkalaiskatolinen kirkko pappeineen Tukholman kuninkaallisessa linnassa. Tähän ei kuningas suostunut, vaikka vielä jälkeenkinpäin koetettiin häntä taivuttaa ja jopa luvattiin venäläinen armeija noita vaatimuksia tukemaan, jolleivät valtiosäädyt suostuisi ottamaan vastaan kreikkalais-katolista kuningatarta!

Tyytymättömyys Katarnan hallitukseen oli kaikissa kansankerroksissa varsin suuri. Suosikkijärjestelmästä koituvat epäkohdat ja suosikkien ääretön ylpeys ja vallanhimo herätti vihaa kaikkialla ja tämä viha leimahti toisinaan ilmikapinaan. Kaakkois- ja Etelä-Venäjällä ilmeni tällaisia kapinoita tuontuostakin ja alkuunpanijat tavallisesti ilmoittivat olevansa valtaistuimelta syösty Pietari III. Näitä vangittiin ja mestattiin neljä kappaletta, mutta viides, eräs entinen henkiorja P u g a t s c h e v, antoi sitävastoin moneksi vuodeksi työtä hallituksen sotajoukoille. Tämän kapinan kukistaminen, mihin Turkin sotanäyttämöltä täytyi kutsua väkeä, nieli monta kaupunkia ja yli 200 kylää sekä äärettömän paljon ihmishenkiä. Koko Soperian kauppa seisahtui, kunnes vihdoin Pugatchev vangittiin ja rautahäkissä vietiin Moskovaan. Hänet tuomittiin siellä Katarinan käskystä teloitettavaksi siten, että kädet ja jalat ensin hakataan poikki ja ruumis sitten elävältä paloitetaan. Teloittaja oli kumminkin jonkun verran ihmisellisempi ja löi ensin uhrin kuoliaaksi, paloitellen sen sitten, mistä tottelemattomuudesta hänet tuomittiin raipparangaistukseen ja karkoitettiin Siperiaan. Viisi muuta kapinallista mestattiin ja useita karkoitettiin Siperiaan.

Tämän jälkeen matkusti keisarinna itse Moskovaan, jonka tuomiokirkossa juhlallinen "Te Deum" laulettiin ja sitten alkoi palkintojen jako. Ne kenraalit, jotka sodassa Turkkia ja kapinallisia vastaan olivat jättäneet verisimmät jäljet, saivat suurimmat palkinnot. Sotamarsalkka Romantsov sai maatilan sekä sitä seuraavat 8,000 maa-orjaa ja 100,000 ruplaa, hopeaiset ruoka-astiat, lakin laakerilehtiseppeleellä, missä oli hohtokiviä, Yrjön ritarikunnan ritarimerkin, koristettu hohtokivillä, olkalaput, niinikään kallisarvoisilla kivillä koristetut ja kalliin kenttämarsalkan sauvan. Aleksi Orlov sai 60,000 ruplaa ja hohtokivillä koristetun sapelin. Useat muut kenraalit saivat niinikään runsaita lahjoja.

Katalimman työnsä koko hallintokaudellaan teki Katarina Puolassa. Preussin kuninkaan kanssa oli jo aikaisemmin sovittu tämän valtakunnan jakamisesta ja tätä tarkoitusta varten oli rahoja runsaalla kädellä jaettu Puolan aatelistolle. Kun jo ennestään suuri eripuraisuus tässä maassa oli saatu yhä kasvamaan, ryntäsi Venäjän armeija v. 1793 Puolaan. Hätä yhdisti keskenään riitelevät puolueet ja näin saatiin 50,000 miestä jalkeille. Nämä taistelivat aluksi hyvällä menestyksellä, mutta eripuraisuus heikonsi ennen pitkää toimia. Katarina käski kuninkaan, entisen rakastajansa pyytämään rauhaa ja tämä, heikko ja epäröivä kuten tavallisesti, tekikin sen.

Nyt levisivät Venäjän joukot yli koko maan ja harjoittivat siellä veritöitä, jotka hakevat historiassa vertaisiaan. Warsovassa komensi kenraali Igelström, julma ja saaliinhimoinen mies. Hän antoi sotamiesten mielin määrin ryöstää kaupunkia ja sen onnettomat asukkaat surmattiin, tai lähetettiin maanpakoon Siperiaan ja aatelisten maatiloja annettiin venäläisille upseereille.

Turhiin raukesi vapaudensankarin Kosiuskonkin yritykset nostaa koko kansa aseisiin. Vapaajoukot eivät voineet vastustaa Venäjän suuria sotavoimia, joita Preussin armeija sitäpaitsi avusti ja lopulta joutuivat puolalaiset kierrokseen Warsovan etukaupunkiin, Pragaan. Tämä kaupunki valloitettiin ja kenraali Suvorov antoi ampua kaikki puolalaiset sotilaat sekä noin 20,000 aivan viatonta kaupunkilaista, suurimmaksi osaksi nai-

sia ja lapsia. Uhrien vereen tahrattuna ryntäsi venäläinen joukko sitten Warsovaan. Näistä urotöistä korotti Katarina Suvorovin sotamarsalkaksi. "Te tiedätte, etten minä ylennä ketään muutoin kuin vuorossaan, mutta te olette itse korottaneet itsenne sotamarsalkaksi Puolan valloituksen kautta", kirjoitti hän tälle jo Turkin sodasta tunnetulle yliteurastajalle.

Vapaudensankarit vangittiin ja lähetettiin Pietariin, missä kova kohtelu ja riuduttava vankeus heitä odotti. Toiset pakenivat Itävaltoihin, jonka viranomaiset, unhottaen kaikki vieraanvaraisuuden säännöt ja tavaksi tulleen käytännön, luovuttivat Venäjälle nämä pakolaiset. Maatiloja ja kaupunkitaloja Puolassa yhä jaeltiin saaliinhimoisille suosikeille ja niiden omistajat perheineen ajettiin mieron tielle.

Sodasta palattua palkittiin ne kenraalit, jotka olivat osottaneet hurjinta raakuutta ja julmuutta, suurimmilla suosionosotuksilla, niitä taas, jotka olivat olleet inhimillisempiä, pidettiin melkein isänmaan pettureina.

Eripuraisuus ja keskinäiset riidat veivät Puolan perikatoon. Aivan samoista syistä sortuivat tatarit, kasakat ja Kaukasian heimot. Venäjän politikan keinot lienevät näitten suhteen aina olleet samat: eripuraisuuden lietsominen korkeimmilleen vehkeilyn ja rahan avulla.

Silloinen Venäjän politiikka kurotti jo kätensä Ruotsiinkin. Ruplat tekivät ihmeitä ja eduskunta samoin kuin kansakin oli jakautunut kahteen puolueeseen, m y s s y t, venäläismielinen puolue, joka halusi liittoa Venäjän kanssa ja h a t u t, jotka sitä vastustivat, käsittäen että kavala itsevaltiuspolitiikka ei voi tarjota mitään turvaa itsehallinnon ja lain perustukselle rakennetulle maalle. Onneksi tämä jälkimäinen puolue voitti ja Ruotsin itsenäisyys on edelleen turvattu.

Sodat ja ääretön tuhlaus riudutti Katarinan aikana ennen rikkaan Venäjän. Häviöitä ihmishengissä on mahdoton laskea, mutta kulta ja hopea hävisi melkein tykkänään ja paperiraha tuli sijalle. Veroja nostettiin kaksinkertaiseen entisestään ja ulkomaan lainoja otettiin. Kurjuus kasvoi, ruokatavarat nousivat hinnassa ja kylmän ilmanalan asujamisto kulki nälkäisenä, ryysyihin puettuna kylästä kylään. Oikein arvosteli sentähden

ruhtinas Stcherbatov aseman, sanoessaan. "Jos tämä nainen olisi elänyt vielä yhden ihmisijän, olisi hän vienyt Venäjän hautaan!"

Katarina suunnitteli myös vallankeikausta pojanpoikansa hyväksi. Paul olisi syrjäytetty ja Aleksander nimitetty kruununperilliseksi, mutta sitä ennen tapasi hänet kuolema. Eräänä aamuna v. 1796 poistui hän työhuoneestaan sisähuoneisiin ja viipyi siellä kauvan, jonkatähden vihdoin mentiin katsomaan olisiko jotakin tapahtunut. Huomattiin silloin, että keisarinna makasi tiedotonna lattialla, missä tilassa hän sitten vielä eli kaksi päivää. Vihdoin kuului lyhyt, kimakka huuto ja se huuto tiesi, että Paul astui valtakunnan pääksi. Katarina kuoli tulematta tuntoihinsa.

Englannin lähetti kirjoitti sattuvasti Venäjän hovista tämän keisarinnan aikana:

"Hovin sisäinen elämä on yhtämittaista vehkeilyä, irstailua, paheita ja turmiota. Tuhlaus ja siveellisyyskäsitteiden puute on näkyvissä kaikkialla, teeskennelty liehakoiminen ja mateleminen on alempien kansankerrosten tunnusmerkki, ylpeys ja suuriluuloisuus ylempien. Pintapuolinen, loistava kiilto peittää kaikissa kansankerroksissa tyhmyyden ja raakuuden."

Seitsemäs luku.

Kun Paul sai Gatschinassa tiedon, että keisarinna makasi tiedotonna, kiiruhti hän Pietariin ja sai käsiinsä Katarinan paperit. Näiden joukossa oli myös sinetillä suljettu paketti päällekirjoituksella: "Avattava valtioneuvoston kokouksessa kuolemani jälkeen. — Katarina." Tämän paperin, joka lienee sisältänyt määräyksiä kruununperimyksestä, kuten luullaan, Aleksanterin hyväksi, sulkemalla pois Paulin, hävitti hän, ja kun Ktarina sitten kuoli tulematta tuntoihinsa, nousi Paul 43 vuoden vanhana Venäjän valtaistuimelle.

Ensimäiseksi työkseen antoi Paul Aleksanteri-Nevskyn luostarista noutaa isänsä ruumiin, jotta se kaikella loistolla voitaisiin haudata samalla kertaa, kuin keisarinnan ruumis. — Mutta munkkeja oli tullut ja toisia mennyt, eikä kukaan tarkoin tiennyt mihin ruumis oli haudattu, sitä vähemmän oli kukaan hoitanut hautaa. Vihdoin muisti eräs vanha munkki paikan, onnettoman raukan luut kaivettiin päivän valoon, pantiin komeaan kirstuun ja sijoitettiin sitten näytteelle keisarinnan kirstun viereen talvipalatsissa.

Kun Paul tiesi että kolme Pietarin murhaan osaaottaneista henkilöistä vielä eli, antoi hän näille käskyn saapua pääkaupunkiin. Mutta Passik sai asiasta vihiä ja hävisi teille tietämättömille, Orlov ja Barjatinsky sitävastoin tuotiin sinne ja saivat tehdä vahtipalvelusta ruumishuoneessa, sekä sitten ruumissaatossa kantaa keisarillista kruunua kirstujen edellä. Orlov karkoitettiin hautajaisten jälkeen maasta ja Barjatinsky kiellettiin oleskelemasta Pietarissa.

Myöhemmin sai suuriruhtinatar Daschkov käskyn asettua pienelle maatilalle, jonka hän omisti Novgorodin läänissä. Täällä täytyi hänen joka päivä katsella, kun keisarin uhrit, Siperiaan tuomitut, kävelivät suurta val-

tamaantietä myöten tilan ohi, jota paitsi sairaus ja tilan puutteelliset huoneet häntä rasittivat. Vihdoin peruutettiin keisarinnan välityksellä tämä karkoituskäsky ja ruhtinatar sai lähteä eräälle toiselle maatilalleen asumaan.

Patiomkinia, joka eläessään oli loukannut Paulia, ei tämä myöskään nyt unhottanut. Komea marmoripatsas, joka Kersonissa oli pystytetty hänen haudalleen, murrettiin rikki, hauta avattiin ja kuolleen jäännökset heitettiin maantielle, jotta hänen muistonsa näin tallattaisiin likaan ja sitten unhotettaisiin.

Ylpeä suosikki ja rakastaja Plato Subov pelkäsi myöskin pahinta, eikä uskaltanut oleskella kotonaan. Mutta löytyipä hän lymypaikastaankin, erään sukulaisensa luota, mihin suuriruhtinas Konstantin itse saapui ja ilmoitti, että hänen oli heti jätettävä ne kolmekymmentäneljä virkaa, mitkä hänellä nimellisesti oli ja joista hän kantoi palkkoja, sekä 24 tunnin kuluessa poistuttava Pietarista. Ne kaksisataa upseeria, jotka kuuluivat tämän "ylipomon" palveluskuntaan, palautettiin sotaväenosastoihinsa, sihteerit taas karkoitettiin. Myöhemmin peruutettiin Subovin karkoituskäsky ja oli hän sitten päähenkilö siinä salaliitossa, joka syöksi Paulin valtaistuimelta ja murhasi hänet

Kärsittyään monta vuotta loukkauksia, ja syrjäytettynä kaikesta vaikutusvallasta, oli tämän keisarin alkuaankin huono, ärtyisä ja kostonhimoinen luonne yhä kehittynyt samaan suuntaan tavalla, joka läheriteli mielipuolisuutta. Hän tahtoi nyt kostaa kaikille entiset kärsimyksensä ja näyttää valtaansa ja suurta mahtiansa. Kun keisaria lähestyttiin, piti heittäytyä polvilleen niin, että lattia jytisi ja suudella hänen kättään. Vastaantulijain piti kaduilla myöskin polvistua, mikä siihen nähden, että Pietari ei juuri koskaan ole ollut siisti kaupunki, oli sangen haitallinen toimitus. Ajoneuvoissa kulkevien piti niinikään näissä tilaisuuksissa nousta alas ja polvistua kadulle.

Eräänä päivänä käski hän vähäpätöisestä virheestä julmasti pieksää muutamaa sotamiestä. Miesparka tuskissaan ja vihoissaan huusi: "Sinä kirottu kaljupää!" mistä keisari raivostui tykkänään suunniltaan pois ja

antoi pieksää sotamiehen kuoliaaksi. Heti tämän jälkeen julkaistiin asetus, joka kuoleman uhalla kielsi päästä puhuttaessa käyttämästä sanaa "kalju" ja nenästä "töppä", "töppönenä".

Yhtä mielettömiä olivat monet muut keisarilliset julistukset. Pyöreitä lakkeja ei saanut käyttää, koska Ranskan vallankumoukselliset olivat sellaisia käyttäneet. Poliisit ja kasakat ottivat tällaiset lakit kaduilla kulkijoilta pois. Sanoja "vallankumous" ja "makasiini" ei myöskään saanut käyttää, edellistä hyvin ymmärrettävistä syistä ja jälkimäistä taas siksi, että ainoastaan keisarilla voi olla makasiini, kauppiailla oli vaan puodit!

Kerran otti poliisi eräältä englantilaiselta tuollaisen pyöreän lakin pois ja sanoi sitten kuskille "pascholl"! (aja!) Mutta tämä muukalainen ei tyytynytkään tähän, vaan nousi reestä, tarttui poliisin niskaan ja löi hänet maahan, sekä otti pois lakkinsa. Nyt saapui toisia poliiseja, jotka yhdessä tuumin vangitsivat englantilaisen, mutta Englannin lähetti valitti asiasta ja pian annettiin uusi julistus, jossa selitettiin, että lakkikielto ei ylettynyt muukalaisiin!

Myös hevosvaljaat olivat samallaisen käskykirjan mukaan 14 päivän kuluessa muutettavat saksalaiseen malliin ja kuskien piti käyttää valehiuspalmikkoa, siksi kuin heidän tukkansa kasvaisi niin pitkäksi, että se voidaan letittää. Samoin kiellettiin käyttämästä jalkineita, joissa oli moniväriset, koristetut kärjet ja kerran otettiin palvelija, jolla oli liian paksu kaulahuivi, väkisin reestä pois ja pieksettiin keskellä katua. Eräs hovinainen, jonka palmikko oli kiedottu alemmaksi, kuin säädetty oli, tuomittiin vankeuteen vedellä ja leivällä!

Vielä pahemmin kävi eräälle viisastelijalle, joka Isakin kirkon seinälle oli naulannut keisaria koskevan kirjoituksen. Siinä sanottiin että keisarin hallitus oli kuten tämä rakennus: keisari jatkoi tiilillä, mitä Katarina oli alottanut marmorikivellä. Paul oli näet valtaan astuttuaan kiiruhtanut valmistamaan jo ennen alotettua Iisakin kirkon rakennusta perin aistittomalla tavalla.

Mutta tämä juttu tuli keisarin tietoon, poliisi sai käskyn hakea kirjoittajan käsiinsä, mikä onnistuikin.

Syylliseltä leikattiin kieli poikki ja hänet lähetettiin Siperiaan.

Kirkkorakennuksesta purettiin sittemmin Nikolai I aikana tiilikerrokset pois ja kirkko valmistettiin alkuperäisten piirustusten mukaan.

Upseeriston suututti keisari sijoittamalla kaarteihin omia upseerejaan saattojoukostaan, joten nämä, suurimmaksi osaksi tiedoissa ja sivistyksessä ala-arvoiset henkilöt, syrjäyttivät eteviä upseereja viroissa. Harjoituksia ja paraateja pidettiin yhtenään ja vaikka niissä mitä tarkimmin koetettiin noudattaa kaikkia keisarin käskyjä, sattui kumminkin tuontuostakin että hän löi upseereja kepillä, tai lähetti heille ajutanttien mukana loukkaavia muistutuksia. Hallitusasiat olivat tykkänään sivuseikkoja, sotilasharjoitukset saksalaiseen malliin pääasia. Sotilaspukuja muuteltiin niinikään tuhkatiheään ja malleja sotamiesten lakeista, jalkineista ja housuista oli aina keisarin huoneessa.

Keisarin oikullisuus ja lyhytnäköisyys meni niin pitkälle, että se lähenteli mielipuolisuutta. Kerran erotettiin ja vangittiin sata upseeria samana päivänä yksin siitä syystä, että keisari oli suuttunut rakastajattareensa. Ei kukaan ollut varma asemastaan, vapaudestaan ja hengestään, kauhu valtasi koko pääkaupungin asujamiston ja eri tahoilla jo mietittiin keinoja, millä päästä tästä sietämättömästä vallasta vapaaksi. Paul oli näet uudelleen herättänyt eleille salaisen valtiollisen poliisiosastonkin ja ihmisiä hävisi tuontuostakin tietymättömiin. Usein tultiin yöllä noutamaan valtiollisessa suhteessa epäiltyjä henkilöitä, jotka sitten salaisten ilmiantojen nojalla ilman tutkintoa vietiin Siperiaan.

Kerran oli keisari sotaväenosaston kera luterilaisen kirkon edustalla, odotellen Saksassa kuolleen sukulaisensa muistojumalanpalveluksen päättymistä. Itse hän ei oikeauskoisena hallitsijana voinut mennä sisälle, vaan ajeli edestakasin pitkin rintamaa. Tällöin äkkäsi hän loitommalla sillalla seisovan kansajoukon, joka ei luullut matkaan nähden olevansa velvollinen polvistumaan. Mutta keisari oli toista mieltä ja antoi vangita kaikki sillalla olijat.

Arvata sopii, ettei ilo kruunaustilaisuudessa voinut olla suurikaan, kun tämä jonkun aikaa valtaistuimelle nousemisen jälkeen pantiin toimeen Moskovassa. Viikkokausia sitä ennen harjoitettiin osia ja keisari valvoi itse näitä harjoituksia. Hän määräsi tarkoin mitä kunkin piti tehdä, miten kumarrella ja millaisten pukujen ja koristeiden piti olla. Keppi heilui tällöinkin ja sattui tuntuvasti niihin, jotka eivät muistaneet osiansa. Ja kun juhla vihdoin toteutui, iloitsi tuo vähäinen, henkisesti ja ruumiillisesti pieni mies loistostaan, mahdistaan ja vallastaan, jonka kumartelevat aatelismiehet orjallisesti ja näennäisesti nöyrästi tunnustivat.

Pienenä esimerkkinä siitä, miten kaikki tällöin hakivat keisarin suosiota, mainittakoon eräs tapaus näiden juhlain ajalta. Keisari asui suurkansleri Besborodkon mahtavassa linnassa Moskovassa ja katseli ikkunasta linnan suurta, kallisarvoista ja tuottavaa puutarhaa, jossa hedelmä-, hyöty- ja loistokasvit rehottivat. Mutta keisari ei kyennyt antamaan mitään arvoa tämänlaisille laitoksille, hän käsitti vaan yhden puolen kenttäin käyttämisestä s. o. mikäli ne kelpasivat sotaharjoituksiin käytettäviksi. ''Siinäpä olisi hyvä harjoituskenttä'', sanoi hän valtiokanslerille, ja tämä kiiruhti seuraavana yönä hävittämään kauniin puutarhan. Sotamiehet ja työmiehet hakkasivat puut ja pensaat pois, poistivat hyöty- ja koristekasvit sekä puutarhan suvimajat, jotta keisari aamulla herätessään näki vaan alastoman harjoituskentän.

Lähimmälle ympäristölleen tuli Paul aikaa myöten peräti sietämättömäksi. Kun keisarinna kerran antoi kamarineitsyelleen käskyn, joka ei miellyttänyt häntä, tuomitsi hän puolisonsa 12 tunniksi kotiarestiin. Erään toisen kerran näki hän keisarinnan keskustelevan ruhtinas Kurokinin kanssa ja julmistui siitä niin, että hän huusi: ''Näen, että haette ystäviä ja harjoittelette Katarinan osaa, mutta minä en ole Pietari III!'' Lopulta tarkasti hän itse kaikki keisarinnan menevät ja tulevat kirjeet.

Myös täysikasvuiset pojat Aleksander ja Konstantin saivat kokea tätä keisarin oikullisuutta ja istuivat tuontuostakin kotiarestissa. Julkisena hovisalaisuutena kulki, että hän aikoi lähettää keisarinnan Kalamaganin luos-

tariin, Aleksanterin Schlüsselburgiin ja Konstantinin Pietari-Paavalin linnaan, vaikka hän kyllä toisin ajoin oli ajatellut juuri tätä viimeksi mainittua poikaa kruununperilliseksi, luultavasti siksi, että tämä nuorukainen monessa suhteessa oli, kuten sanotaan, isänsä poika.

Konstantin oli itsepäinen ja oikullinen, eikä taipunut mihinkään järjestelmälliseen työhön. Kun hänen opettajansa v. Sacken kerran, tapansa mukaan, neuvoi häntä enempi harjoittamaan opinnoita, nauroi hän tälle vasten silmiä ja sanoi: ''Ei minulla ole mitään halua lukea, kun näen että te alati luette ja kumminkin tulette tyhmemmäksi päivä päivältä.'' Hovin herrat pitivät tätä sukkeluutena ja nauroivat sille. Usein sattui, että hän puri ja potki opettajiaan ja sotilasharjoituksissa osoitti hän julman ja villin luonteensa lyömällä upseereja ja sotamiehiä vasten naamaa niin, että hampaat irtosivat. Ettei häneltä sentään arvostelukykyä puuttunut, sitä todistavat tuonempana sattuneet tapaukset. Kun hänen veljensä, keisari Aleksanteri kuoli, jättämättä perillisiä, kieltäytyi hän keisarikruunusta, käsittäen mahdottomuutensa tähän toimeen.

Heti Moskovasta Pietariin tultuaan, ryhtyi keisari rakentamaan suurta linnaa, joka sai nimekseen Pyhän Mikaelin linna. Tämä linna varustettiin korkeilla ympärysmuureilla, mahdottoman tukevilla ovilla, ja jopa tykeilläkin, joten se näytti linnoitukselta. Ja sellainen se todella olikin, ainakin luuli pelkuri siinä olevansa vahvassa turvassa. Rakennus tietysti maksoi mahdottomia rahaeriä, varsinkin kun hän tuontuostakin rakennuksen aikana muutti suunnitelmaa, sikäli kuin näytti tarpeelselta linnan tarjoamaan turvallisuuteen nähden.

Kesäisin oleskeli keisari Pavlovskin kesälinnassa. Mukaan otettiin usein tuhansia miehiä kaartin joukoista. Näitä harjoitteli hän ahkeraan ja antoi toisinaan yölläkin lyödä rumpua ja väen astua aseisiin.

Eräänä iltana, jolloin keisari tapansa mukaan oli mennyt aikaisin levolle, kuuli sotaväki torven toitotusta ja kiiruhti täysissä aseissa linnan pihalle, saadakseen siellä lisäkäskyjä. Upseerit ihmettelivät, kun keisaria ei näkynyt ja linnan väki taas, joka ei ollut torvea kuullut, oli yhtä hämmästynyt sotaväen saapumisesta. Keisaril-

lisissa huoneissa oli hämmästys ja pelko suuri, keisari joutui tykkänään suunniltaan pois ja ajatteli vaan kapinaa, jonka hän perintöruhtinas oli saanut aikaan. Hän ei laskenut ketään ulos, jottei vihollisten joukko lisääntyisi ja hämminkiä lisäsi se seikka, ett'ei keisarin saappaita löytynyt. Tällöin ruhtinas Subov, joka silloin vielä oli suosiossa, riisui saappaansa ja antoi ne keisarille, joka kumminkaan ei toipunut niin paljon, että hän olisi kyennyt antamaan mitään järkeviä käskyjä. Hänen esimerkkinsä vaikutti muihin, keisarinna huusi: "pelastakaa keisari"! ja. kaikellaisia ehdotuksia tehtiin: hänen piti pukeutua valepukuun, kätkeytyä, paeta, kaikki samalla kertaa. Eräs kamaripalvelija, joka tuli sisälle ja tahtoi kertoa mitä oikeastaan oli tapahtunut ja että sotaväki, huomattuaan erehdyksensä, jo oli palannut asemilleen, ei saanut mitään sananvuoroa. Vihdoin käskettiin noutaa perintöruhtinas, joka tulikin veljensä kanssa tyynesti ja tietämättömänä hämmingin syistä, mutta silloin jo ulkoa päin tulevat tiedot selvittivät aseman. Lannistava näytäntö oli kestänyt neljännestunnin —ja keisari riisui pois lainatut saappaansa.

Kun sitten tutkittiin tapauksen syitä, ilmeni että keisari oli käskenyt postinkuljettajien käyttämään torvia saksalaiseen malliin ja kun juuri silloin ylimääräinen posti saapui Pavlovskiin, seurasi postinkuljettaja käskyä ja puhalsi torvea.

Tuonnempana otettiin suuriruhtinailta pyhä vala, jotteivät he milloinkaan, eikä missään tapauksessa vaanisi keisarin henkeä ja kruunua, mutta tämä ikävä välikohtaus vaikutti paljon myöhempiin tapauksiin, se ilmasi keisarin saamattomuuden ja pelkurimaisuuden, sekä johti lopulta salaliittoon, joka vei häneltä hengen ja kruunun.

Edellä kerrottu tapaus sattui jo toisena vuonna valtaistuimelle nousemisen jälkeen, mutta vasta v. 1810 alkoi salajuoni, jota kauvan oli valmistettu, kypsyä. Upseereille annettiin nyt aivan peittelemättä asiasta tieto ja niin suuri oli sekä sotaväessä että kansassa viha keisariin, ett'ei kukaan aikasemmin antanut asiaa ilmi, vaikka miltei kaikki sen tiesivät. Vasta päivällä ennen murhayötä sai keisari asiasta vähän vihiä, mutta silloin se jo oli myöhäistä. Tämä seikka on sitä merkillisempi kuin

Paul kaikilla keinoilla kehoitti ilmiantoja ja erityinen poliisiosasto tällaisia asioita varten oli uudelleen pantu toimimaan.

Mutta yksi tärkeä kohta salajuonessa oli vielä epäselvä. Se oli kruununperimys. Pietarin kaupungin kuvernööri, kreivi Pahlen oli kuluneiden kuukausien aikana kaikissa mahdollisissa tilaisuuksissa koetellut taivuttaa suuriruhtinas Aleksanteria myöntymään keikaukseen, mutta tämä kunnon nuorukainen ei tahtonut suostua vallananastukseen isältään. Silloin hankki Pahlen keisarilta salaisen vangitsemiskäskyn, joka oikeutti hänen tarpeen tullen milloin tahansa vangitsemaan Aleksanterin. Pahlen näet luulotteli keisarille, että suuriruhtinas vehkeilee, anastaakseen kruunun. Tämä vangitsemiskäsky taskussaan meni Pahlen taas suuriruhtinaan puheille, kun tilaisuutta siihen tuli, mikä varsin harvoin sattui, sillä keisarilla oli vakoilijat kaikkialla. Hän näytti vangitsemiskäskyn Aleksanterille, uudistellen miten koko valtakunnan etu vaatii syrjäyttämään hallitsijan, jonka julmuus ja epäluulo jo meni mielipuolisuuteen saakka. Suuriruhtinas nyt suostui asiaan, mutta sillä nimenomaisella ehdolla, ett'ei keisarin henkeä saa ottaa.

Sillä välin oli keisari, kuten mainittiin, saanut himmeitä tietoja puuhista, jonkatähden hän antoi pikalähetin viedä kirjeen eräälle julmuudestaan tunnetulle entiselle kuvernöörille Araktschejeville. Tämä kirje sisälsi: "Luotan teihin täydellisesti, tulkaa heti! Jos viivytte, olen hukassa, sillä Pahlen on petturi".

Mutta kun tähän saakka kaikki pikalähetit oli lähetetty Pahlenin kautta, seisotti hän tämän lähetin Pietarin portilla ja otti kirjeen sisällyksestä tiedon. Siitä huomasi hän, että ei ollut varaa menettää aikaa, vaan täytyi heti ryhtyä toimiin

Samana aamuna oli keisari ratsastanut Suvorov kentällä, jolloin työpukuinen mies tahtoi antaa hänelle kirjeen, mutta kun hevonen pelästyi miestä, otti kreivi K u t a i s o v, keisarin suosikki, kirjeen ja pisti sen lukematta päällystakkinsa taskuun, mihin se jäi seuraavaan päivään. Tässä kirjeessä oli tarkka selonteko salaliitosta.

Illalla kokoontuivat salaliittolaiset Plato Subovin asuntoon, missä sitten kulta ja hopea vadeilta syötiin juh-

la-ateria ja hienoimmat ulkomaan viinit kiertelivät pöydässä. Vähää ennen keskiyötä saapui Pahlenkin, tuoden mukanaan joukon aatelisia, jotka keisari vähäpätöisistä syistä oli vangituttanut, mutta joille Pahlen nyt oli avannut vankilan ovet. Veljeysvala vannottiin ja puolen yön jälkeen lähti joukko, jossa oli paljon upseereja kaartien eri osastoista, liikkeelle. Kuuteenkymmeneen nouseva seurue jakaantui kahteen osastoon, joista Subov johti toista, Pahlen toista. Edellinen joukko, johon kuului ajutantti Argamakov, meni Pyhän Mikaelin linnaan sivuovesta puutarhan puolelta, toisten taas piti mennä suuresta käytävästä kadun puolelta. Monet seurueessa olivat peräti humalassa, mikä seikka uhkasi ennen aikaa ilmaista ja tehdä tyhjäksi yrityksen.

Vahtimiehistö sentään laski joukon sisälle, kun ajutantti ja kenraaleja oli mukana ja ilmoitettiin että keisari oli kutsunut sotaneuvoston koolle. Argamakov johti joukkoa monien käytävien kautta keisarin pukuhuoneeseen. Tässä käytävässä oli vahtisotamies, joka tahtoi heitä estellä, mutta kenraali Benningsen huusi: "Suusi kiinni, onneton, etkös käsitä mitä nyt tehdään?" Sotamies teki kunniaa ja liittolaiset pääsivät menemään. Pukuhuoneen ovelle tultua koputti Argamakov ovea. Kamaripalvelija, joka kahden sotamiehen kera lepäsi tässä huoneessa, kysyi mitä nyt tahdotaan. "Tuli on irti, tulen antamaan siitä keisarille tiedon" vastasi Argamakov ja pääsikin heti sisälle, mutta toiset jäivät käytävään odottamaan.

Kamaripalvelija meni nyt keisarin makuuhuoneeseen ja kertoi mitä ajutantti oli sanonut, mutta Argamakov läpäytti käsiään, liittoutuneet tulivat sisälle ja tunkeutuivat keisarin huoneeseen. Palvelija piiloutui johonkin, toinen sotamies surmattiin ja toinen pakeni.

Mutta keisari, joka nyt käsitti vaaran, oli hypännyt ylös sängystä, ottanut sapelin ja sitten piiloutunut uuniverhojen taakse. Huoneesta tosin johti ovi keisarinnan makuuhuoneesen, mutta sen hän oli antanut sulkea lukkoon, joten tämä ainoa mahdollinen tie pelastukseen paon kautta myöskin oli mahdoton. Subov juoksi sängyn viereen ja nähtyään, että se oli tyhjä, huusi hän: "Keisari on paennut, me olemme hukassa"! Mutta Benningsen

tarkasteli huonetta yölampun himmeäsä valossa ja näki keisarin yöpuvussa verhon takana. Liittoutuneet tarttuivat nyt pelosta vapisevaan keisariin, joka, syvästi hengittäen ja silmiään pyöritellen, näytti menettäneen kaiken ajatuskykynsä. Hänet sijoitettiin tuolille, pöytä vedettiin esille ja Benningsen sanoi:

"Te ette enää hallitse, suuriruhtinas Aleksanteri on keisari. Hänen nimessään vaadin minä teidän luopumaan vallastanne ja allekirjoittamaan tämän luopumusvakuutuksen. Siinä tapauksessa pelastatte henkenne!"

Keisari ei näyttänyt käsittävän mitään, hän vapisi kauheasti ja silmät pyörivät päässä. Silloin pantiin hänen käteensä kynä ja osoitettiin paikkaa nimikirjoitukselle, mutta hän ei tehnyt mitään yritystäkään kirjoittaakseen.

Tällöin kuului huutoa kauvempaa; Benningsen, joka luuli että keisarille tuodaan apua, syöksyi ulos huoneesta, ottaakseen selkoa melusta. Mutta rauhattomuus valtasi toiset, he pelkäsivä mestauslavaa, jos kurja heittiö pääsisi elävänä heidän käsistään. Julma vallikko oli vainonnut heitä ja heidän sukulaisiaan, viha valtasi heidät ja Nikolaus Subov tarttui keisarin hartioihin samalla kuin toinen liittolainen heitti vyönsä hänen kaulaansa. Vasta tällöin, kuolema silmien edessä, heräsi keisari pelon aiheuttamasta horrostilastaan, hyppäsi seisaalleen ja koetti käsin vapautua narusta. Mutta turhaan, salamurhaajat kaatoivat hänet maahan ja tällöin luuli hän hurjistuneessa, vahingon iloa uhkuvassa joukossa näkevänsä poikansa Konstantinin, mikä lienee lisännyt hänen kauheita tuskiansa. Hän huusi: "Armoa, teidän korkeutenne, armoa, armoa! Herran tähden ilmaa, ilmaa!" Ne olivat hänen viimeiset sanansa.

Toisten tietojen mukaan syöksyivät liittolaiset, kun tuo huuto kuului, ulos huoneesta ja Benningsen jäi sinne yksin, pidellen ojennetulla sapelillaan keisaria paikoillaan. Mutta tuossa tuokiossa tuli murhaajajoukko taas takasin, ympäröi aseet kädessä keisarin, jolloin lamppu putosi pöydältä ja sammui. Benningsen poistui hakemaan valoa, mutta palattuaan näki hän keisarin ruumiin lattialla, miekoilla lävistettynä. "Konstantin! Konstantin!" olivat viimeiset sanat, jotka kuultiin uhrin lausuvan.

Tällöin saapui myöhästyneenä myös Pahlen joukkoineen, harhailtuaan muka eksyksissä linnan puistossa, mutta todellisuudessa sillä sivutarkoituksella, että jos yritys ei olisi onnistunut, olisi hän voinut esiintyä keisarin pelastajana. Pahlen otti nyt päällikkyyden linnassa, ruumis nostettiin sänkyyn ja kolmekymmentä sotamiestä pantiin vartioimaan ovea, käskyllä ett'ei ketään saa laskea sisälle, ei edes keisarillisen perheen jäseniäkään.

Alakerrassa istuivat suuriruhtinaat puolisoineen ja odottivat tapausten kulkua. Jyrinä ylhäältä antoi heille tiedon siitä, että toimenpiteet jo oli pantu alulle. Vihdoin saapui Pahlen ja kertoi että keisari oli niin suuttunut pakollisesta vallastaluopumisestaan, että hän olisaanut halvauksen. "Lupasittehan te, että säästätte hänen henkensä, — minua pidetään murhaajana!" huudahti Aleksanteri, eikä ensinkään tahtonut toipua tästä yllätyksestä, joka oli niin vastenmielinen hänen sävyisälle luonteelleen.

Konstantille oli vasta vähää ennen juonen toteuttamista annettu siitä tieto, kun ei täysin luotettu häneen. Keisarinna taas sai vasta murhan jälkeen tiedon tapauksesta ja kiiruhti yöpuvussa paikalle, vaatien että hänet tunnustettaisiin hallitsijattareksi, mutta saapuvilla olevat upseerit eivät ensinkään näyttäneet olevan taipuvia tähän. Silloin vetosi hän sotamiehiin, mutta yhtä huonolla menestyksellä ja häpeissään siitä, että oli elämänsätoiveet ilmaisut, vetäytyi hän takaisin huoneisiinsa, apeamielisenä siitä, ett'ei sotaväessä näyttänyt olevan innostusta hänen persoonalleen, joka kumminkin hänen omissa silmissään oli niin korkea ja etevä.

Lääkärit kirjottivat nyt melkein samallaisen todistuksen, kuin Pietari III kuolemasta. Ruumiintarkastus osotti, että sisäisten vikojen tähden keisari pian olisi kuollut. Ruumis balsamoitiin, pantiin 14 päiväksi näytteille ja haudattiin sitten tavanmukaisilla kunnianosoituksilla. Ulkomaan hoveille ilmoitettiin että keisari oli kuollut halvaukseen ja tätä juttua uskottiin Länsi-Europassa kauvan.

Aleksanteri I, joka nyt otti hallitusohjat käsiinsä, oli syventynyt niihin vapausaatteisiin, jotka tällöin Ranskasta levisivät kaikkialle ja lienee hän käsittänyt kansanvaltaisen hallitusmuodon edut, vaikk'ei hän Venäjällä ke-

rinnyt näitä aatteita toteuttamaan. Suomelle sitävastoin, joka hänen aikanaan irroitettiin Ruotsista, takasi hän maan entisen hallitusmuodon sekä muut oikeudet ja laitokset, mitkä monessa tärkeässä pääkohdassa eroavat Venäjän laitoksista, joita tuon maan onneton kansa niin monta vuosisataa on saanut kärsiä ja joita se yhä kärsii, sillä loukkaamatta totuutta voitanee sanoa, että Venäjän kansan kohtalo kuluneen vuosisadan aikana ei ole parantunut, vaan päinvastoin pikemmin tullut vieläkin tukalammaksi, varsinkin maanomistussuhteiden ja rajattoman kansaa ryöstävän virkavallan kautta.

Ken lienee seurannut tapauksia Venäjällä myöhempinä aikoina, lienee varmaan huomannut ettei Venäjän hallitus, vähiä poikkeuksia lukuunottamatta, tällä ajalla ole ollut parempi kuin edelliselläkään. Sama rajaton mielivalta virkamiesten puolelta, sama turvattomuus ruumiin ja hengen puolesta. Tällöin, kuten ennen, ovat vankilat olleet täynnä hallituksen uhreja ja milt'ei katkeamaton jono ihmisiä, joita hurjain kasakkain piiskat ja teräaseet pitävät tiellä, kulkee yhä Siperiaan. Ja vankien hirttäminen ja ampuminen poliittisista syistä ei suinkaan ole lakannut, vaan päinvastoin tullut yhä enemmän käytäntöön. Venäjän kansa kantaa nyt yhtä raskasta orjanijestä kuin konsanaan ennen, mutta onneksi sarastaa sen pilviseltä taivaalta muutamia valonpilkkuja, jotka antavat toiveita paremmista päivistä.

Jälkikirjoitus.

Edellä esitetyt seikat ja tapaukset ovat otteita tuhatvuotiselta ajanjaksolta Venäjän historiassa. Ne perustuvat Venäjällä olleiden ulkomaan lähettien ja sen ajan sekä myöhempäin aikojen historiankirjoioittajain ja muiden luotettavain henkilöiden tiedonantoihin. Siihen salaperäisyyteen nähden, mihin Venäjän hallitus aina on verhonnut toimintansa, on kumminkin mahdollista että näihinkin tietoihin olisi voinut pujahtaa jotakin, joka ei tarkoin vastaa todellisuutta. Niinpä kertovat eri henkilöt muutamia tapauksia tämän pimeän maan pimeimmästä historiasta vähän eri tavalla, mutta kaikissa pääasioissa ovat nuo tiedonannot yhtäpitäviä. Ne näyttävät Venäjän hallituksen hirveät, verellä tahratut jäljet kautta aikojen, jättäen lukijan arvosteltavaksi millaista kansan elämä mahtaa olla maassa, jossa persoonallisesta turvallisuudesta ja omaisuuden suojelemisesta ryöstöjä vastaan ei voi olla puhettakaan. Tämä hallitus on vuosisatojen kuluessa kasvattanut matelevia, teeskenteleviä laiskureita, joiden toiseksi luonteeksi on tullut valhe ja petos. Täytyy vaan ihmetellä että niin paljon hyvää on säilynyt tässä kansassa ja että se edelleen on luonteeltaan ystävällistä, vieraanvaraista ja sovinnollista, taipuen muun ohella yhteistoimintaan paremmin kuin monet muut kansat, joten sen suurmiehet hyvillä syillä siltä odottavat suuria tulevissa, vapaissa yhteiskunnissa, jotka tulevat meidän jälkeemme.

Ett'ei myöskään laiskuus ole mikään slaavilaisille erityinen luonteenominaisuus, siitä saamme joka päivä todistuksia maista, missä heidän asemansa ja omaisuutensa on turvattu. Mutta me tiedämme, että Venäjän kansa vielä muutamia kymmeniä vuosia sitten oli maaorjain asemassa, ja nyt, orjuudesta vapaana, elää maan puutteessa. Tiedämme myöskin, että kansan siinä maassa täytyy tar-

koin salata varallisuussuhteensa, sillä virkamiehistö, alimmista poliiseista ylempiin virkamiehiin, ei häikäile ottamasta kansalta tavalla tai toisella sivutuloja. Ei siis ole ihmekään, jos monet tällaisissa oloissa heittäytyvät leväperäisiksi; täytyy päinvastoin ihmetellä sitä sitkeyttä, millä tuo kansa on kestänyt ja yhä kestää mässäilevän hovin ja suuren virkamieslauman riistämistä. Mielettömiin valloitussotiin on sen parhaat työvoimat viety ja painaviin veroihin on viimeinenkin lehmä ja hevonen otettu huolimatta siitä, että turvattomat naiset ja nälkäiset lapset ovat polvillaan anoneet armoa ja myötätuntoisuutta.

Turhaa olisi siis parjata yksin Venäjän yhteiskuntajärjestystä, samat epäkohdat ovat olemassa kaikissa nykyisissä yhteiskunnissa, jotka sivistysmaiden arvonimeä tavottelevat, mutta räikeämmässä muodossaan esiintyvät ne Venäjällä. Jos siis kysyttäisiin minkäsuuntainen työ mahtaisi pelastaa kansat veren- ja vallanhimoisista hallituksista, saatanee siihen se vastaus, että löytyy kaksi eri suuntaa, joitten pyrinnöt antavat toiveita onnistumisesta ja ne ovat:

1:o. M a a i l m a n s o s i a l i s t i n e n t y ö v ä e n l i i k e, joka tahtoo ottaa yhteiskunnan haltuun kaikki tuotantovälikappaleet, hävittää kansallisuuskiihkon, rotuvihan, tullirajat, seisovat armeijat, säätyeron, perintöoikeuden ja ylimalkaan kaikki sellaiset laitokset, joitten avulla toinen saattaa ruveta elämään toisen työansioista, ottamatta itse osaa h y ö d y l l i s e e n yhteistoimintaan. Tämän liikkeen päämääränä on valittu kansanhallitus, joka kansan tahdosta ja sen lähempien osoitusten mukaan järjestää ja valvoo yhteiskunnallisen toiminnan siten, että ihmiskunnan kasvatus ja kaikki sen elinehdot asetetaan tykkänään uudelle pohjalle. Uusia sukupolvia, kasvatettuna veljeysopissa, yhtäläisillä ehdoilla ja samoilla mahdollisuuksilla henkiseen ja ruumiilliseen kehitykseen, nousee toimimaan ja näin voidaan toteuttaa ''pilventakaisetkin'' aatteet.

Mutta näitä tarkoitusperiä ei saavuteta, niin kauvan kuin tämän puolueen miehet ja naiset valavat, takovat ja sorvaavat hallituksille aseita, joilla vapauteen pyrkivää kansaa pidetään pimeydessä ja heikompia kansoja ryöstetään. Eivätkä ihanteet myöskään toteudu niinkauvan,

kuin työväki toimii loistoteollisuuden palveluksessa, valmistellen yläluokalle mukavuutta ja loistoa, jota se siltä kadehtii, pyrkien narrimaisissa muodeissa ja korussa yläluokan rinnalle.

2:o Rauhallinen anarkistinen liike, joka tahtoo toteuttaa yhteiskunnan onnen siten, että kaikki kieltäytyvät tottelemasta hallituksia, jotka siten jäävät ilman kätyreitä ja sotamiehiä, sekä näin lankeavat omaan voimattomuuteensa. Tämän suunnan mukaan älköön kukaan palvelko sotamiehenä ja virkamiehenä älköön noudattako mitään hallituksen käskyjä ja ohjeita. Tämän vallan yksinkertaisen keinon kautta selviävät asiat sitten vähitellen itsestään. Ihmiset palaavat rauhallisille ja hyödyllisille työaloille ja liittyvät yhteistoimintaan keskinäisten sopimusten perustuksella.

Kumpainenko näistä suunnista viepi ihmiskunnan onneen?

Kumpainenkin.

Molemmat ovat jo ruvenneet toteuttamaan aatteitaan. Yhteiskunnallista omaisuutta ja tuotantoa on jo olemassa ja hallitukset muuttuvat kansanvaltaisemmiksi. Yhteistoimintaa keskinäisten sopimusten perustuksella on myöskin nyt enempi kuin koskaan ennen ja näin kehittyy yhteiskunnallinen talous ja yhteiskuntajärjestys, se hakee yhä uusia muotoja ja epäilemättä saavutetaan tuonnempana ne pilventakaisetkin, meidän silmissä onnelliset olot. Hallitusten kiihkeä, usein hätääntynyt touhu valtansa tukemiseksi, osoittaa että ne seisovat perikatonsa partaalla ja että uusi aika on tulossa!

